

Kruununvouti Starcken Talo

RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS 2021

Pro Kirkkokatu 1 B ry

Kruunuvouti Starcken Talo

Rakennushistoriallinen selvitys

Pro Kirkkokatu 1 B ry

Rakennushistoriallisen selvityksen tekijät:

Rakennustutkimus ja kirjoitustyö FM. Konservattori *Liisukka Oksa*

Historian selvitys ja arkistotutkimus Paikallishistorioitsija *Simo Teirilä*

Valokuvaus ja tutkimus *Teijo Laaksonen*

Lyhenteet kuissa ja piirroksissa *T.L Teijo Laaksonen, L.O Liisukka Oksa* sekä viittauksissa *Simo Teirilä S.T*

Kannen kuva. *Talvimaaisemaa Kirkkokadulta. Kansanperinteen arkisto .v.1966. Kuvaaja AK*

ESIPUHE

Kruunuvouti Starcken talon* erikoisuutena ja arvona ovat pitkä ikä, muutokset ja autenttisuus.

Rakennushistoriallinen selvitys toteutettiin useassa eri vaiheessa. Alkuun talkootyönä ja tapauskohtaisesti. Mappeihin ja laatikoihin kertyi sekalaisia raportteja, valokuvia ja historiaselvityksiä. Olemassa oleva aineisto jäsenettiin ja tietoja tarkistettiin. Rakennuksen yksityiskohdista ja rajapinnoilta tehtiin lisää jäsentävää tutkimusta eri aikakausiin, yhtymäkohtiin ja muutoksiin liittyen. Rakennusta kuvattiin ja piirrettiin ja tehtiin yhteenvetoja.

Selvitystä tehtäessä rakennus avautui aina uudestaan ja uudestaan. Jo aiemmin kirjatut asiat löysivät viimein paikkansa ja ne saatiin vihdoinkin samalle alustalle, joten selvitystä on edelleen mahdollista täydentää.

Työryhmään kuuluivat Pro Kirkkokatu 1 B yhdistyksen pitkäaikaiset jäsenet. Kirjoittaja, rakennuksen tutkijana ja tietojen yhdistäjä oli Rakennuskonservattori, kulttuuriympäristötutkimuksen maisteri *Liisukka Oksa*, kuvaajana ja selvitystyön avustajana *Teijo Laaksonen* sekä historian taustatietojen selvittäjänä paikallishistorioitsijana *Simo Teirilä*.

Teirilä teki tutkimustyöstään näyttelyjulkaisun vuonna 2010 sekä suomensi käräjäpöytäkirjoja, löysi kuvia ja kirjeitä. Tätä aineistoa on käytetty työssä lähteenä. Lisäksi hyödynnettiin eri vaiheissa syntyneitä asiakirjoja ja raportteja.

**Rakennus toimii nyt yhdistyksen talona, näyttely- ja kokoontumistilana ja on edelleen myös korjauksen kohteena. Tulevaisuudessa rakennuksen käyttömahdollisuuksia ja käyttöastetta parannetaan.*

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
1.1 Selvityksen tarkoitus	4
1.2 Lähdeaineisto	5
1.3 Rajaus	5
1.4 Suojelutilanne	5
1.5 Taustatietoja	6
1.5.1 Selvityksen kohde	6
1.5.2 selvityksessä käytettyjä nimityksiä	6
1.6 Alue	7
1.7 Kirkkokatu	7
2. PAIKALLISTA RAKENNUSTAPAA	9
2.1 Aikaväli 1780-1830	9
2.2 Aikaväli 1830-1860	9
2.3 Aikaväli 1870-1920	10
2.4 STARCKEN TALO 1780–1910	11
3. STARCKEN TALON MUOTOUTUMINEN OMISTAJAT	12
3.1 Backman & Sandberg 1783-1809	13
3.2 Mickel Sten 1809-1823	14
3.3 Gustaf ja Christina Frederika Starcke 1821-1881	16
3.4 Anders Henrik ja Serafia Ekblom 1881–1892	20
3.5 Johan Frösen ja <i>Stadskällare</i> 1892-1908	21
3.6 Juho Kuusinen 1908-1918	22
3.7 1919 - 1965 Vuokrakasarmista autoitumiseen	24
3.8 Pro Kirkkokatu 1 B ry	25
3.9 Rakennusten muutokset kuvina	26
4. TALON ULKOASU, RAKENTEET JA OSAT	29
5. STARCKEN TALON SISÄPINNAT	38

6. HUONEKORTIT	47
6.1 Pääty sali	48
6.2 Empirehuone	51
6.3 Välitila	53
6.4 Ruusuhuone	55
6.5 Keskisali	57
6.6 Stenin huone	59
6.7 Vihreä kamari	61
6.8 Marmorihuone	63
6.9 Keittiö	65
6.10 Eteinen	67
6.11 Porrashuone	69
6.12 Vinttikamari ja ullakko	71

7. KRUUNUNVOUTI STARCKEN TALON ARVOJA	75
--	-----------

LÄHTEET

LIITTEET. 1-10 Piirrookset;

Starcken talo pihan puolelta 1990-luvulla. Tarkkaan katsoen seinäpinnassa voi nähdä jatkoskohdan, joka viittaa rakennuksessa tapahtuneisiin korotuksiin. Kuva N. Wennman 1990.

1. JOHDANTO

Rakennushistoriallisen selvityksen kohteena on Kirkkokadulla, Kristiinankaupungissa sijaitseva *Kruununvouti Starcken talo*. Talo on sekä tutkimuksen kohde että tiedon lähde.

Kristiinankaupungin puuarkkitehtuuria ja rakennustapaa voi hyvin peilata Kruununvouti Starcken talosta ja sen muotoutumisesta kolmen vuosisadan aikana. Talon vaiheista voi lukea niin kaupungin kukoistuskauden kuin elinkeinoelämän hiipumisen.

Talon nimi tulee rakennuksen pitkäaikaisista asukkaista, kruununvouti Starcken perheestä, joka asui siellä 1820-luvulta 1880-luvulle. Tuona aikana tehtiin rakennuksen historian suurimmat muutokset. Tästä ajasta on jäljellä mm. pohjakaava, väliovet, listat ja rintapaneelit. Myös myöhempi omistaja, metsänvartija Juho Kuusinen 1900-luvun alussa, vaikutti merkittävästi rakennuksen kokoon ja ulkomuotoon.

Starcken talon pitkä päärakennus hallitsee näkymää lyhyellä Kirkkokadulla. Rakennus muotoutui koko komeuteensa useassa eri vaiheessa, jolloin sitä laajennettiin pituussuunnassa kummastakin päästään ja korotettiin asteittain nykyiseen harjakorkeuteensa. Merkittävimmät muutokset sitten rakentamisen vuodesta 1784 tehtiin 1830-luvulla, 1840-luvulla ja 1910-luvulla. Viimeisimpänä näkyvänä vaiheena on rakennusmestari J.E Stoltin suunnittelema julkisivu, joka edustaa 1900-luvun alun arkkitehtuuria. ¹

Piha-alue ulkorakennuksineen on verrattain kapea ja ahdas. Pihapiirin rakennukset ovat muotoutuneet 1800-luvun mittaan ja niiden viimeinen näkyvä vuorauksien muutos tapahtui 1900-luvun alussa. Tontin länsipäässä on leivintupa ja pohjoisreunalla ulkorakennusrivi. Starcken perheen aikana naapuritontti oli osa pihaa ja pitkä ulkorakennusrivi asettui kummallekin tontille. Vuonna 1913 Juho Kuusinen rakennutti tontin nurkassa olevan ryytimaan paikalle korkeamman ja leveämmän asuin- ja leipomorakennuksen. Uusi talo rakennettiin kiinni vanhaan Starcken taloon ja piha-alue kaventui huomattavasti. Nykyisin Starcken aikana yhdistetyt tontit ovat jälleen erillään, ja rakennukset kuuluvat eri omistajille. ²

Lähteet: 1. Julkisivupiirros 1913, naapuritalosta. 2. S.Teirilä 2010.

Rakennushistoriallisen selvityksen sisältö on muotoutunut pitkän ajanjakson aikana. Rakennusta ja sen historiaa alettiin tutkia toden teolla jo vuonna 2004. Moni alkuvaiheen tulkinta on jalostunut ja historian selvitys kulkee nykyään kiinteästi kiinni rakennuksesta saatavan informaation kanssa sen kerrostumissa, omistajissa ja toiminnoissa. Silti on olemassa paljon tietoa, jota ei vielä tässä vaiheessa ole löydetty tai sitä ei ole ymmärretty.

Rakennushistoriallinen selvitys tehtiin Kruununvouti Starcken taloa varten, sen tueksi ja turvaksi tulevaisuuteen.

Starcken talon yli 200 vuoden ikää ei voi arvioida sen nykyisestä ulkomuodosta. Starcken talo on kuvan matalampi keltainen rakennus. Viereen rakennettiin uudisrakennus 1900-luvun alussa, joka tuli aivan kiinni vanhaan. Samalla uudistettiin myös vanhan rakennuksen julkisivu. Rakennukset kuuluivat tekoai-kaan samalle omistajalle ja ne sijaitsivat yhteen liitetyillä tonteilla. Nykyisin matalampi talo on omalla tontillaan ja Starcken talon nykyinen omistaja on aatteellinen yhdistys Pro Kirkkokatu 1 B ry. Sekä Starcken talon julkisivun, että naapuritalon suunnitteli rakennusmestari J.E Stolt 1912-1913. Kuva T.L

*Kruununvouti Starcken talo Kirkkokatu 1 B Kristiinankaupunki
Kiinteistö no. 287-2-246-1165
Erotettu viereisestä tontista ja jako on rekisteröity 31.12.1996
maapinta-ala 570 neliometriä.
(viereinen tontti 287-2.246-1154. 507 neliometriä)*

Kuva T.L

1.2. SELVITYKSEEN LIITTYVÄ LÄHDEAINEISTO

Selvityksen taustalla oleva lähdeaineisto on vaihteleva. Rakennuksen historiantutkimus alkoi yleisteoksista täsmentyen arkistotutkimuksiin, opinnäytetöihin ja selvityksiin. Arkistoista etsittiin talon ja lähialueiden palovakuutusasiakirjoja, kirkonkirjoja, lainhuudatuksia, valokuvia, perunkirjoja sekä käräjäpöytäkirjoja ja karttoja. Selvityksessä hyödynnettiin niin inventointeja, kuin matkakertomuksiakin. Rakennus itse oli aineistoa kokoava ja pois sulkeva tietopankki.

Yleiskuva ajasta ja alueesta muodostui kirjallisen materiaalin kautta. Alueella tehdyt inventoinnit hyödynnettiin tausta-aineistona ja rakennusta itseään tutkittiin paljon. Rakennuksen tutkimisen ja korjaamisen myötä syntyi joukko raportteja ja tutkimuksia, joita käytettiin ajoittamiseen liittyvässä tulkinnessa, materiaalien analysoinnissa ja rakennustapojen määrittelyssä sekä korjausvaiheiden selvittämisessä.

1.3. RAJAUS

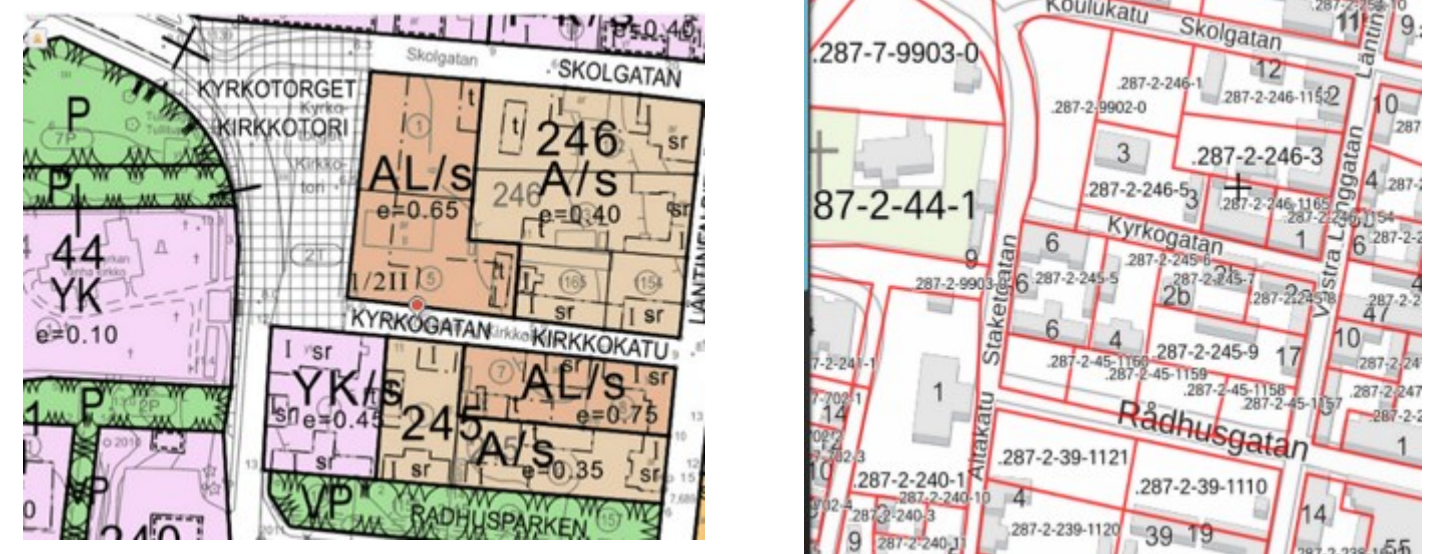
Kaupunkia, katua ja rakennustapoja käsitellään taustoittavasti yleisellä tasolla. Selvitys keskittyy tontin 1165 rakennuksiin, joista eniten huomiota saa kadun suuntainen päärakennus asukkaineen ja muutosvaiheineen. Päärakennuksen vaiheissa huomioidaan rakennustavat, pintamateriaalit ja tapettien kuosit ja jossakin määrin myös käytetyt pigmentit. Talousrakennukset ja pihapiirin muutokset käsitellään pääpiirteissään.

1.4. SUOJELUTILANNE

Kruununvouti Starcken talon päärakennus on suojeltu 1980-luvulla voimaan tullessa asemakaavassa sr-merkinnällä. Pihapiirin muilla rakennuksilla ei ole tätä merkintää.

Kuvassa selvityksen taustamateriaalia Simo Teirilän arkistosta, johon kuuluu digitoituja ja tulostettuja asiakirjoja, sekä näistä tehtyjä koosteita.. Teirilän julkaisemattomia yhteenvetoja käytetään viittauksissa S.Teirilä. Kuva L.O

Asemakaavaote ja kartta Kristiinankaupungin kotisivuilta

1.5 TAUSTATIETOJA

Starcken talo on koko pituudessaan 1900-luvun alussa. Postikortti Ina Roos 1900-luvun alku.

1.5.1 SELVITYKSEN KOHDE

Selvityksen kohteena on Kruununvouti Starcken talo, joka sijaitsee Kristiinankaupungissa Kirkkokatu 1 b:ssä. Kadunsuuntainen päärakennus on nykyisin 30 m pitkä, ja keltaiseksi maalattu, pitkänurkkainen, harjakattoinen ja lautavuorattu hirsirakennus (210 m²), jonka nykyinen asu on muotoutunut useassa eri vaiheessa 1780-luvulta 1910-luvulle. Tontilla on päärakennuksen lisäksi pieni puoliksi aumakattoinen leivintupa ja ulkorakennusrivi.

1.5.2 SELVITYKSESSÄ KÄYTETTYJÄ NIMITYKSIÄ

Kruununvouti Starcken talo nimi tulee rakennuksessa pitkään asuneen ja laajoja muutoksia tehneen omistajan Kruunun nimismies ja toimitusvouti Gustaf Starcken mukaan, joka toimi useasti myös kruununvoutina.

Huoneille on annettu erityiset nimensä liittyen niiden funktioon, värikyseen tai tapettiin. Huone no.1 Päätysali on iso sali rakennuksen länsipäädyssä. Huone no.2 Empirehuoneen seinien yläosassa on jäljellä keisarinvihreää tapettia. Huone no. 3. Välitila on kahta erillistä rakennusta yhdistävä huonetila. Huone no. 4 Ruusuhuoneessa on ollut käsin maalattu ruusuköynnös seinän yläosassa. Huone no 5 Keskisali on rakennuksen vanha sali talon keskellä. Huone no. 6 Stenin huoneessa on katkelmia vanhaa käsin painettua tapettia ja almanakansivuja. Huone no. 7 Vihreä kamari on kirkkaan vihreäksi maalattu huone. Huone no. 8 Marmorihuoneen seinät on kauttaaltaan olleet maalattu keltaisiksi marmorointiteknikalla. Huone no. 9 Keittiö on rakennuksen vanha keittiö. Eteinen no. 10 on vanhan osan eteinen ja Porrashuone no. 11 uuden osan vintille menevä tila.

1.5.3 SELVITYKSEN TARKOITUS, MENETELMÄT JA TILAAJA

Rakennushistoriallinen selvitys toteutettiin korjaus-, käyttö- ja huoltosuunnitelmia varten. Selvitys on laadittu Kruununvouti Starcken talon historian ja nykytilan tallentamiseksi. Selvityksen tarkoituksena on tuoda esille rakennuksen historia ja rakennustapa ja rakennus- ja korjausvaiheet. Selvityksen tarve on tullut aiheelliseksi rakennuksen omistajana olevan yhdistyksen jäsenten vaihtumisen vuoksi ja rakennuksen jatkuvan kunnostustarpeen vuoksi. Rakennuksesta ei ole aiemmin tehty kokoavaa selvitystä.

Rakennushistoriaselvitys on laadittu kohdekäyntien, arkistoaineiston sekä kirjallisten ja suullisten lähteiden pohjalta, sekä rakennuksen pinta- ja rakenne tutkimuksella. Nykytilan kuvaus perustuu vuosina 2020–2021 tehtyihin kenttätutkimuksiin. Selvityksen johtopäätökset perustuvat selvityksen lähteisiin ja kenttätutkimuksiin. Värisävyjen havainnollistamiseen on käytetty NCS-värijärjestelmää. Selvityksen tilaaja on Pro Kirkkokatu 1 B ry, joka omistaa kyseessä olevat kiinteistöt.

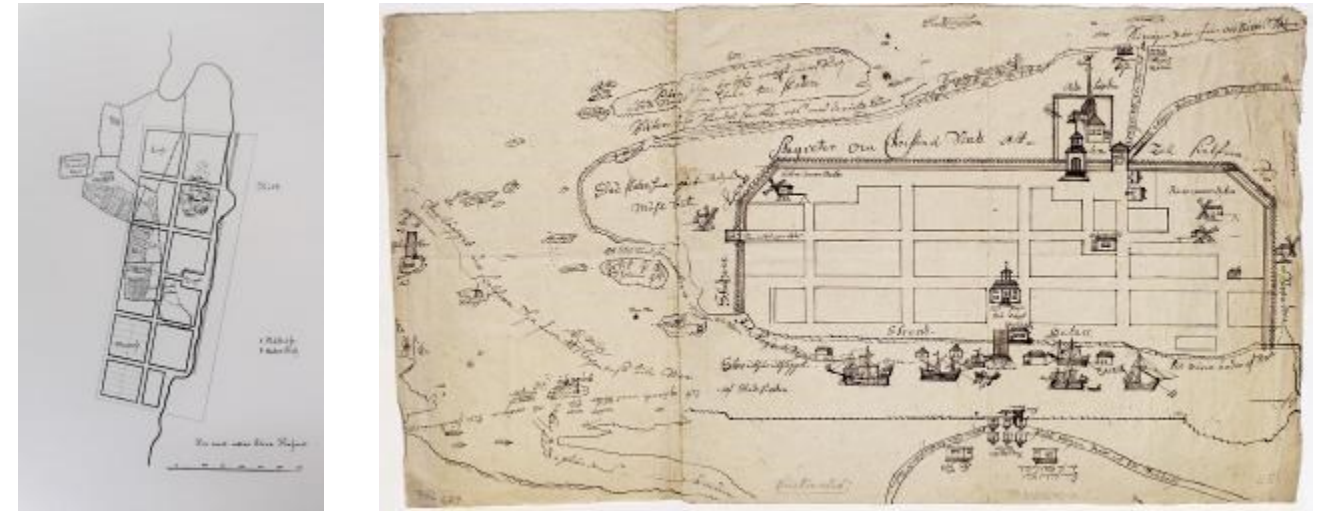
1.5 ALUE

Kristiinankaupunki sijaitsee Pohjanmaan rannikolla, Vaasan ja Porin välimaastossa. Lähteiden mukaan Kristiinankaupunki perustettiin vanhaan kalastajakylään Koppön saarelle vuonna 1649 osana Pietari Brahen kaupunkipolitiikkaa. Pohjois-eteläsuunnassa pitkänomainen kalliainen saari on ollut määrävä pohja rakentamiselle. Kaupungin ruutukaava on peräisin kaupungin perustamisen ajoilta. Perustamisajankohtaan nähden asemakaava-aluetta laajennettiin pian. Alkuperäinen kaava käsitti kahdessa rivissä olevat kuusi kortteliä. Kirkkokatu Kirkkotoreineen avattiin jo varhain 1660-luvulla ja katu on kaupungin ensimmäinen nimetty poikkikatu.

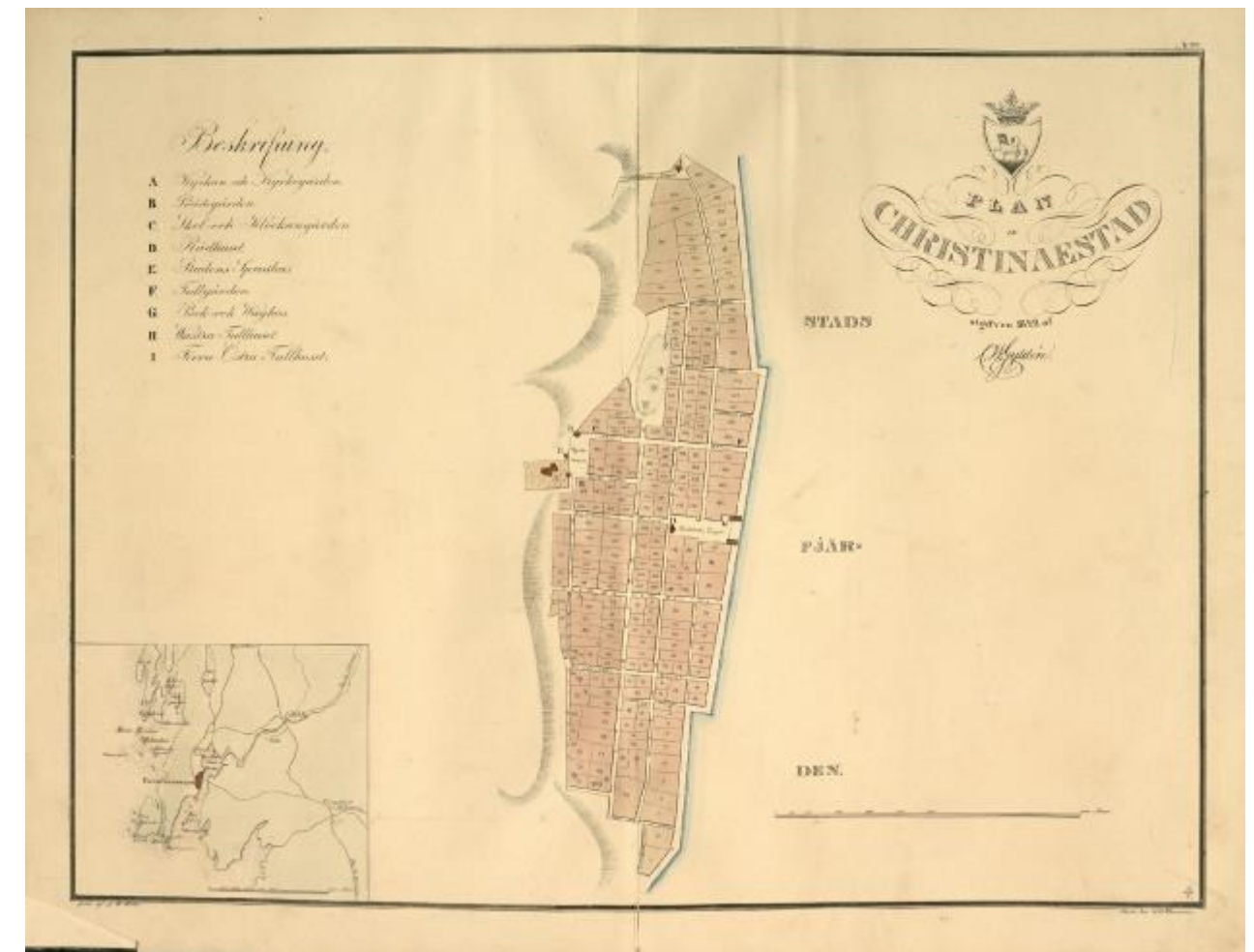
Kaupungin keskustassa on yhä havaittavissa Claes Claessonin laatima asemakaava vuodelta 1651. Mittakaavaltaan katutila on edelleen matala ja kapea. Kortteli- ja tonttijako pohjautuvat yhä suurvalta-ajan asemakaavaan mikä on kaupungin ilmeen kannalta merkitsevää. Kaupungin rakennuskanta on pääosin vanhaa. Suurin osa rakennuksista 1800-luvulla rakennettuja. Tonttien päärakennukset on rakennettu tiiviisti katulinjaan ja talusrakennukset tonttien takaosiin tai pitkittäin naapuritonttien rajoille. Korttelit muodostuvat useamman tontin kokonaisuuksista, joissa on tyypillistä vieriviereen rakennetut talot ja näiden väleissä puuaidat ja portit.

Sotien ja 1690-luvun katovuosien heijastamana 1700-luvun alku oli kaupungissa synkkää aikaa. Aikakautta väritti taistelu tapulioikeuksista. Kaupankäynnin vapautuminen vuonna 1792 merkitsi Kristiinankaupungille hyvinvoinnin alkua. Vaurastuminen alkoi näkyä aiempia kookkaampien kaupunkitalojen rakentamisessa. Nousukauden huippujakso sijoittuu 1830-50-luvuille, jolloin rakennettiin useita julkisia rakennuksia, kuten koulu, raatihuone, silta ja ruiskuhuone. Kaupunkilaisten tärkein elinkeino oli koko 1800-luvun ajan laivojen rakentaminen ja myynti. Nousukautta häiritsi vuosina 1853-56- käyty krimin sota, josta toivuttiin verrattain nopeasti.

Lähteet. Mökkönen 2010; Jarle 2006. s. 16, 20; Kärki 2010, 47- 60. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Sähköinen lähde; Koivula 1990.Mäkelä 1984; Sillanpää-Srorsjö 1980.

1640 -luvun suunnitelma (Claes Claesson) kaupunkipiirros 1700-luvulta Kungl Bibliotek Sverige: <http://libris.kb.se/bib/14227551>

Gylden. C.W 1842 Kartta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-200908243785>

1.6 KIRKKOKATU

Kirkkokatu on mukulakivinen lyhyt poikkikatu kirkolta ja Kirkkotorilta Läntinen Pitkädulle. Kadun nimi näkyy lähteissä ensimmäisen kerran vuonna 1663.

Kirkon edustalle 1660 luvulla avatun Kirkkotorin tarkoitus oli avartaa tullituvan edustaa ja luoda esteetön näkymä kirkolle. Kirkkotorista kehittyi merkittävä toiminnallinen keskus, jonka reunoille tulivat pappila, lukkarintalo, eteläinen tullitupa, ruiskuhuone ja koulurakennus. Samassa yhteydessä avattiin uusi poikkikatu. Kirkkokadun avaaminen korttelin halki vaikutti myös rakennusten sijoitteluun ja tätä kautta rakennuskannan muutokseen. Uudisrakennuksia sijoitettiin uuden kadun katulinjaan ja talousrakennukset tonttien sisäosiin.

Kirkkokadusta tuli katu, jonka siisteyteen ja kiveämiseen, sekä rakennuksiin liittyviin kysymyksiin puututtiin jo varhain. Vuonna 1688 porvareita kehoitettiin siistimään katuosuutensa ja kunnostamaan sen rangaistusten uhalla niin, että kulkeminen olisi vaivatonta. Silloinen katu oli vielä kiveämätön ja mutainen. Kirkkokatu kivettiin ensimmäisenä katuna kaupungissa vuonna 1777.

Kirkkokadulla ei ole jäljellä alkuaikojen rakennuksia ja kirkkokin on rakennettu vanhan salaman iskusta palaneen tilalle vuonna 1700.

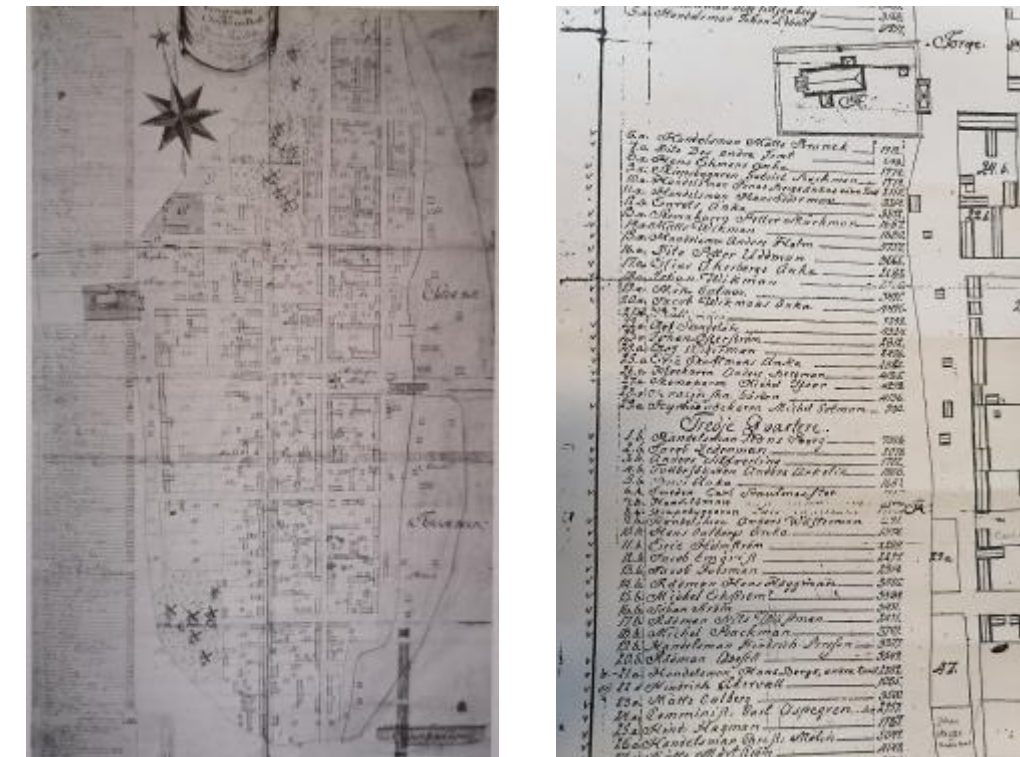
Kruununvouti Starcken talon tontilla, Kirkkokadun varrella on ehtinyt olla useita omistajia. Paikallishistorioitsija Simo Teirilä on selvittänyt tutkimuksissaan tontin omistajien linjan ennen nykyisen talon rakentamista seuraavasti: 1740?–1762 Henrik Hagman, 1762–1768 Brita Berg leski, 1768–1780- Rebecka Berg -lääninsihteerin Johan Mathesiuksen leski. 1780–1783 merimies Johan Hällberg. Myöhemmät tontin omistajat esitellään omissa luvuissaan nykyisen rakennuksen omistajina.

Stracken talon vanhin osa rakennettiin kivetyn Kirkkokadun varteen vuonna 1784. Tontilla oli jo tätä aiemmin useampia rakennuksia, jotka näkyvät Bergentinin kartassa vuodelta 1751.

Lähteet. Mäkelä 1984; Oksa 2016; Sillanpää-Srorsjö 1980; Mökkönen 2001; Jarle 2006; S.Teirilä 2010.

Kuva. H. Sjöbladin piirros Kirkkokadusta 1900-luvun alun tunnelmissa. Kuvassa oikealla Starcken talo.

1751 Johan Bergentinin kartassa on kiinteistöjen omistajien nimiä. Oikealla asukkaat kolmannessa korttelissa. Kartan nimistön puhtaaksikirjoitus Leif Bergvik. Tonttinumeroinnit muuttuivat kartassa 1824 Starcken talon tontti kulkee numerolla 165 ja nykyinen numero on 1165.

2. PAIKALLISTA RAKENNUSTAPAA 1780 – 1920

2.1 1780–1830

Hirsi ja lauta ovat olleet talojen pääasialliset rakennusaineet kaupungin perustamisen ajoilta asti. Rakennukset tehtiin hirrestä lamasalvoksella pitkänurkkaisiksi.

1780-luvulla, jolloin Kruununvouti Starcken talon ensimmäinen vaihe rakennettiin, olivat kaupunkitalot useimmiten harja- tai mansardikattoisia. Mansardikattoa käytettiin lähinnä kookkaiden rakennusten kattona. Katteena oli joko uritetuista laudoista tehty lautakatto tai malkakatto, jonka vesieristeenä oli tuohi. Mikäli rakennus vuorattiin, käytettiin pystyvuorausta ja rakennuksien perustuksissa olivat luonnonkivet. Keskustan pääkatujen rakennuksia myös punamullattiin. Asuintalojen maalaus alkoi toden teolla 1700-luvun puolivälissä, kun kaupunkiin odotettiin kuningas Fredrik I:tä vuonna 1747. Silloin mm. Rantakadun talot määrättiin maalattavaksi punamullalla.

Alapohjaratkaisuna käytettiin multapenkkiä tai rossipohjaa. Rossipohja eli täytepohja yleistyi 1800-luvulla. Yleisesti kaupunkitalot olivat savuhormillisia, niissä oli kakluunit ja puukarmilliset neliruutuiset ikkunat. Huonetilat olivat matalia esim. Starcken talon vanhimman 1780-luvulla rakennetun osan huonekorkeus oli 2300 mm. Sisämaalaus ja koristelu yleistyivät vähitellen 1800-luvulle tultaessa. Seiniä maalattiin liimamaalilla, joko suoraan hirsipinnalle tai paperoidulle pinnalle. Kristiinassa toimi oma, Carl Gustaf Cranzin tapetti-verstas 1700–1800-lukujen vaihteessa. Verstaassa toteutettiin tapetin painantaa sekä painolaatoilla että käsivarakoristein. Cranz teki myös muita maalaustöitä.

Lamasalvosrakenne on rakenne, jossa päällekkäin aseteltujen hirsien päät salvotaan nurkissa kiinni toisiinsa.

Salvostyyppit voidaan jakaa pitkä- ja lyhytnurkkaisiin. Pitkänurkkaisessa salvoksessa seinähirret jatkuvat nurkassa toistensa ohitse ja lyhytnurkkaisessa rakenteessa hirsi päättyy nurkkasalvokseen, joko lohenvyrstösalkoksena tai lukkosalvoksena.

Kuvassa Starcken talon vinttikamarin lohenvyrstönurkka.

2.2 1830–1860

Rakennustoiminta oli vilkasta nousukauden aikana 1830–1850-luvuilla. Samoihin aikoihin myös Starcken taloa laajennettiin ja sen osia uudistettiin.

Lyhytnurkkaiset salvokset yleistyivät 1800-luvun mittaan ja tulivat vallitseviksi 1840-luvulla. Vaasan läänin rakennusjärjestyksessä vuonna 1838 pitkänurkkainen rakennustapa kiellettiin kaupunkialueella. Rakennusten ulkomuoto muuttui, kun aletaan rakentamaan lyhytnurkkaisia rakennusjärjestyksen mukaisia uudisrakennuksia, joiden kattomuoto oli joko harjakatto tai aumakatto.

Aumakattoon hyvin soveltuva lautakate syrjäytti lopullisesti malkakattoon 1830-luvulla. Hollantilaiset mustaksi lasitetut kattotiilet olivat käytössä muutamissa kookkaissa rakennuksissa. Paperikatto omaksuttiin 1840-luvulla ja sitä käytettiin hyvin satunnaisesti. Paperikatto oli tervalla imeytettyä lumppaperia, joka kiinnitettiin ensin kattoon ja sen päälle siveltiin tervaa ja siroteltiin kiviainesta. Ikkunoiden ruutumäärä kasvoi 6–8 ruutuisiksi. Ikkunalasi oli ohutta, puhallettua ja epätasaista vihertävää lasia. Kivijalkaan tuli lisää korkeutta, kun sokkelikivet tasalaatuistuvat harmaakivestä lohkotuiksi suorakaiteisiksi harkoiksi. Alapohjissa käytettiin rossipohjaa. Rakennusten koon kasvaessa, myös huonekorkeus kasvoi.

Uusien rakennuksien vuoraustapa vaihtui vähitellen punamullatusta pystyvuorauksesta öljymaalattuun vaakavuoraukseen tai rapattuun pintaan. Vuoden 1838– rakennusmääräys edellytti myös kaikkien asuintalojen maalaamista. Öljyvärin käyttö omaksuttiin sileäksi höylätyn vaakalaudoituksen myötä ja keltaisista ja harmaista väreistä tuli hyvin suosittuja.

Varsinainen laajamittainen sisätilojen paperoiminen, maalaaminen ja koristelu alkoi 1800-luvun alkukymmenillä ja yleistyi myös pienemmissä asumuksissa roiske- ja paneelimaalauksin. Seinät paperoitiin joko suoraan hirsipinnoille liimatuilla lumppuhuovalla, asiakirjoilla tai hyvälaatuisista lumppaperiarkeista yhteen liimatuin ja pingotetuin vuodin. Tasokkaita ulkomaisia ns. ranskalaisia tapetteja tapetoitiin porvareiden seinille 1830-luvulta lähtien. Tapetointi yleistyy 1840–50-luvuilla, kun kotimaisia teollisia tapetteja alkoi tulla markkinoille.

Lähteet: Hidemark. Stafenow 2006. Flink;1999; Heikkinen 2009; Mäkelä 1984; Oksa 2016; Sillanpää-Srorsjö 1980; Mökkönen 2010; Jarle 2006. Koivula 1990. Lång- Kivilinna 2005.

Päre tuli 1860-luvulla suosituksi katemateriaaliksi. Starcken talossa kate vaihdettiin puusta päreeksi vuonna 1861. Päreet kyllä kiellettiin kaupunkien yleisessä rakennusjärjestyksessä, silti niitä sai laittaa maistraatin luvalla. Lupa edellytti, että päreet kasteltiin ennen asennusta rautavihtrillissä. Suurikokoisiin keskustan rakennuksiin ei lupia myönnetty.

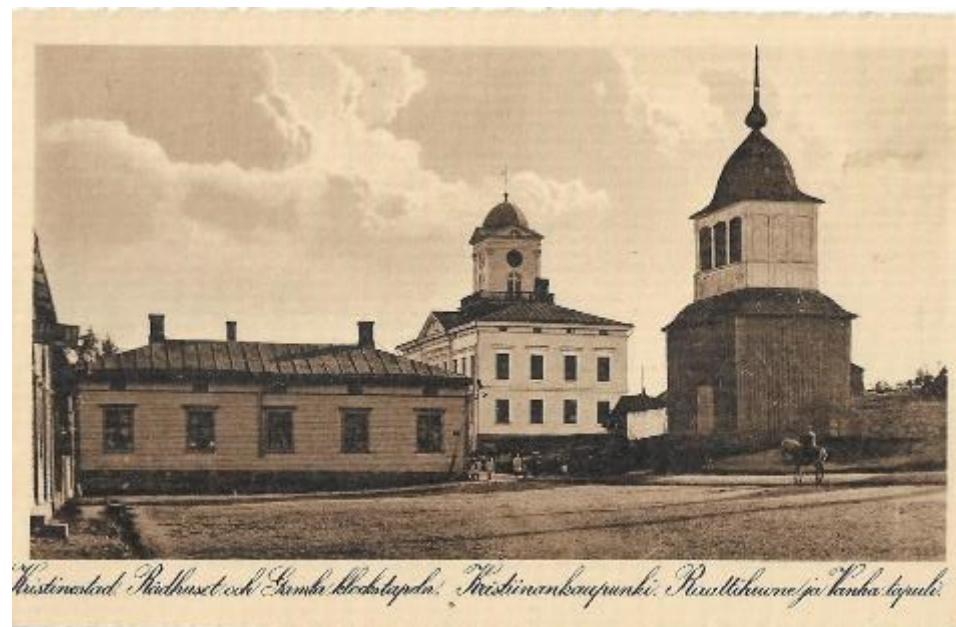
2.3 1870–1920

Kristiinankaupungin rakennustoiminta oli hiipumassa 1800-luvun lopulle tultaessa. Aikakauden rakennuksista voi havaita, että vuorauksiin tulee uusrenessanssin vaikutteita ja nikkarityylin keveyttä ja koristeellisuutta. T-ikkunoista tulee hyvin suosittuja ja rinnalla esiintyy ristikkarmillisia ikkunoita. Lasien koko kasvaa ja laatu tasalaatuistuu. T-ikkuna säilyttää asemansa pitkälle 1900-lukua. 1800-luvun lopun vaikutteiden jälkeen nousee rautatien rakennuksia ihailtava yksinkertainen jugendtyyli, jossa hirsirakennuksen lautavuoraus ja kattokulmat saavat jälleen uudenlaisen ilmeen.

Harjakaton suosio kasvoi 1800-luvun loppupuolella. Tähän kattotyyppiin oli mahdollista suunnitella aikakauden ihanteisiin sopivia poikkipäätyjä, torneja ja frontoneita. Katemateriaaleissa oli useita vaihtoehtoja. Huopakate yleistyi 1880–1890-luvuilla, jolloin myös Starcken talon pärekatto peitettiin asfalttihupakatteella. Tiilikate oli jossain määrin käytössä. Kattopeltiä käytettiin 1870-luvulta lähtien ja se yleistyi vähitellen 1900-luvun mittaan.

Vanhoja rakennuksia myös uudistettiin, laajennettiin ja sokkeleita sekä kattoja muutettiin. Samassa rakennuksessa saattaa esiintyä useampia rakennustyyliä sulassa sovussa samanaikaisesti. Pohjakaavat perustuvat enimmäkseen yksöistupiin, paritupiin ja karoliiniseen pohjakaavaan. Jälkimmäisissä tapauksissa rakennusta on saatettu jatkaa kummastakin päästään, tehdä uusia vinkkeliosia tai korottaa ylöspäin. Samassa rakennuksessa saattaa esiintyä useampia rakennustyyliä sulassa sovussa samanaikaisesti.

Lähteet: Lähteet. Mäkelä 1984; Norrvik 1999; Oksa 2016; Sillanpää-Srorsjö 1980; Jarle 2006; Koivula 1990.

Postikortti Kirkkotorilta 1920-luvulta. Kuvan asuinrakennus on Kirkkokadun päässä. Aumakattoinen pappilarakennus 1860-luvulta on tyypillinen empirerakennus. Pappilassa on empiren öljymaalattu vaakavuoraus ja kuusiruutuiset ikkunat. Katemateriaaliksi on vaihdettu kattohuopa. Pappilasta oikealla takana on raatihuone ja oikealla edessä Ulrika Eleonoran kirkon tapuli.

Starcken talon ikkunoita eri aikakausilta. Pieni neliruutuinen ikkuna on 1800-luvun alusta. Kuusiruutuinen 1830-luvulta ja T-ikkuna 1910-luvulta. *Piirokset tehty mittaussleirillä 2003. Seamk.*

2.4 STARCKEN TALO 1780–1910

Starcken talon muutoksista voidaan todeta, että vuonna 1784 rakennetun talon laajennukset ja muutokset ovat monessa suhteessa yhteneviä eri vuosikymmeninä kaupungissa vallalla olleiden rakennustapojen kanssa.

Rakennuksen katemateriaali on vaihtunut malkakatosta, lautakaton (1830) kautta pärekatoksi (1860) ja vielä kattohuopaan (1890) kaupungissa yleisesti vallalla olleiden rakennustapojen mukaisesti.

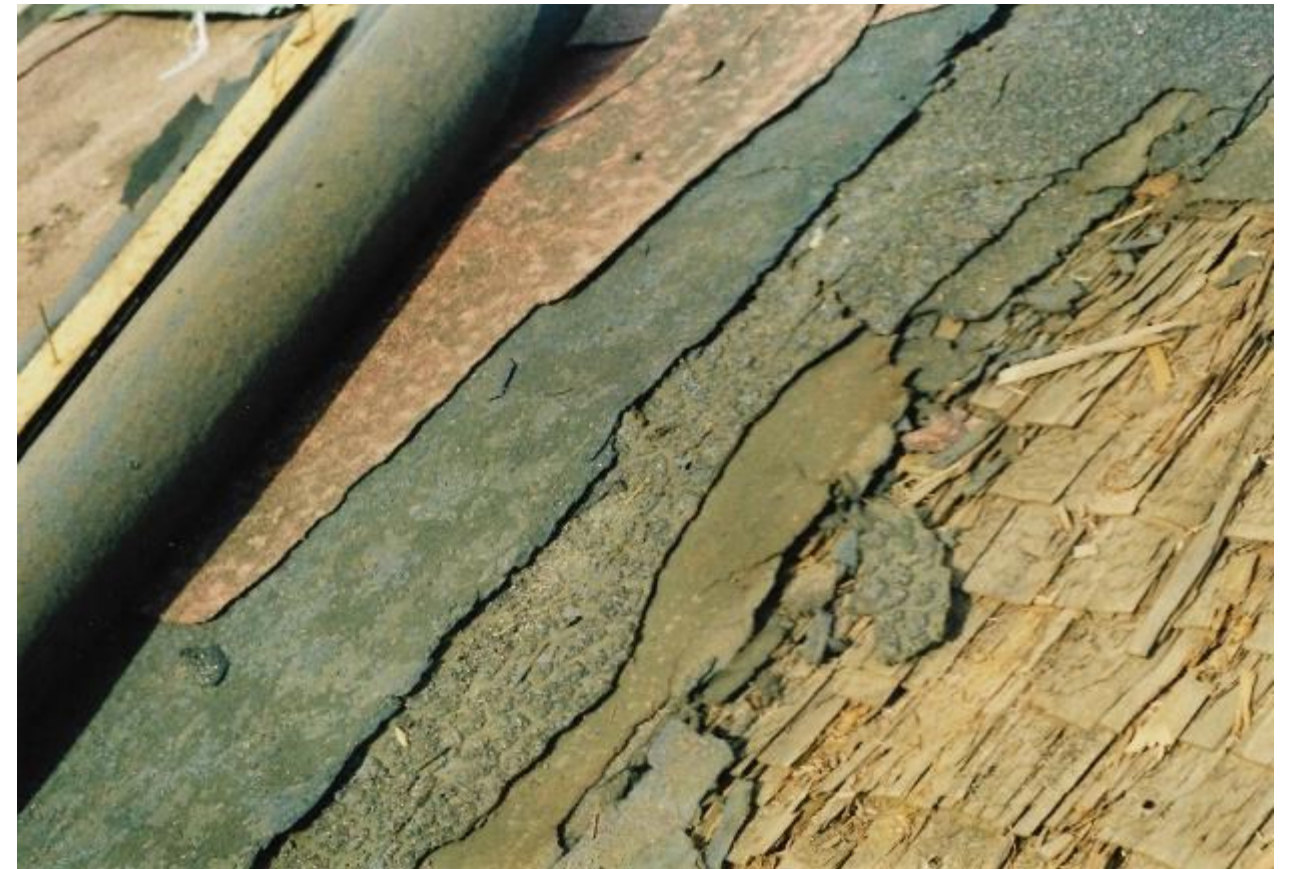
Katon muoto on muuttunut kokonaan harjakattoisesta toisesta päästään aumattuun kattoon (1840) ja takaisin koko mittaiseksi yhtenäiseksi harjakatoksi (1910), jossa julkisivua on korostettu frontonein.

Vuoraus on vaihtunut punamullatusta pystyvuorauksesta keveään öljymaalattuun vuoraukseen (1913), jossa julkisivun kentissä on sekä vaaka että pystylaudoitusta.

Sokkelikivet ovat vaihtuneet luonnonkivistä ja lohkottuihin graniittisiin suorakaiteisiin (1860).

Rakennuksen koko on muuttunut pienestä talosta 30 m pituiseksi rakennukseksi (1780, 1810, 1830, 1840).

Ikkunat ovat muuttuneet pienistä neliruutuisista ikkunoista, kuusiruutuisen (1830) kautta kookkaiksi T-ikkunoiksi (1910).

Kuvassa oikealla. Starcken talon katon kerroksia. Vuonna 2003 katossa oli viisi kattohuopakerrosta ja kolme pärekerrosta. Vanhimmat päreet olivat halkaistuja ohuita päreitä ja myöhemmät hieman paksumpia pärehöylällä valmistettuja päreitä. Kaikki päreet olivat kyynärän mittaisia ja kiinnitetyt ohuin nauloin. Ensimmäinen pärekatto asennettiin vuonna 1861.

Alla kattohuopa etikettejä, joita löytyi huopakerrosten väleistä.

3. STARCKEN TALON MUOTOUTUMINEN, OMISTAJAT JA HISTORIA

Osakuva Bergentinin kartasta vuodelta 1751. No 2 on Starcken talon sijainti, joka nykyisellään sijoittuu myös vasemman puoleiselle tontille ja no. 1 on nykyisen 1900-luvun alussa rakennetun kadun kulmassa olevan talon sijainti. Kartalla on rakennuskantaa, joka purettiin. (Kuvan merkinnät Simo Teirilä).

Kartassa vuodelta 1751 on Starcken talon kohdalla pieni rakennus, joka vastaa kooltaan vuonna 1784 rakennettua nykyisen rakennuksen keskiosaa. Se, että hyödynnettiinkö paikalla ollutta rakennusta tai sen runkoa jossain määrin rakentamisessa, ei varmuudella tiedetä. Arkistolähteistä on selvinnyt että Anna Backman ja Elisabeth Sandberg rakennuttivat talon Kirkkokadulle vuonna 1784 ja tontilla oli ollut aiemmin myös muita rakennuksia.

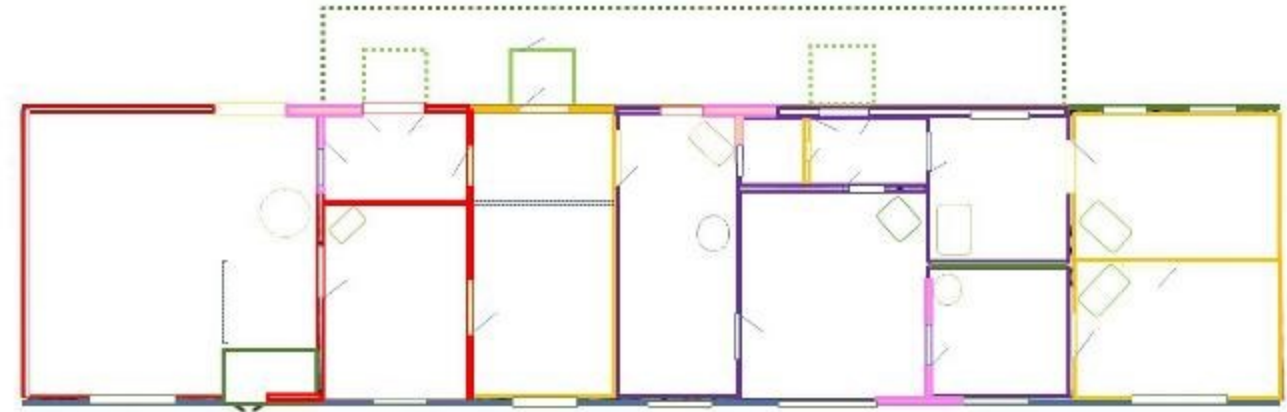
Starcken talon tontti 165 on ollut liitettynä viereiseen tonttiin 154 aina 1820-luvulta vuoteen 1996. Starcke osti yhteen liitetyt tontit vuonna 1823. Silloin tontin itäreunassa oli Läntisen Pitkänkadun suuntainen rakennus. Asunrakennus purettiin ja kulmatontti muutettiin osittain ryytimaaksi.

Lähteet: S. Teirilä

1783	1800	1809	1823	1877	1881	1892	1908	1918	1919	1922	1945	1952	1985	1991	1995	2003
Elisabeth Sandberg / Anna Backman	Anna Rönqvist	Mickel Sten	Gustaf Starcke	Christina Fredrica Starcke	Anders Ekbohm	Johan Frösen	Juho Kuusinen	Leonard Saari	Konstantin Aho	Ida Aho Ilmari Aho	Ilmari ja Alli Aho	Onni ja Aira Ostamo	Alakarvia	Ilkka Jylhä	As. Oy. KRS. kk.1	Pro Kirkkokatu

AJOITUSPOHAJA

Ajoituspohjaan on merkitty rakennuksen muutosvaiheet eri värein. Muutosvaiheita voidaan katsoa olevan 5. rakentamisesta nykypäivään.

Rakennusten vaiheet väreittäin pohjakuvassa

Violetti 1784-1800

Punainen 1830

Keltainen 1840

Vihreä 1910-20

Vaaleanpunainen 2000+

Taulukkoon on kerätty rakennuksen omistajat eri aikakausina.

3.1 1784 - 1809 BACKMAN & SANDBERG

Neidit Anna Backman s.1750 ja Maria Elisabeth Sandberg s.1737 ostivat tontin Kirkkokadulta vuonna 1783 ja rakensivat sille talon vuonna 1784.

Kumpikin naisista avioitui tahoillaan melko pian rakentamisen jälkeen. Anna Backman meni naimisiin vuonna 1786 merikapteeni Magnus Rönnqvistin kanssa. Rönnqvist oli fregatti Emanuelin kapteeni ja Maria Elisabeth vastaavasti avioitui vuonna 1788 laivanrakennusmestarin ja tiilitehtailijan Erik Åkervallin kanssa. Anna jäi asumaan taloon.

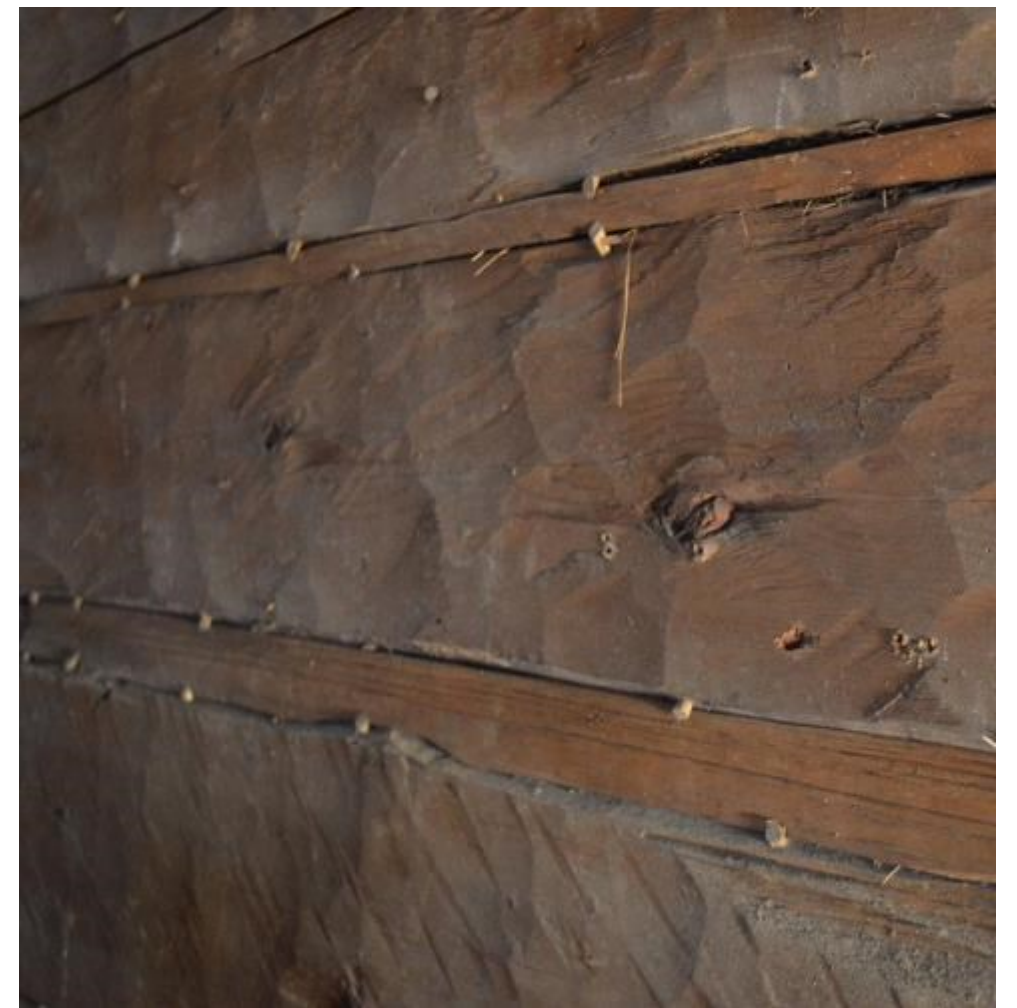
Annan mies katosi merellä, luultavasti Ruotsinsalmen taistelussa, vuonna 1789. Anna jäi edelleen asumaan taloon tyttärensä (s.1788) kanssa. Anna Bacmanin kuoleman jälkeen vuonna 1800, alaikäinen tytär Anna jatkoi asumista siellä holhoojansa kanssa.

Maria Elisabeth Åkerval (os. Sandberg) ja Anna Rönnqvistin (os. Backman) perikunta möivät talon vuonna 1809 Kirjansitoja Mikel Stenille (Simo Teirilä).

Nykyisen Kruunuvouti Starcken talon keskiosassa on yhä Anna Backmanin ja Elisabet Sandbergin vuonna 1784 rakennuttama osa. Silloinen talo oli noin 60 neliöinen, pitkänurkkainen ja satulakattoinen hirsirakennus. Varhaisen rakennuksen katemateriaalista ei ole löytynyt viitteitä. Oletuksena on että rakennuksessa oli tuohieristeinen malkakatto.

Rakennuksen salissa seinähirsien varausraot oli tilkitty sammalella ja peitetty puunauloilla kiinnitetyin kolmiolisto. On oletettavaa, että rakennuksessa oli multapenkki ja matala luonnonki-visokkeli. Viitteitä multapenkin olemassaoloon on edelleen maapohjassa olevassa kuopassa (oja), matalassa täytepohjassa sekä lattian kuurausluukussa. Salin lattia on tehty leveistä ja leveydeltään vaihtelevista, halkaistuista ja kirveellä veistetyistä kuusilankuista.

Matalahko 230 cm korkea huoneisto käsitti salin, eteisen, keittiön ja kamarin. Myöhemmissä vaiheissa korotetun rakennuksen hirsiseinässä on edelleen viitteitä aiemmista huonekorkeuksista.

Kuvassa kolmiolista hirsien varausraossa ja puunaulat.

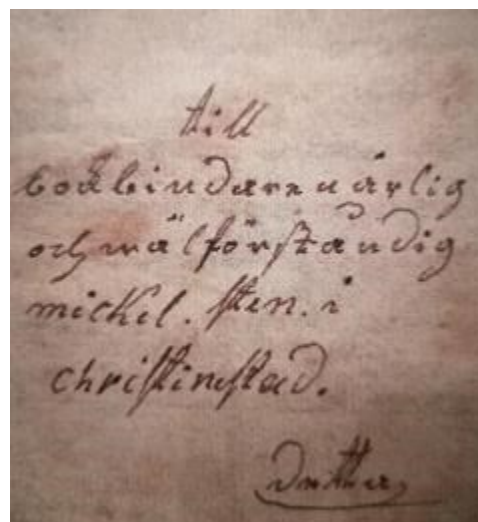
Kuva vasemmalla. Katon tasaisesti jatkettut laudat on maalattu liimamaalilla (*Lyhkäiset laudat kertovat osaltaan 1700-luvun sahaustekniikasta*). Kuva keskellä. Lattiassa oleva kuurausluukku, josta lattian pesuvedet valutettiin pois. Rakennuksessa oli alkujaan kolmipeiliset väliovet ja näissä oli ns. *piparkakkusaranat*. Kuva N. Wennman.

2.2 1809-1823 MICKEL STEN

Kirjansitoja Mickel Sten osti Kirkkokadun talon vuonna 1809 Maria Elisabeth Sanbergilta ja Anna Rönnqvistin perikunnalta.

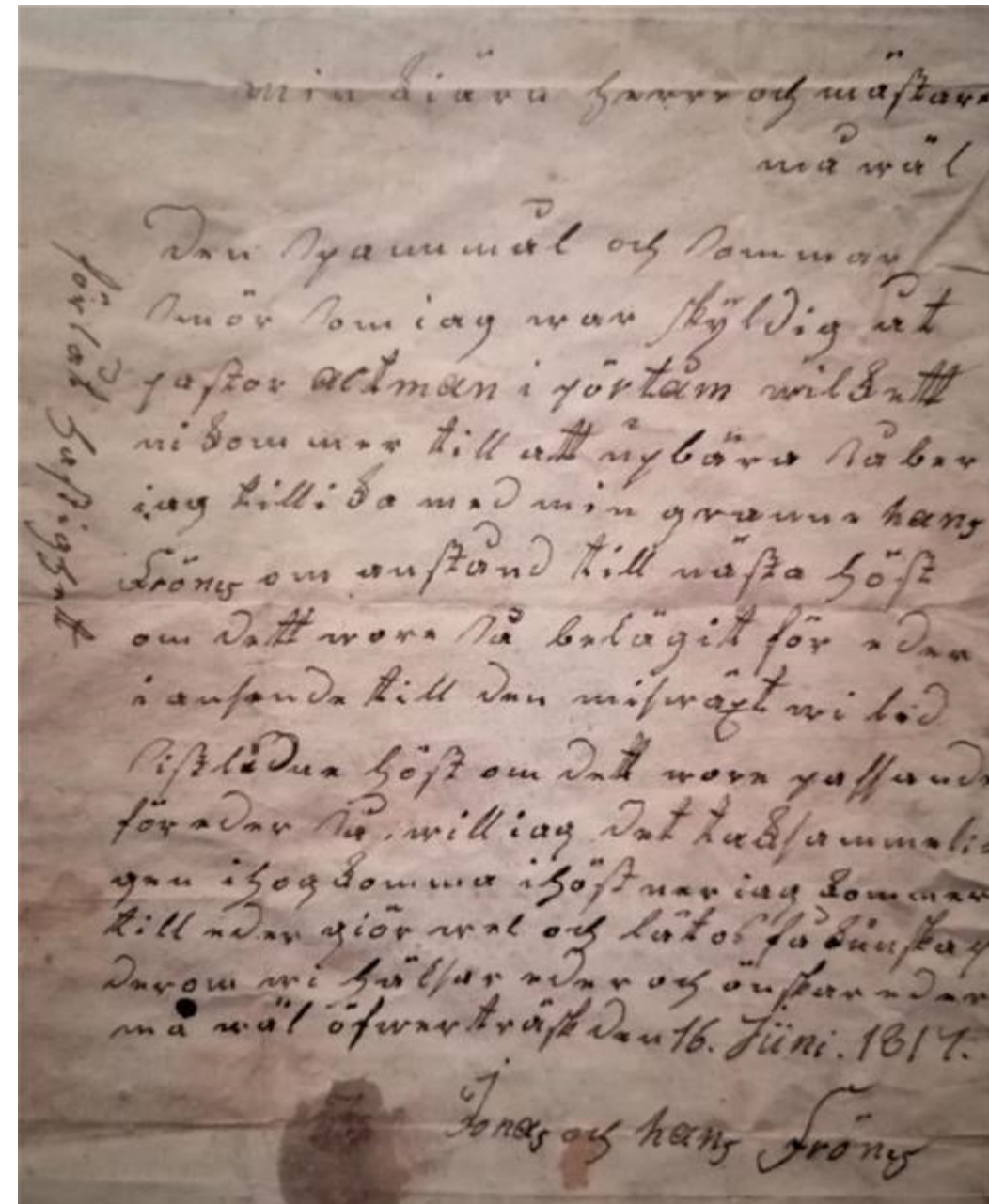
Mickel Sten harjoitti kirjansitojan työn ohessa kirjakauppaa sekä muuta kaupankäyntiä ja oli useissa kaupungin luottamustoimissa. Ilmeisesti hän satoi kirjoja kotonaan, koska rakennukseen vintiltä on edelleen löydettävissä vanhaa paperisilppua ja asuinkerroksen huoneen seiniltä liisteröityjä almanakan sivuja.

Stenillä oli kaikkiaan kolme vaimoa, joista ensimmäinen Anna Katariina Björkman hukkuu laivamatkalla Tukholmaan. Toinen vaimo oli Katarina Paulin ja kolmas vaimo oli Maria Kristina Hannelius. Viimeinen vaimo ei asunut Kirkkokadulla vaan Sten muutti hänen kanssaan vuonna 1817 Hanneliuksen taloon torin laidalle. Stenin muuton jälkeen Kirkkokadun talossa asui hänen lankonsa Magnus Colliander. Sten joutui usein käräjille mm. korttipelien järjestämisestä, kauppasotkuista ja perintöriidoista (Simo Teirilä).

Till
godvilliga och värliga
och mälförstående
Mickel Sten i
Christinestad.
Dante

Ullakolta löytynyt kirje Mickel Stenille. Pirttikylästä

min älskade vän och mästare
mickel
Du tyackom mig och komman
Du är som jag var skyldig att
gästa Ackman i höstans vilde att
ni som mig till att nybörja nästa
jag tilli da med min gamla hang
Frönes om anstånd till nästa höst
om det vara så belägit för du
i anstaden till du misvärt vi hö
Pirsköda höst om det vara gaffande
för du så villig att ta samman
gän ihop som mig ihöst näst jag som mig
till du gör väl och lät för du mig
du om vi hjälper du och anstaden
mä mäl öfvarträst du 16. Juni. 1817.
Jonas och hans Frönes

Simo Terilän tulkinta ja suomennos kirjeestä vuodelta 1817. Rakkaalle herralleni ja mestarilleni hyvää vointia. Se vilja ja kesävoi minkä minä olin velkaa pastori Acktmanille Pirttikylästä, minkä te tulette kantamaan, niin pyydän minä yhdessä naapurina Hans Frönesin kanssa siirtoa syksyyn, jos tämä käy teille ottaen huomioon kadon minkä me kärsimme viime syksynä. Jos tämä käy päinsä teille, niin minä muistan sen kiitollisuudella tänä syksynä kun minä tulen luoksenne. Voikaa hyvin ja saattakaa tietoomme tästä. Tervehdimme teitä ja toivotamme teille hyvää vointia. Övertrask 16. kesäkuuta 1817. Jonas ja Hans Frönes.

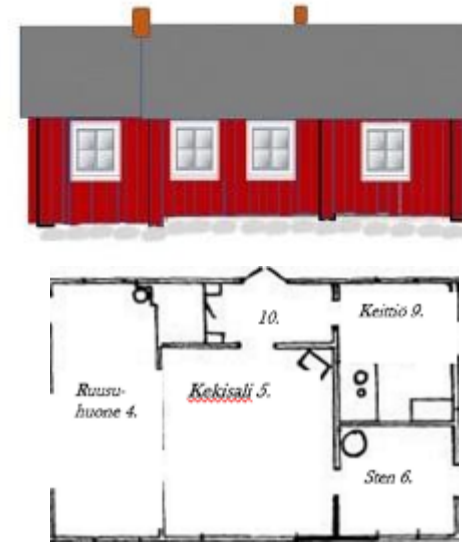
Kirjansitoja Mickel Sten laajensi taloa. Hän teki rakennuksen länsipäähän yhden talon levyisen kapean huoneen lisää. Talon pohjakaava alkoi tässä vaiheessa olemaan hyvin lähellä karoliinista, keskeissalipohjakaavaa.

Stenin talon sisäseinät olivat kauttaaltaan paperoidut. Salissa ja ns. ruusuhuoneessa seinäpaperit olivat paperiarkeista liimattuja ja yhtenäisinä vuotina pingotettuja, eteisessä ja pikkukamarissa ne olivat suoraan hirsipinnoille liimattuja. Rakennuksen vanhimpiin maalauskäsittelyihin kuuluu turkoosille pingotetulle paperipohjalle maalattu, seinän yläreunaa koristava ruusuköynnös rusetteineen, joka maalattiin uuteen pitkänomaiseen huoneeseen. Seinällä olevista pienistä maalauksen katkelmista voi edelleen nähdä vanhan huonekorkeuden.

Idän puoleisen kamarin seinät Sten tapetoi käsinpainetulla tapetilla ja käytti makulatuurina suomenkielisen almanakan sivuja vuodelta 1814. Kamarin seinällä on edelleen liisteröitynä katkelmia tapetista ja almanakan sivuista.

Ruusumaalaus Stenin rakennuttamassa länsipään uudessa huoneessa. Maalauksen on oletettu olevan Carl Gustaf Crazin maalaama.

Rakennus oli harjakattoinen, pitkänurkkainen ja sen pohjana oli multapenkki. Pohjakaava muistutti karoliinista pohjakaavaa. Huonetilan korkeus noin 2300 mm ja kooltaan noin 80 m²

Tapetin alla oleva almanakan sivu pystyttiin identifioimaan suomenkieliseksi almanakaksi vuodelta 1814. (Simo Teirilän). Oikealla käsin painettua tapettia. Kuvat L.O ja T.L

3.3 1821-1881 GUSTAF STARCKE JA CHRISTINA FREDRICA

Gustaf Starcke syntyi vuonna 1775 Tukholmassa ja muutti vanhempiensa mukana Kristiinankaupunkiin 1800-luvun alussa. Hän meni naimisiin kristiinalaisen Christina Fredrica Nagelin kanssa. He muuttivat ensimmäisen lapsensa kanssa Kirkkokadun taloon vuonna 1821 ja ostivat sen omakseen pari vuotta myöhemmin. Tilaa tarvittiin pikapuolin lisää, sillä perheeseen syntyi vähitellen yli kymmenen lasta, ja Gustavin leski-isä muutti taloon syytingille. Rakennuksen laajennustyöt alkoivat vuonna 1829.

Gustaf oli toimitusvouti ja kruunun nimismies Lapväärtin, Isojoen ja Siipyyn alueella. Uran edetessä ja ammattikuntansa vanhimpana hän tuurasi usein kruununvoutia. Hän istui pitkän virkansa aikana sadoilla käräjillä virkailijana ja asianomistajana. Starcken virkaura venyi hämmästyttävään 54-vuoteen ja hän sai urastaan myös huomionsoituksia kenraalikuvernööriä myöten. Gustaf Starcke oli varakas mies, ei kuitenkaan pitkän virkauransa vuoksi vaan liiketoiminnan, jota hän teki mm. kiinteistöllä ja lainoilla.

Hänen kuolemansa jälkeen lehdissä kirjoitettiin jopa 200 000–500 000 markan omaisuuksista. Perunkirjassa vuodelta 1877-omaisuus näytti olevan reilun 100 000 mk. Hänellä oli mm. useampia kiinteistöjä Kirkkokadulla, peltoja ja niittyjä sekä pieni torppa Suurjärven rannalla, joka mainitaan myöhemmin huvilana.

Lähteet: Simo Teirilä, Gustaf Starcken Perunkirja 1877. Palovakuutusasiakirja 1881. Turun lehti 1877.

Starcken perheen aikana Kirkkokadulla sijaitsevassa rakennuksessa tapahtuivat silloisen historian merkittävimmät muutokset. Kruununvouti Starcken taloa laajennettiin vuosien 1830–1840 välisenä aikana. Palovakuutusasiakirjoista ja käräjäpöytäkirjoista on selvinnyt, että länsipäätyyn rakennettiin 1830-luvulla uusi itsenäinen rakennus, joka käsitti suuren salin, kamarin, porrashuoneen ja vinttikamarin. Vielä saman vuosikymmenen lopulla, tai aivan seuraavan alussa, Starcke yhdisti uudisrakennuksen tontilla olevaan vanhaan rakennukseen, sekä rakennutti vanhan rakennuksen itäpäähän kaksi uutta kamaria. Sisätilat yhtenäistettiin korottamalla matalat huonetilat keskimäärin 260 cm korkeuteen. Talo oli 1840-luvulla pohja-alaltaan ja -kaavaltaan nykyisessä koossaan ja muodossaan. Starcken aikana rakennuksen sisätilat saivat yhtenäisen empireilmeen ovien, listojen ja puisten rintapaneelien myötä. Laajennusten jälkeen talossa oli palovakuutuskirjan mukaan 11 huonetta, 8 kaakeliuunia, hella ja rautauuni sekä vinttikamari kaakeliuunilla. Tiloista 9 oli lämmitettäviä asuinhuoneita ja kaksi kylmää eteistä.

Kenttähuomiot

STARCKEN AJAN MUUTOKSIA

Päärakennuksen lautakatto vaihdettiin pärekatoksi vuonna 1861 ja vanhat uritetut vesikatolaudat hyödynnettiin päreiden alle tullessa rakenteessa. Samaan aikaan asennettiin myös uudet lohkotut sokkelikivet kadun puolelle sekä leivintuvan alle. Pihapuolella päärakennuksen kivijalka toteutettiin, kuten aiemminkin, luonnonkiviladelman nurkka- ja väliseinäsälvösten alle.

Starcken ajan alkuvaiheessa useiden tilojen seinät oli paperoidut ja maalattu yksivärisiksi liimamaalilla, roiskemaalattu tai marmoroitu. Vain joidenkin huoneiden sisustuksissa käytettiin painettua tapettia tai boordia. Seuraavassa vaiheessa, 1840-luvun loppupuolella osa huoneista tapetoitiin painetuin tapetein. Starcken talossa painetut tapetit syrjäyttivät yksiväriset seinäpinnat viimeistään 1840-1850 luvulla ja uusi tapetointikierto oli vuorossa jälleen 1860-luvulla.

Kuva Päätysalista

Rakennuksen kookas pääty sali saattoi olla nimismiehen ja toimitusvoudin työhuone, jossa hän hoiti mm. talokauppoja, perunkirjoituksia, asianajotehtäviä jne. Nimittäin Gustaf Starcken perunkirjassa vuodelta 1877 irtaimistoon kuului 30 rottinki-istuimellista tuolia ja keisari Pietari Suurta esittävä taulu kullatuissa kehyksissä, jotka saattoivat kuulua työhuoneeseen.

Lähteet. Simo Teirilä; Stracken perunkirja 1877; Kenttähuomiot

Porrashuone on rakennettu 1830-luvulla

STARCKEN UUDEN TALON RAKENTAMINEN. ARKISTOJEN KÄTKÖISTÄ

Vuonna 1829 Gustaf Starcke teki urakkasopimuksen Erik Lillmahlsin kanssa uudesta asuinrakennuksesta, Samalla tontilla oli entuudestaan vanha asuinrakennus 1780 luvulta. Uuden rakennuksen oli määrä tulla rakennusjonon jatkoksi tontin länsipäähän.

Lillmahlsin ja Starcken urakka oli useilla käräjillä. Rakennuksesta on olemassa melko tarkka sanallinen kuvaus ja luetteloita toimitetusta materiaalista.

”Täten minä allekirjoittanut sitoudun toimittamaan ja rakentamaan toimitusvouti ja kruunummismies Gustaf Starckelle, osoitettuun paikkaan, tontilla sijaitsevalle kivijalalle, hyvis-
tä ja virheettömistä kuusitukeista hyvin veistetyin, ulkoa ja sisältä piilutun rakennuksen joka on 18,5 kyynärää pitkä ja 12,5 kyynärää leveä laskettuna nurkkasalvoksista, sekä 8 kyynärää korkea katon harjaan, käsittäen salin läntisessä sekä kamarin ja eteisen itäisessä päässä, joista jälkimmäisten tulee olla kuusi kyynärää leveitä ja loppu muodostaisi salin. Sen lisäksi rakennetaan vinttikamari lohenpyrstösälvoxin itäiseen päähän kamarin yläpuolelle kuuden kyynärän levyisenä, ja rakennuksen tulisi olla niin palosuojattu, että vinttikamarista tulisi neljä kyynärää korkea, ja muistutuksena että kaikki seinät tulisi varustaa huolellisesti kestäviksi, lisäksi tilkitä kuivalla sammalella, kuten varustaa ruoduilla ja puusta vuolluilla suikaleilla huolellisesti ja vahvistaa katto hyvin ostajan toimittaessa tuohet” (osa käräjillä käydystä työsopimuksesta,

Rakennustyö ei edennyt toivotulla tavalla. Lillmahls sairastui eikä voinut aloittaa töitä esitetyssä aikataulussa. Puumateriaalia hän kyllä toimitti, mutta kaikki ei ollut parasta toivottua laatua eikä tavaraa ollut riittävästi.

Gustaf Starcke palkkasi omat miehet, hankki lisää puutavaraa ja laajensi rakennusta hie-
man aiotusta. Lillmahls ei näin ollen milloinkaan tehnyt sovittua urakkaa. Rakennus kuitenkin valmistui ja oli nykyisellä paikallaan 1834, tuolloin se esiintyy naapurirakennuksesta tehdyssä palovakuutusasiakirjan kartassa. *Simo Teirilä.*

Kristiinankaupungin raastuvanoikeus 28.11.1831 (KA Kristiinankaupungin raastuvanoikeuden renovoidut pöytäkirjat)

Ohessa referaatti jutusta, josta puhtaaksikirjoitus ST2021-2006 ja digikuvat ST2022-2006

§249

Erik Lillmahls haastoi Gustaf Starcken käräjille aikaisemmin esillä olleen rakennusurakkakiistan pohjalta, jonka seurauksena hänet tuomittiin Lapväärtin talvikäräjillä 15.2.1831 maksamaan Starckelle vahingonkorvauksena 100 riikintaaleria. Oikeus jätti tuolloin avoimeksi Lillmahlsin tuomien puutavaran määrien ja hintojen arvioinnin, joista Starcke oli maksanut 43 riikintaaleria 8 killinkiä.

Lillmahls oli tuonut asian käsittelyyn jo Lapväärtin syyskäräjillä 21.10.1831, mutta sitä ei otettu siellä käsittelyyn, koska Starcken kotipaikka ja kohteena oleva rakennus sijaitsivat Kristiinankaupungissa.

Lillmahlsin vaatimus oli selvittää Starcken maksaman etukäteismaksun (43 riikintaaleria 8 killinkiä) riittävyys tuomansa puutavaran ja hirsien veistämistä maksamiensa 96 taksvärkin osalta. Hänen vaatimuksensa oli 251 riikintaaleria ja sen tueksi hän esitti alla olevan laskelman:

Starcken rakennukselle toimitetut hirret ja puutavara

	Riikint.	killinkiä
100 kpl hirsitukkeja, joista pisimmät 18 kyynärää, 3 korttelia 2 tuumaa ja lyhyemmät 12 kyynärää, 3 korttelia 1 tuumaa á 1 taaler kpl	100	
39 kpl alapohjan hirsiiä 12 kyynärää pitkiä á 24 killinkiä kappale	19	24
140 kpl hyvin veistettyä kattopuutavaraa 8 kyynärää pitkiä á 80 killinkiä kappale	23	16
140 kpl hyvin veistettyä ruotulautaa 7 kyynärää pitkiä á 6 killinkiä kappale	17	24
5 kpl sahatukkeja lattiaan 18½ kyynärää pitkiä á 32 killinkiä kappale	3	16
3 kpl samoja 6½ kyynärää pitkiä á 24 kill/kpl	1	24
25 kpl alapohjan hirsiiä 6 kyynärää pitkiä á 12 killinkiä kappale	6	12
6 työmiestä 16 päiväksi eli yhteensä 96 päivää á 36 killinkiä päivä	72	
Kaksi reissua Kristiinan kolmelta mieheltä, jotka tarkastivat rakennuksen (päivähat+kyyti)	5	24
Kihlakunnan oikeuden määräämät kaksi rakennuksen tarkastajaa (päivärahat + kyyti)	2	36
Summa RGsMynt RG	251	32

Kristiinankaupungissa 18 Lokakuuta 1831

Eric Lillmahls

Tämän jälkeen luettiin 3.11.1829 päivätty urakkasopimus:

LEIVINTUPA JA ULKORAKENNUKSET STARCKEN AIKANA

Starcken aikana rakennettiin pihapiirin ulkorakennukset. Pihapiirissä on edelleen 1830-luvulla rakennettu aitta ja erillinen leivintupa, joka rakennettiin tai korotettiin vuonna 1860 sekä vaiheittain rakennettu ulkorakennusrivi.

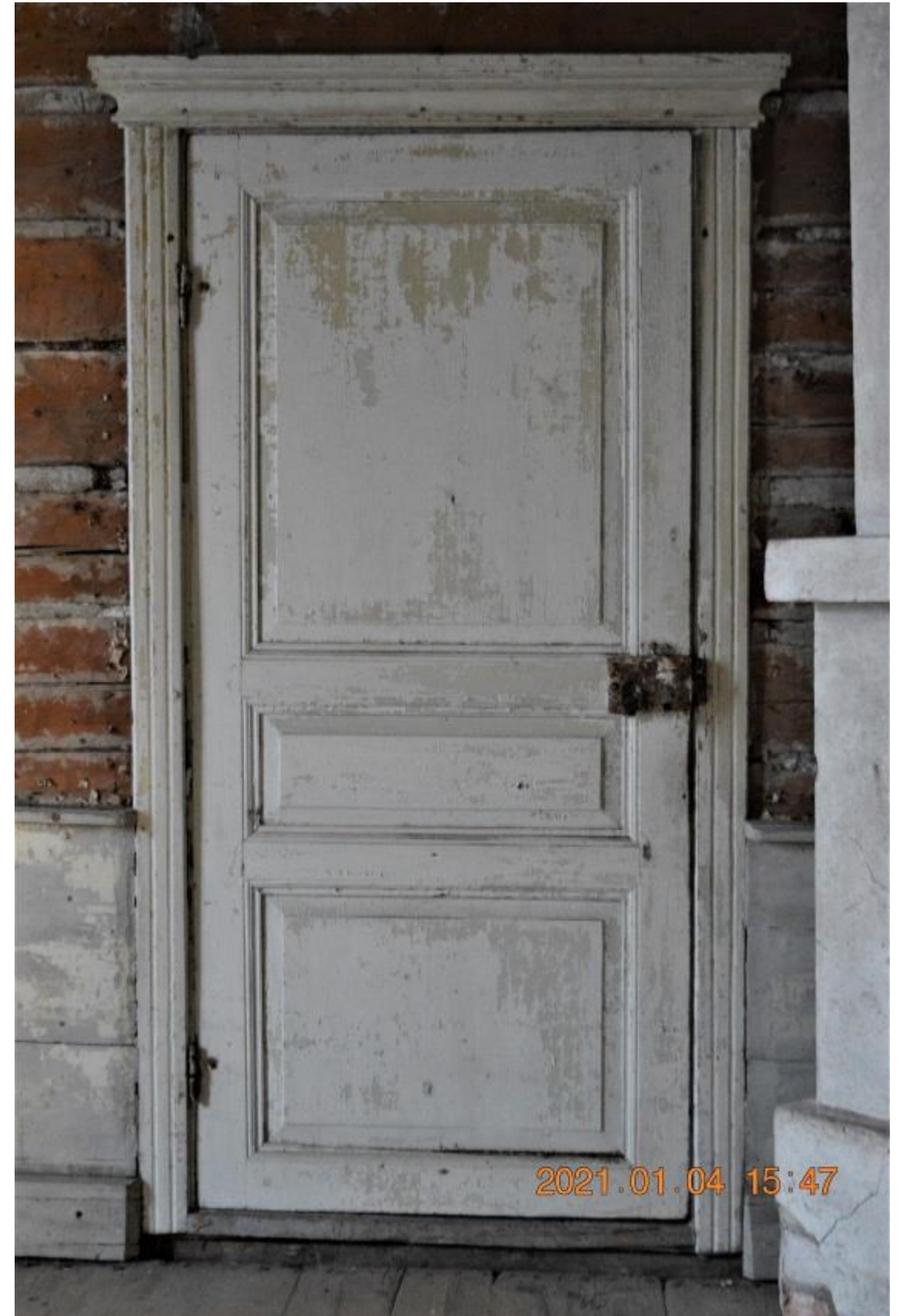
Palovakuutusasiakirjan vuodelta 1881 mukaan leivintupa rakennettiin vuonna 1860. Leivintupaa, joko rakennettiin, siirrettiin tai korotettiin 1860-luvulla. Starcken asiakirjoista selviää, että vuonna 1861 leivintupaan laitettiin uusi kivijalka lohkotuista harmaakiviharkoista ja lautakatto vaihdettiin pärekatoksi. Rakennus saattaa näin olla huomattavasti vanhempi. Ajatusta puoltaa myös se, että samalla paikalla on rakennus jo vuoden 1834 naapuritontin palovakuutusasiakirjassa ja päärakennusta vasten olevalla leivintuvan eteläseinällä on tukittu ikkuna-aukko. Sekä se, että päärakennuksen seinä on tältä osin ikkunaton. Saattaa siis olla, että pitkänurkkainen leivintuparakennus oli paikallaan jo ennen päärakennukseen 1830-luvulla tehtyä uudisosaa.

Leivintupa oli 6.98 m pitkä, 4,75 korkea ja 5.20 leveä. Siellä oli kaksi huonetta, joissa kummasakin oli tulisija. Yksi kaakeliuuni ja leivinuuni. (bagarstuga och fruktkammare). Se oli lautavuorattu ja punamullattu. Leivintuvan sisäseinät on edelleen papeoitu asiakirjoilla, joista varhaisimmat ovat 1850-luvulta.

ULKORAKENNUKSET

Palovakuutusasiakirjan vuodelta 1881 mukaan pärekattoinen ja punamullattu ulkorakennusrivi käsitti eri-ikäisiä tiloja moneen toimintoon. Tontin itäpäädyssä oli ruokavarastona toiminut, vuonna 1830 rakennettu aitta, vuonna 1829 rakennettu makasiini, jossa oli karjasuoja, puuliiteri ja rehulato, sekä (latriini) vessa ja ruuma. Ulkorakennusrivi käsitti myös vuonna 1826 rakennetun hirsisen osan tontilla 154. Tässä osassa oli vaunuliiteri, puuliiteri ja renkikamari, joka oli varustettu liedellä ja savuhormilla.

Lähde. Simo Teirilä; Palovakuutusasiakirjat; Kenttähuomiot

Ovi Empirehuoneesta päätysaliin. Kuvassa näkyy huoneen 2. rintapaneelia ja seinän hirsipintaa, jossa varausraot on täytetty savilaastilla. Sekä maalaamatonta kuusilattiaa. Kuva Teijo Laaksonen 2021.

3.4 ANDERS HENRIK JA SERAFIA EKBLOM 1881–1892 KESTIKIEVARI

Seuraavat omistajat huonekalupuuseppä Anders Henrik Ekblom ja vaimo Maria Serafia ostivat talon vuonna 1881 Kruununnimismies Gustaf Starcken leskeltä. Lehtiartikkelin mukaan sekä talon osto, että kestikievarioikeudet käsiteltiin samaan aikaan. Ekblomeilla oli jo tätä aiemmin ollut majatalo Krapelinin talossa vain kivenheiton päässä Kirkkokadulta.

Maria Serafia Ekblom piti kestikievaria mutta leskeksi jäätyään hän ei saanut enää uusittua anniskelu-oikeuksia. Talosta oli vielä velkaa kaupungin eläkekassalle 5000 markan ostohinnan verran ja talo huutokaupattiin vuonna 1892.

Kestikievari ja ravintola toimivat rakennuksen 1830-luvulla rakennetussa länsiosassa. Rakennuksen Itäosassa asuivat vuokralla edellisen omistajan Gustaf Starcken tytär Maria perheineen vuoteen 1888 ja heidän jälkeensä siellä asui vuokralla vielä kaksi muuta perhettä.

Taloa remontointiin ainakin vanhan osan puolelta vuonna 1884. Sillä Anders Henrik Ekblom löysi remontin yhteydessä ikkunan alta paneelin välistä medaljongin, jossa oli miniatyyrikuva Östen Pihl-nimisestä ruotsalaisesta rovastista. Kovan kattavaa remonttia majataloa varten ei tehty sillä varsinaisessa ravintolalassissa ja huoneissa säilyivät vielä Starcken perheen 1850–70-luvuilla tapetoimat tapetit. Ravintolaa varten avattiin kuitenkin ovi kadulle ja pärekaton päälle laitettiin ensimmäisen kerran asfalttihuopaa. Palovakuutuksen 1881 mukaan pihan puolella oli kaksi ovea ja kummassakin sisäänkäynnissä omat katokselliset ulkoportaikot.

Vaasan sanomat 9.3.1881. Nimismiehen leski on myynyt talonsa puuseppä Ekblomille 5000 markasta. – kestikievarin oikeuden tästä kaupungista sai puuseppä Ekblom vastaanottaa 87 markalla, jonka summan kaupunki on ottanut vuosittain maksaaksensa. (Lehtiartikkeli).

Lähteet: Simo Teirilä; Vaasan Sanomat 3.3.1881

*Kuva. Elias Brenner
Rovasti Östen Pihl, 1712
emali, kupari
3 × 2,5 cm
Kansalligalleria / Sinebrychhoffin taidemuseo
Kuva: Kansalligalleria / Hannu Pakarinen*

Remontissa löytynyt medaljongi osoittautui suomalaislähtöisen, Tukholman hovin miniatyyrimaalarin, Elias Brennerin maalaamaksi v. 1712. Medaljongin osti Vaasan lyseon rehtori O.A. Toppelius Suomen taideyhdistykselle ja nykyisin se kuuluu Kansallismuseon kokoelmiin. Rovasti Östen Pihlillä oli tyttären-tyttären kautta yhteys talon entisen asukkaan Mikkel Stenin vaimoon Anna Katariina Björkmaniin.

3.5 JOHAN FRÖSEN JA KAUPUNGINKELLARI 1892-1908

*Maanviljelijä Johan Frösen Kauhajoelta osti yhteen liitetyt tontit 154 ja 165 vuonna 1892 leski Maria Serafia Ekblomilta. Johan Frösen vuokrasi osan talosta asunnoiksi ja osan Kristiinan väkijuomayhtiölle Spridrygkbolaget i Kristinestad, joka vuorostaan perusti kiinteistöön ravintolan **Stadskällaren**. Kaupunginkellari toimi Kirkkokadun kiinteistössä liki 1920-luvulle asti emäntänään Betty Holmberg. Starcken talossa oleva ravintola oli tässä vaiheessa ns. kolmannen luokan anniskeluravintola. Vuonna 1904 kirjoitetussa lehtiartikkelissa mainitaan myös raittiusravintolan toimineen Kirkkokadulla olevassa rakennuksessa. (Ravintolakiinteistön ja kaupunkiasunnon omistaja Johan Frösen oli kotipaikkakunnallaan Kauhajoella tunnettu mm. innokkaana raittiusmichenä.)*

Ravintolan tapetit todennäköisesti nuhjaantuivat nopeasti, koska ravintolan tilat tapetettiin 1900-luvun ensimmäisellä kymmenellä kahteen kertaan. Johan Frösenin aikana rakennukseen ei tehty suurempia muutoksia.

** Spridryckbolaget oli 1870-luvulla perustettu yhtiö, joka toi maahan ulkomaisia viinaksia ja ylläpiti useita anniskelupaikkoja. Yksi niistä oli Stadskällare, joka tarjosi kotiruokaa ja jolla oli anniskeluoikeudet. Yhtiö lakkautettiin v.1913 ja siitä muodostettiin Kristinestads Utminuteriing och Utskänknings Aktiebolaget. Tällä tuli jatkossa olemaan yksinoikeus harjoittaa Kristiinankaupungissa anniskelutoimintaa ja väkijuoman kauppaa.)*

- Frösenit olivat kiinteistön aikaisemmin omistaneen Gustaf Starcken suvun perhetuttuja ja näkyvästi esillä aikansa seurapiiriskandaalissa. Tapahtumassa Gustaf Starcken poika, Lapväärtin apulaisnimismies Fredrik August Starkce viettiin Kuopioon hullujenhuoneelle. Hänen poikansa Johan katsoi isänsä tulleen hulluksi ja tuhlaavan hänen perintönsä. Kyse oli uudistuksellisista viljelykokeilusta, joita Fredrik oli tehnyt huonolla menestyksellä. Johan Frösenin todistuksen pohjalta Fredrik Starcke vapautettiin.

Lähteet. Simo Teirilä

Kirkkokatu on kiehtonut useita valokuvaajia ja taiteilijoita. Silti Kaupunginkellarin kyltin teksti on edelleen tuntematon.

Maalaus on Lebellin kauppiaantalon museossa. Felenin talolla. H. Sjöblad 1953

Aitta

Leivintupa-Keittiö.

Ravintola ja majatalo toimivat rakennuksen länsipäässä. Avan tarkkaa tietoa ei ole siitä, kuinka paljon tilaa majatalolla oli käytössä. Ravintolalla oli käytössään päätysali.

Ravintolan ympäristössä oli silloin tällöin esiintynyt levottomuuksia, joista on kirjoitettu lehtien palstoilla. Mm. Syd Österbotenin artikkelin mukaan vuonna 1905 Kirkkokadulla oli taas tavattu haureellisia naisia.

Lördagen den 7 J

vid Kyrkogatan har den senaste tiden wistats lösaktiga kvinnor, hwilka gifwit anledning till ledsamma uppträden. Den 31 december inträffade åter ett förargligt sådant, hwarvid sex fönsterutor sönderstogs. Den ena af kvinnorna togs af polisen i förwar. Under hr Lewéns tjänstetid warnades Öhberg för dyliga uppträden, hwilket dock icke synes haft tillbörlig werkan.

3.6 JUHO KUUSINEN 1908 - 1918

Juho Kuusinen palkattiin 1900 luvun alussa Kristiinankaupunkiin metsänvartijaksi päätoimen ohella hän harjoitti sijoitustoimintaa.

Kuusinen osti 16.4.1908 yhteen liitetyt tontit rakennuksineen maanviljelijä Johan Fröséniltä hintaan 7000 Suomen markkaa. Talo oli edelleen vuokralla Kristiinankaupungin väkijuomayhtiöllä ja neiti Betty Holmberg jatkoi ravintoloitsijana. Raittiusmiehenä tunnettu aiempi omistaja Frösén pidätti edelleen oikeuden käyttää vinttihuonetta ja vaunuvajaa aina kesäkuun alkuun asti.

Juho Kuusisen aikana talon päärakennuksen julkisivuissa tapahtui suuria muutoksia. Julkisivumuutos edellytti katon harjan nostoa kokonaisuudessaan samaan tasoon. Samassa yhteydessä korotettiin myös huonetiloja rakennuksen matalammalla osuudella. Ullakolla on yhä havaittavissa korotuksista johtuvia muutoksia kattorakenteissa ja sisäpuolen väliseinien hirsirakenteissa. Samalla uusittiin savuhormit, suurin osa lämmitysuuneista ja keittiöliesiä muurattiin lisää. Läntisen pitkäkadun kulmaan rakennettiin kokkas uudisrakennus.

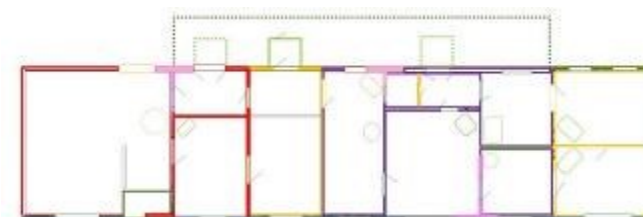
Pihan puolella tapahtui sielläkin uudistuksia. Päärakennukseen rakennettiin lasiveranta ja leivintuvan vuoraus ja kaivon suojakotelo sekä väritys sovitettiin päärakennukseen. Ulkorakennusrivin vuoraus uudistettiin ja yhtenäistettiin. Sisätiloissa kaikki huoneet tapetoitiin. Rakennuksissa oli useampia vuokrahuoneistoja. Vanhassa Starcken talossa oli kaksi kookasta asuntoa ja liiketila ja leivintupa oli vuokra-asuntona.

Kuusisen jälkeen kiinteistö oli vähän aikaa kauppias, tehtailija ja konsuli Leonard Saaren hallussa.

Lähteet Simo Teirilä; Kenttähuomiot.

J.E Stoltin suunnittelemasta julkisivusta piirretty hahmotelma. Piirros L.O

Kuusinen rakensi samalle tontille kokonaan uuden talon kiinni vanhaan rakennukseen 1900-luvun alkupuolella. Kuvassa oikealla.

Starcken talo edessä otetusta valokuvasta voi nähdä kivijalkaan piirretyn numeron 1913, joka oletettavasti viittaa julkisivun valmistumiseen. Kuva Pro Kirkkokatu 1 B ry:n arkisto

Kuvassa pihalla on edelleen kuisti, joka rakennettiin vuonna 1913. Kuisti purettiin 1950-luvulla. Leivintuvassa ja päärakennuksessa oli vielä vuokra-asuntoja ja päädyn salissa toimi muutaman vuoden *Suupohjan Sanomien* toimitus. Kuva. *Lauri Huhtala*. Suomen Kuvalehti 1949. JOKA journalistinen kuva-arkisto.

Vuoden 1912 Juho Kuusisen aikaisessa palovakuutusasiakirjassa mainitaan rakennuksessa olleen yksitoista asuinhuonetta, kahdeksan kaakeliuunia, keittiön hellan ja rautauunin sekä vinttikamari uunilla. Rakennus oli lautavuorattu ja maalattu kadun puolelta öljymaalilla, muilta osin se oli maalattu keittomaalilla. Katon katteena oli asfalttihuopa. Pihan puolella oli viisi metriä pitkä veranta. Leivintupa oli punamullattu ja siinä oli huopakatto. Tässä vaiheessa leivintupa oli muuttunut vuokrattavaksi asuinrakennukseksi. Kulmatontin uudisrakennus rakennettiin vuosien 1913-1914 aikana.

Vuonna 1918 myynti-ilmoituksessa, taloissa (*kuului myös uusi J.E Stoltin suunnittelema kulumatalo, joka oli sekä asuin, että leipomorakennus*) oli yhteensä 16 huonetta, 5 keittiötä, leipomo kahdella huoneella sekä kolme kellaria. Raittiuskahvilan kalusteet huutokaupattiin vuonna 1917 ja rakennukseen tuli elintarvikevalvontakonttori (ilmeisesti uuteen rakennukseen itäpäässä).

RAVINTOLA-AJAN MUUTOKSIA 1882-1918.

- Alkuun rakennus oli pärekattoinen. Pärekerroksia lisättiin aika-ajoin. 1900-luvun alku valokuvissa vuodelta rakennus on huopakattoinen.
- Ravintolaa ja kestikievaria varten aukaistiin ovi kadulle 1880-luvulla. Alkuvaiheessa ravintolasalia koristi Starcken aikainen suurikuvioinen pystyraitatapetti. Leivintupa toimi todennäköisesti jonkin aikaa kestikievarin ja ravintolan keittiönä.
- 1900-luvun alussa tapetoitiin ensimmäinen jugendtapetti ja sisäkattoon laitettiin pinkopahvi. Muutaman vuoden kuluttua tilat tapetoitiin uudella jugendtapetilla.
- Välitila ja Empirehuone saattoivat kuulua ravintolan käyttöön, koska niissä on kummassakin samaa tapettia ja seinäpuhelimesta, ”*puhelinaparaatista*” oli jäänyt jälki välitilan tapettiin.
- Kuusisen ottamassa vuoden 1912- palovakuutuksessa rakennuksessa oli kuisti ja kuistin sisällä uusi oviaukko välitilasta pihalle. Keittiö, rakennuksen vanhassa osassa paneloitiin, rakennettiin uudet kaapistot ja väliseinää siirrettiin muutaman kymmenen senttiä Stenin huoneeseen päin.
- 1913 tehdyn julkisivumuutoksen myötä ikkunat avartuvat. Kadunpuolen sisäänkäynnin kohdalle Päätysaliin tuli kevyt väliseinä ja tuulikaappi. Ulko-ovi ja ulkoportaat vaihtuvat. Ennen puiset kaksipuoliset, kaiteelliset ulkoportaat vaihdettiin kaiteettomiksi graniittiportaiksi. Kuusisen toteuttama julkisivumuutos edellytti paljon sisäpuolisia töitä mm. yläpohjien noston takia. Rakennuksen 1830-luvulla rakennettu osa, jossa ravintola toimi, pysyi korkeudeltaan muuttumattomana.

na vastaanot.
Wäti- ja mallasjuomain anniskelu-oikeudet myönnettiin kaupunginhotellin omistajalle, festikievarille, Myllymäen ulkoravintolalle, Seurusteluklubille ja Parjehdusseuralle. Sitäpaitsi myönnettiin vielä Wätijuomahytiölle oikeus myydä paloviinaa ja muita wätijuomia sekä anniskella niitä kaupunginkellarilla kuin myöskin ylläpitää yhtä raittiusravintolaa.

Kaupungimme waltunston kokous
 pidettiin viime torstai-iltana. Esillä oli m. m. seuraavat asiat:
 Wätijuomahytiön tilikertomus viime vuodelta esitettiin ja hyväksyttiin. (Läh. tois. paik.)
 Oluttehtailija E. e. Petersen on anoi oluen myyntioikeutta kaupunginkellarissa. Erinäisillä ehdoilla anomukseen suostuttiin.

Lehtileikeitä anniskelusta Kaupungin kellarissa 1904 ja 1913 *Suupohjan kaiku*

2.7 1919 - 1965 VUOKRATALOSTA AUTIOITUMISEEN

Nahkuri, nahkatehtailija ja kauppias Karl Konstantin Aho osti Kirkkokadun kiinteistön vuonna 1919. Starcken talo ja sisäpihan leivintupa olivat silloin kokonaan vuokrahuoneistona. Parhaimmillaan talossa asui 20 henkilöä. Päärakennukseen vedettiin sähköt vuonna 1919 ja seiniä tapetoitiin. 1920-luvulla. Moneen huonetilaan laitettiin ajan henkeen sopiva tapetti ja lattioille asennettiin linoleummattoja. Päätysalin pönttöuuni muurattiin vuonna 1928.

Sisarukset opettaja Ilmari Aho ja Alli Aho perivät vanhemmiltaan kiinteistön ja möivät sen vuonna 1952 kansakoulunopettajapariskunnalle Onni ja Aira Ostamolle. Onni ja Aira asuivat vuonna 1913 rakennetussa kulmatalossa. Vanha päärakennus oli vuokralla ja siellä oli asuntojen lisäksi liiketoimintaa.

Suupohjan Sanomien toimitus toimi vanhassa päärakennuksessa muutaman vuoden toisen maailmansodan jälkeen vuoden 1947-tienoilla (*Kalevi Haavisto*). Tämän jälkeen siellä oli autokoulu- ja katsastuskonttori. Jossakin vaiheessa myös kiertävä hammaslääkäri piti vastaanottoaan talossa. Viimeisin yrittäjä tiloissa oli verhoilija Tåg, joka lopetti toimintansa 1960-luvulla.

Viimeinen vuokralainen asui leivintuvassa (Fiinan mökki). Hän oli pyykkäri ja taksin kuljettajan leski Josefiina Manneroos. Josefiina asui leivintuvassa mustan kissansa kanssa ja Ostamoiden lapset saivat kertomansa mukaan Fiinalta *kyytiä*, jos erehtyivät leikkimään liian lähelle *mökkiä* (*Antti Ostamo*). Josefiina muutti pois vuonna 1963.

Kadun puolelta Starcken talo säilyi vain vähäisin muutoksin. Pihan puolella muutos oli suurempi, kun lasikuisti poistettiin kokonaisuudessaan 1950-luvulla ja tilalle rakennettiin kolme pientä ikkunatonta kuistia.

Lasikuistin poiston yhteydessä paljastuivat vanhat ovet ja vanha korotuksella jatkettu pystyvuoraus. Talo maalattiin Ostamoiden aikana kauttaaltaan valkoiseksi ja kadun puoleiseen katon lappeeseen lisättiin huopakerroksia.

Lähteet S.T ja Suulliset lähteet: Antti Ostamo, ; Kalevi Haavisto 2019.. Kenttähuomiot.

1950-luvulla kuisti korvattiin tuulikaapein. Vuokralaiset poistuivat 1960-luvun mittaan. Uudempi kulmatalo oli pääasiallinen asuinrakennus ja vanhempi Starcken talo toimi varastona. Kuva 1966. AK. Kansanperinteen arkisto.

Kuva Pihalta. Aaltoyliopiston arkisto, opetusdiä 1996. Kulmatalossa asutaan. Sekä vanha päärakennus että leivintupa ovat tyhjillään.

3.8 PRO KIRKKOKATU 1 B RY 2003-2021

Yhdistys Pro Kirkkokatu 1 B ry sai haltuunsa huonokuntoiset rakennukset tontteineen syksyllä 2003. Ensimmäisinä töinä katon vuotokohdat tukittiin, kuljetettiin lahoaines pois ja tuettiin kattorakenteet. Uusi peltikatto valmistui keväällä 2004. Työ jatkui hirsirungon vuosien 2004–2013 aikana. Kadun puoleinen julkisivu maalattiin talkoovoimin väritutkimuksessa löydettyin sävyin, vuonna 2005, lisäksi korjattiin leivintuvan alimmat hirsikehät ja leivintuvan katto. Myös ulkorakennuksen itäpään katto uusittiin ja aitan kattorakenteita tuettiin. Ulkorakennuksen itäisen alueen sisälle siirrettiin uusi aitta. Pihaa madallettiin ja kadunpuoleinen rakennuksen syrjä salaojitettiin. Ulkomaalauksia jatkettiin pihanpuolella. Hankittiin uusi sähköliittymä ja työt jatkuivat yläpohjien ja alapohjien kunnostuksilla ja seinäpaperointien konservoinnilla sekä tutkimuksella. Päätysalin uuni ja piippu muurattiin uudelleen vuonna 2010. Tavoitteena oli säilyttää rakennuksen mahdollisimman autenttinen ilme. Talkootöiden lisäksi rakennus toimi sekä työharjoittelu että kurssipaikkana usean vuoden ajan mm. Seinäjoen ammattikorkeakoulun konservattoriopiskelijoille.

TEHDYT TOIMENPITEET VUOSIEN 2003–2020-VÄLISENÄ AIKANA

2003–2004 Kattorakenteiden vahvistus E.Hiipakka, peltikattotyöt. Tapettinäytteiden arkistointia

2004–2005 Rungon korjaustöitä- pihan madaltaminen

2005 kadun puolen julkisivun kunnostus ja maalaus

2006 Pihan puolen runkotöitä. Vanhan eteisen oven kunnostus

2006 Leivintuvan kengitys, aitan rakennus ulkorakennusrivin sisälle

2007 Ulkorakennuksen itäpään kattaus, Päärakennuksen puukorjauksia

2007 Runkotöitä, päärakennuksen salaojitus, lattiatöitä päätysalissa

2008 Päätysali tapettien korjaus

2009 Aitan korjausta, lattiatöitä välitilassa

2010 Uunin muuraus K. Ristimäki- leivintuvan kuistin korjausta

2011 Leivintuvan katto

2011 Pigmenttitutkimukset (Seamk)

2012 Yläpohjan korjaustöitä Välitilassa

2013 Välitilan sisäpuolisia tapettikorjauksia

2013 Lattiatöitä Stenin huoneessa

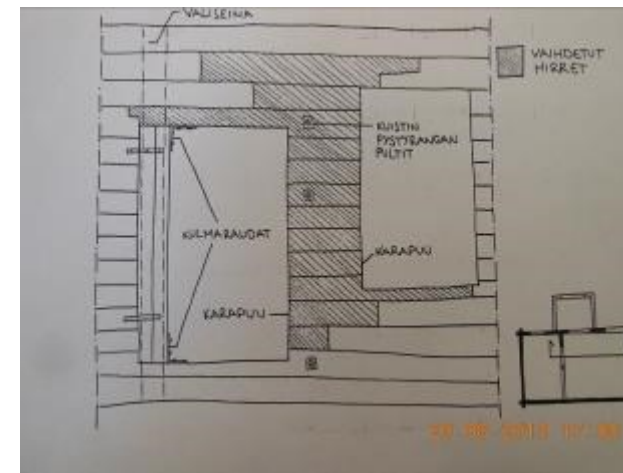
2019 Pihan puolen julkisivun korjaus ja maalaus

Katon korjausta 2003

Julkisivumaalausta 2005

Hirsikorjauksen dokumentointia 2006

Hirsitöitä 2006

Uunin muuraaja Kai Ristimäki 2010.

Lattiankorjausta Välitilassa 2009.

Salaojitus 2007

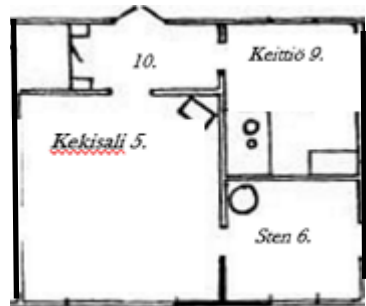
Kuvat: L.O ja T.L ja Piirros Riikka Ketola

Lähteet: Pro Kirkkokatu 1 B ry:n arkisto

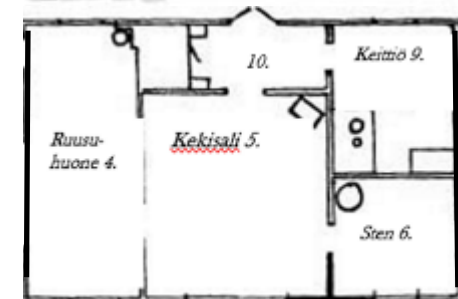
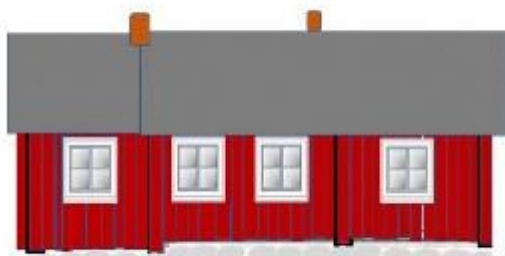
3.9 RAKENNUSTEN MUUTOKSET KUVINA

Kuvissa havainnollistetaan Starcken talossa tapahtuneita muutoksia kolmen vuosisadan aikana.

Pienestä talosta kehittyi vaihe vaiheelta pitkä rakennus ja viimeisen julkisivumuutoksen myötä myös hyvin poikkeava alkuvaiheistaan. Rakennus kauttaaltaan hirsirunkoinen ja harjakattoa kannattelevat vuoliaiset. Pohjakaava on säilynyt muuttumattomana 1840-luvulta.

1. 1784-1806 Vuonna 1784, 60 m² pitkänurkkainen hirsirakennus käsitti salin, kamarin, eteisen ja keittiön. Harjakaton katteena oli todennäköisesti tuohi- eli malkakatto, jossa veden eristäjänä oli tuohi. Huonekorkeus 230 cm.

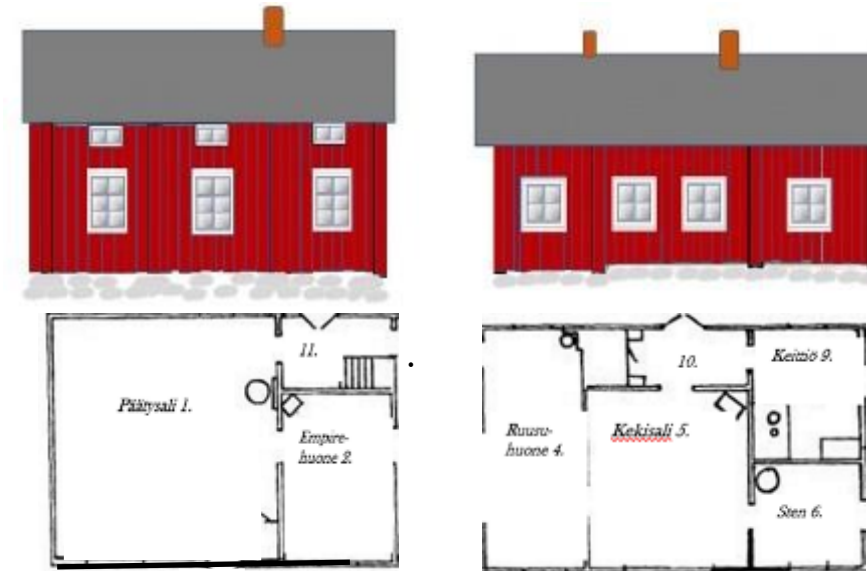
2. 1809-1823 Rakennus käsitti salin, kaksi kamaria, eteisen ja keittiön. Katteena oli todennäköisesti tuohi- eli malkakatto, jossa veden eristäjänä oli tuohi. Hirsistä tehty runko oli pitkänurkkainen.

Sandberg & Backman

Sten

Piirroksat L.O

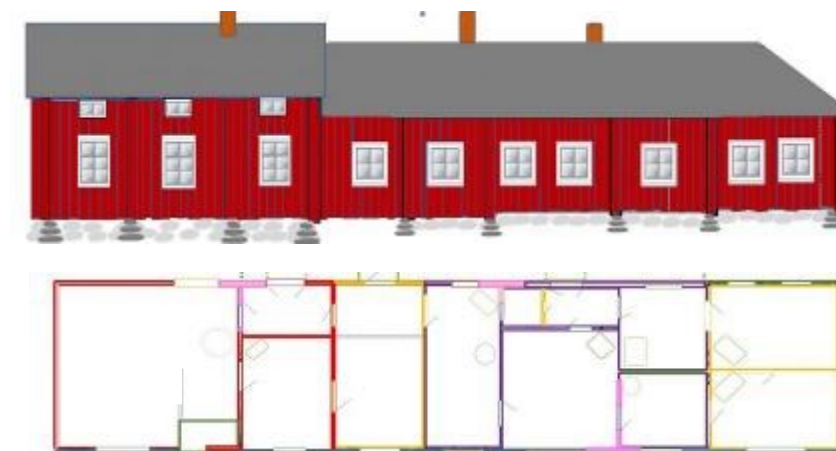
Starcke

3. 1830 Starcken uusi talo rakennettiin tontin länsiosaan 1830-luvulla. Se käsitti salin, kamarin, eteisen sekä vinttikamarin. Harjakattoisen uuden osan katteena oli uritettu lauta. Runko oli pitkänurkkainen. Vinttikamarin, rakennuksen sisäpuolelle jäävät nurkat on salvottu lohenpyrstöliitoksella. Huonekorkeus uudessa osassa on reilut 2900mm. Vanhan rakennuksen huonetiloja korotettiin ja kate vaihdettiin puukatteeksi.

4. 1835-40 Rakennuksen itäpäähän tehtiin kaksi uutta huonetta 1835 vuoden tuntumassa. Uusien huoneiden päälle tuli aumakatto. Rakennus on lautakattoinen. Sisutukseen tuli useita yksivärisiä paperoituja ja liimamaalilla maalattuja huoneita, joiden tehosteena käytettiin boordia ja rintapaneeleita. Ovet listat ja paneelit yhtenäistettiin.

5. 1840 Uusi ja vanha rakennus yhdistettiin 1840-luvulla talojen väliin rakennetulla huoneella. Katteena oli lautakatto. Osa huoneista tapetoitiin painetuilla tapeteilla, osa maalattiin yksivärisiksi, keittiöön ja eteiseen tuli roiskemaalaukset ja kaksi kamareista marmoroiitiin keltaisella marmorilla.

Starcke

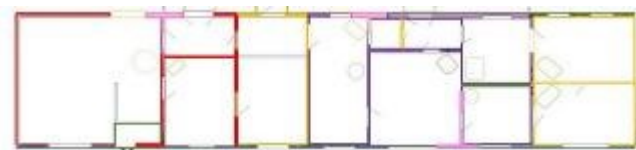
Kadun puoli

Pihapuoli

Ekblom

Piirroksset L.O

Länsipääty

6. 1860 -luvulla rakennus oli pitkä ja pohjakaava muotoutunut nykyisen kaltaiseksi. Sokkelikivet vaihdettiin 1860-luvulla kadun puolella ja myös leivin tuvan alle tuli lohkotut kivet. Pihan puolella on sokkelissa luonnonkivet. Lautakatto vaihtui pärekattoksi vuonna 1861. Sisätiloissa tapetoitiin lähes kaikki huoneet.

7. 1880-luvulla ovi avattiin kadulle. Katemateriaaliksi vaihtuu 1800-luvun loppuvaiheessa asfalttihuopa.

Kaikki huoneet tapetoitiin ja sisäkatot pinkopahvitettiin 1900-luvun alussa.

Rakennuksen länsipää säilyi muuttumattomana nykypäivään asti.

1913

Pihan puolen kuisti

Kaivo

Leivintupa

Ulkorakennus

Kuusinen

8. Vuonna 1913 rakennus sai uuden ilmeen rakennusmestari J.E Stoltin suunnitelmien mukaisesti. Julkisivumuutos edellytti sisätilojen korotusta rakennuksen vanhassa osassa. Pihan puolelle tehtiin lasikuisti ja ulkorakennus yhtenäistettiin.

Päärakennus maalataan öljymaalilla

9. Lasikuisti purettiin 1950-luvulla ja tilalle rakennettiin kolme ikkunatonta lautakuistia. Tilat tapetoitiin ja osaan tiloista asennettiin uusi linoleumitta. Asfalttihuopakeroksia lisätään kadunpuolen lappeelle. Talossa oleva toiminta päättyi 1960-luvulla, jolloin rakennus jäi autioksi. Nykyinen haltija Pro Kirkkokatu 1 B ry sai vuonna 2003 huonokuntoisen rakennuksen haltuunsa, jota kunnostaa hiljalleen. Talossa oli vain yksi lautakuisti. Uusi konesaumattu peltikatto asennettiin 2004 ja päätysalin uuni ja piippu muurattiin 2010. Kuvat ylhäällä. Aaltoyliopiston luentoa 1996 ja alhaalla T.L

STARCKEN TALO

Kuvassa J.E Stoltin suunnittelema julkisivu. 2000-luvulla on päärakennuksen runkoa korjattu kadunpuoleiselta seinältä, Keskisalin ja Stenin huoneen väliseinäliitoksesta ja sen lähialueella. Rungon korjauksia on tehty edelleen Ruusuhuoneen ja eteisen välisessä liitoskohdassa sekä Päätysalin koillisnurkassa. Katemateriaaliksi on vaihtunut konesaumattu pelti. Lattioita ja kattoja on kunnostettu Päätysalissa, Välitilassa, Ruusuhuoneessa ja Stenin huoneessa. Lattialankut ja kattolaudat ovat valtaosaltaan alkuperäisiä. Rakennus salaojitettiin kadun puolelta. Päätysalin pöytäuuni perustuksineen ja palomuurineen on muurattu uudelleen.

PÄÄRAKENNUS

Kruununvouti Starcken talon päärakennus on 30 m pitkä ja 7 m leveä hirsinen, pitkänurkkainen rakennus, jossa on vuoliaisten kannatteleva harjakatto. Katon, kadunpuoleisella lappeella on kaksi frontonia. Vesikattona on konesaumattu pelti, jonka puisessa alusrakenteessa on yhä vanhoja, vesiurallisia kattolautoja. Katolla on nykyisin kaksi tiilistä savupiippua, joista lännen puoleinen on uudelleen muurattu ja käytössä. Rakennuksen julkisivut edustavat 1900-luvun alkupuolen jugendia (1913). Rakennus on muodostunut kahdesta erillisestä talosta, jotka on yhdistetty 1840-luvulla ja rakennuksen pohjakaava on säilynyt tähän päivään asti 1840-luvun mukaisena.

PIHA

Pihamaa 570 m² on pitkä ja kapea. Piha-aluetta reunustaa eteläpuolella pitkä päärakennus ja pohjoispuolella lähes päärakennuksen mittainen ulkorakennusrivi. Tontin länsipäässä on pieni leivintupa. Vuosien saatossa pihamaan multakerrokset ovat peittäneet rakennusten kivijalat, ja pihalle on kasvanut puita ja pensaita.

**Puusto on poistettu ja maanpintaa kuorittu 30-40 cm. Vadelmapensaat ovat sittemmin levinneet tontille.*

LEIVINTUPA

Leivintupa on todennäköisesti rakennettu ennen vuotta 1830 rakennetun päärakennuksen uudisosaa tontin länsipäähän. Rakennus on vasemmalta katon harjalta harjakattoinen ja oikealta puolelta aumakattoinen, pitkänurkkainen hirsirakennus. Katemateriaalina on huopa. 5x4 m. Rakennuksessa on kaksi huonetilaa.

**Uunit ja piippu ja lattiarakenteet on poistettu laajojen runkotöiden vuoksi, jolloin kolme alinta hirsikehää vaihdettiin. Rakennuksen nykyinen julkisivu on vuodelta 1913 ja väritys vastaa nykyisin tuon aikaista julkisivuväritystä. Huopakate vaihdettiin vuonna 2010. Rakennuksen nykyinen kivijalka on vuodelta 1861.*

ULKORAKENNUKSET

Pitkänurkkainen ulkorakennus on alkujaan 1820-30 luvuilta. Rakennuksessa on kapea uurrettu vaakalautoitus ja satulakatto. Piha-alueen pohjoislaidalla sijaitseva ulkorakennusrivi käsittää eri toimintoihin tarkoitettuja rakennuksia, jotka on koottu saman vesikatteen alle ja yhtenäisen julkisivun taakse. Rakennukseen on kuulunut, lännestä päin lueteltuna: aitta, puuliiteri, navetta, huussi, talli, vaunuvaja ja varasto. Karjasuojan yläpuolella on ollut myös lautarakenteinen heinävarasto. Useassa eri vaiheessa muotoutuneen ulkorakennuksen rakennustapa lamasalvostekniikan ja rankorakenteen välillä vaihtelee. Samoin myös kattorakenteet vaihtelevat vuoliaisrakenteesta erillisiin kattotuoleihin.

**Katto on romahtanut ja poistettu ulkorakennusrivin keskiosalla, liiterin ja karjasuojan päältä. Itäpuolen katto on uusittu ja länsipuolen aitan kattoon on tehty kattotuolirakenteet. Rakennuksen sisäpuolelle on siirretty hirsirakenteinen aitta. Nykyinen vuoraus liittyy 1910-luvulla tehtyyn laajempaan muutokseen. Osa ulkorakennusrivistä on erittäin huonokuntoinen ja vailla kattoa.*

4. TALON ULKOASU, RAKENTEET JA OSAT

Rakennus on harjakattoinen ja pitkänurkkainen. Katon harjalla on kaksi frontonia. Julkisivujen vuoraustapa vaihtelee rakennuksen eri sivuilla kadunpuoleisen vaihtelevan paneloinnin ja pädyn sekä pihan puoleisen julkisivun pystyvuorauksen välillä. Myös sokkelikivissä on eroja. Kadunpuolen sokkeli on harmaakiviharkoista ja pihan puolella on luonnonkiveä.

Päärakennuksessa on konesaumattu ja maalaamaton peltikatto vuodelta 2004. Syöksytorvet on uusittu ja maalaamattomat. Toinen katolla olevista tiilisistä piipuista on uusittu vuonna 2007 ja käytössä. Toinen tiilipiippu on tarkistamaton ja ylimpiä tiiliä on myös irronnut.

Kadulle näyttävä etelänpuoleinen julkisivu maalattiin vuonna 2005 Uulan öljymaalilla. Samassa yhteydessä valkoiset listoitukset maalattiin eri valmistajien öljymaaleilla. Ikkunat maalattiin ja kittaukset uusittiin vuosien 2005–2006 aikana. Tällä hetkellä kadunpuolen julkisivu ikkunoiheen kaipaa jälleen uusintamaalausta. Pihanpuolen julkisivu kunnostettiin vuonna 2019 ja maalattiin pystylaudoituksen osalta Uulan petroliöljymaalilla punaiseksi ja paneloidulta osaltaan julkisivun tapaan keltaiseksi käyttäen kuitenkin Virtasen ulkoöljymaalia.

Sokkeliin ei ole tehty korjaustöiden yhteydessä muutoksia. Kadun puolelle on kuitenkin tehty salaoja ja pihan maapintaa madallettu veden ohjaamiseksi pois rakennuksen alta. Rakennuksen itäpäädyssä on alkuperäinen peiterimavuoraus, jonka punamultaus on kulunut. Kaikkien kolmen sisäänkäynnin edustalta puuttuvat edelleen kiinteät portaat, jotka ovat kadun puolella olleet harmaakiviharkoista ja pihanpuolella puusta. Pihanpuolen julkisivun peiterimavuoraus on osittain alkuperäinen ja ollut rakennuksen julkisivuna ennen vuonna 1912 rakennetun ja 1950-luvulla puretun kuistin rakentamista.

30 metriä pitkää rakennusta on vaikea saada kuvattu edestäpäin. Kadunpuolen julkisivu on muodistettu 1912-13-välisenä aikana. Samassa yhteydessä vaihdettiin ikkunat ja katolle tuli kaksi frontonia. Länsipädyn laudoitus on vanha ja punamultaus kulunut. Oikean puoleisessa kuvassa näkyy vaurioitunut piippu.

Pihan puolen julkisivussa vuoraus vaihtelee vanhemman peiterimavuorauksen ja myöhemmän paneloinnin kanssa. Pihan puolella on säilynyt myös vanhempia ikkunoita ja ovia. Peiterimoin vuorattu osuus on ollut 1950-luvulla puretun kuistin takana.

Alkuperäisiä piirustuksia ei ole, tosin nykyisen, rakennusmestari J.E Stoltin suunnitteleman julkisivun ja viereisen rakennuksen 1912 värilliset julkisivukuvat ovat naapurirakennuksen omistajan hallussa.

KATTORAKENTEET

Vesikaton rakenteena on vuoliaiset

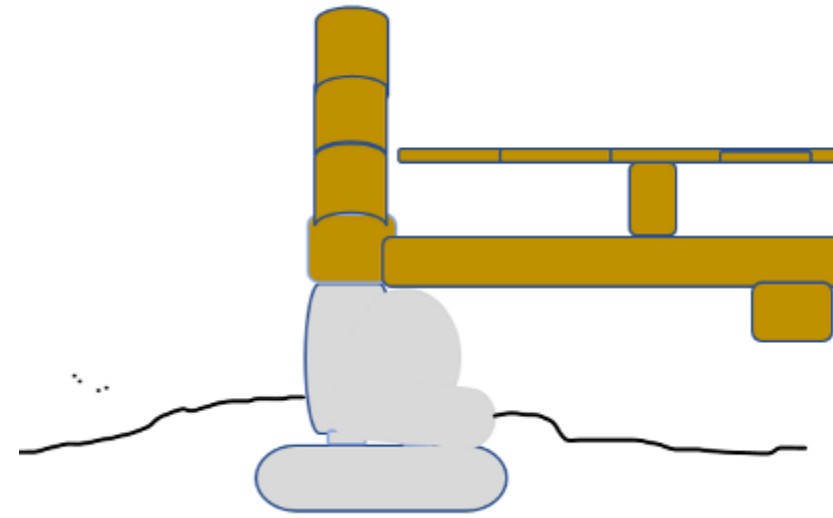
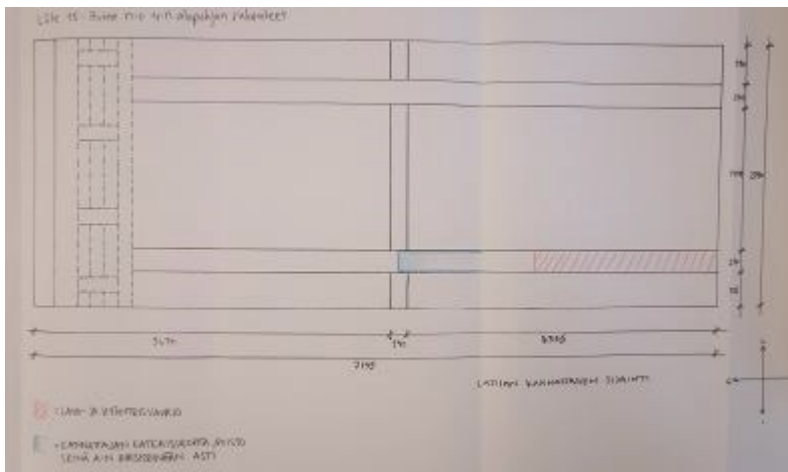
Piirroksen on demonstroitu katon korotuksen yhteydessä tehtyä tukirakennetta, joka tukeutuu vanhaan vuoliaisrakenteeseen.

KATTORAKENTEET

Rakennuksen 1830-luvulla valmistuneessa länsiosassa on edelleen alkuperäinen vesikattoa kannatteleva vuoliaisrakenne, jossa vuoliaishirret ja kurkihirsi kulkevat hirsirakenteisesta päädystä vastaavaan väliseinärakenteeseen. Ulkopuolella vuoliaisten ja kurkihirrenpäät näkyvät koteloituina. Vanhoja urallisia vesikattolautoja on hyödynnetty vesikaton alusrakenteissa. Katteena ovat olleet uralaudat, päreet, huopa ja viimeisimpänä konesaumattu pelti.

Idän puoleisessa, useampaan kertaan korotetussa rakennuksen osassa on vanhat väliseinien hirsiset päädyt nostettu pystyhirsien varaan ja edelleen korotettu myös rakenteen yläpuolelta. Näiden lisäksi vesikattoa on tuettu ansarakentein ja vinttitilan poikki kulkevin sidehirsin ja näitä alapuolelta tukevin pystyhirsin. Nykyinen rakenne koostuu useassa vaiheessa tehdyistä muutoksista, joissa kattorakennetta on nostettu ja tuettu vaihtelevasti. Silti vesikatto vanhoine uralautoineen on edelleen nykyisen peltikatteen alla.

PERUSTUKSET JA SOKKELIT

Täytepohjaisen rakennuksen pihan puolella on edelleen nähtävillä nurkkakivet, joiden maan alla oleva osa on laakea kivi ja näkyvä osa laastiton kiviladelma.

Kiviä on asennettu väliseinien nurkkaliitosten alapuolelle sekä rakennuksen sisäpuolella oviaukkojen reunoille. Kadun puolella sokkeli on kivetty harmaakivilohkoin. Uunien perustuksissa kivien alla on hirsjarinat. Päätysalin uunin perustus on korjattu ja hirsjarina ja kiviladelma on vaihdettu *Lecaharkkoperustukseen*.

Piirroksessa on huoneen 4 alapohjan kannattajia, jossa rakenteen poikki kulkevan haltiahirren päitä tukevat kiviladelmat. Vastaavaa rakennustapaa on käytetty myös muualla rakennuksessa. (piirros Riikka Ketola).

MUURATUT RAKENTEET JA TALOTEKNIikka

Rakennuksen lämmitys on hoidettu puulämmitteisillä uuneilla. Alkuperäisistä uuneista ei ole tarkkaa tietoa. Nykyisin rakennuksessa on jäljellä yksi kaakeliuuni. Ruusuhuoneessa on ollut pyöreä kaakeliuuni, josta on olemassa valokuva 1990-luvulta. Toinen kaakeliuuni, joka edustaa uusrenessanssia on edelleen paikallaan vihreässä kamarissa. Näiden lisäksi rakennuksessa on kaksi muurattua ja rapattua kakluunia 1900-luvun alusta ja useampia peltikuorisilla uuneja, joista erikoisin lienee keskisalin kaakeliuuni imitoiva uuni. Keskisalin uuni on muurattu ennen vuoden 1912 korotusta. Päätysalin pönttöuuni on vuodelta 1928 ja Stenin huoneen uuni samoilta ajoilta. Vinttikamarin hellauuni on sekin 1900-luvun alkukymmeniltä. Välitilaan muurattiin kaakeliuunin keittiön tulisija aiemman lämmitysuunin paikalle 1900-luvun alun remontissa ja vanhan keittiön liesi vaihdettiin peltikuoriseen hellaan.

Uuneihin liittyvät hormit ja palomuurien paikat säilyivät ennallaan kattorakenteita korotettaessa vuosina 1912–13. Tämän jälkeen on välitilan liesi ja hormi poistettu, sekä Stenin huoneen uuni.

Alkuperäisiä uuneja rakennuksessa ei ole. Uuneja on vaihdettu ja muurattu uudelleen eri vaiheissa. Nykyiset uunit ajoittuvat suurelta osalta 1900-luvun alkukymmenille.

Kahdeksasta lämmitysuunista on jäljellä kuusi: päätysalin 1928 muurattu pönttöuuni, joka muurattiin uudelleen 2010. Empirehuoneen rapattu uuni, Keskisalin peltikuorinen uuni ja Vihreän kamarin kaakeliuuni sekä marmorihuoneen rapattu uuni. Vinttikamarissa no. 21 on jäljellä peltikuorinen keittolevyllä varustettu peltikuorinen uuni ja keittiössä peltikuorinen hella.

Välitilan hella ja Stenin huoneen pönttöuuni purettiin 2000-luvun alussa sortumavaaran vuoksi.

Huone 4.

Kuva. Niklas Wennman 1990

Huone 7.

Huone 2.

Huone 8.

Huone 5.

Huone 6.

Vinttikamarin liesiuuni

Keittiön liesi

Välitilan liesi

Leivintuvan liesi

VESI JA VIEMÄRI

Kaivo on täytetty 1960-luvulla. Vettä ei tule, mutta viemärivalmiudet on.

SÄHKÖT

Rakennukseen vedettiin sähköt vuonna 1919. Seinillä on edelleen vanhoja sähkötauluja ja punottuja johtoja, jotka eivät ole käytössä. Sähkö vedettiin uudelleen vuonna 2008 ulkopuoliseen sähkökaappiin.

Ruusuhuoneen sähkömittari ja päätysalin mittari sekä yleinen katkaisijatyypä

Päätysalin pönttöuunissa oli liitäntäaukko öljykamiinalle

Kuvat L.O ja T.L

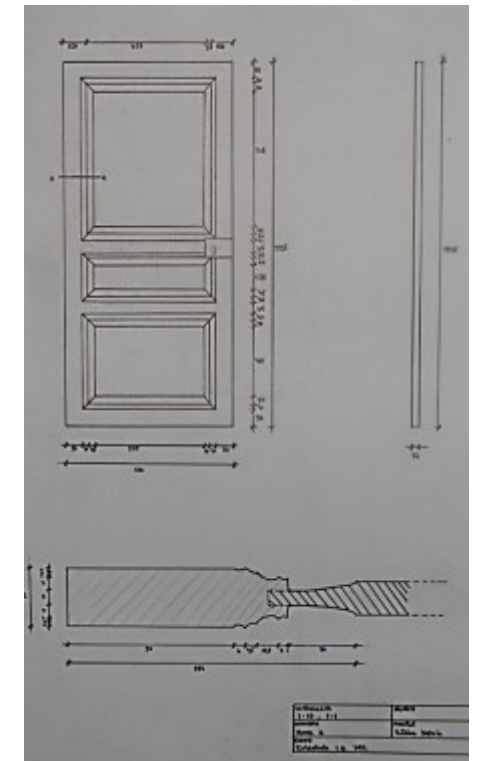
OVET JA LUKITUS

Starcken talon väliovet on uusittu 1820-40 -luvulla. Vielä 1990-luvulla rakennuksessa oli yksi vanhempi ovi, jossa oli edelleen piparkakkusaranat.

Valtaosa nykyisistä väliovista on puoliranskalaisinlistoin varustettuja kolmi-peilisiä ovia. Eteisissä on käytetty myös pintapeiliovia. Kaikki väliovet on varustettu järeillä lukoilla.

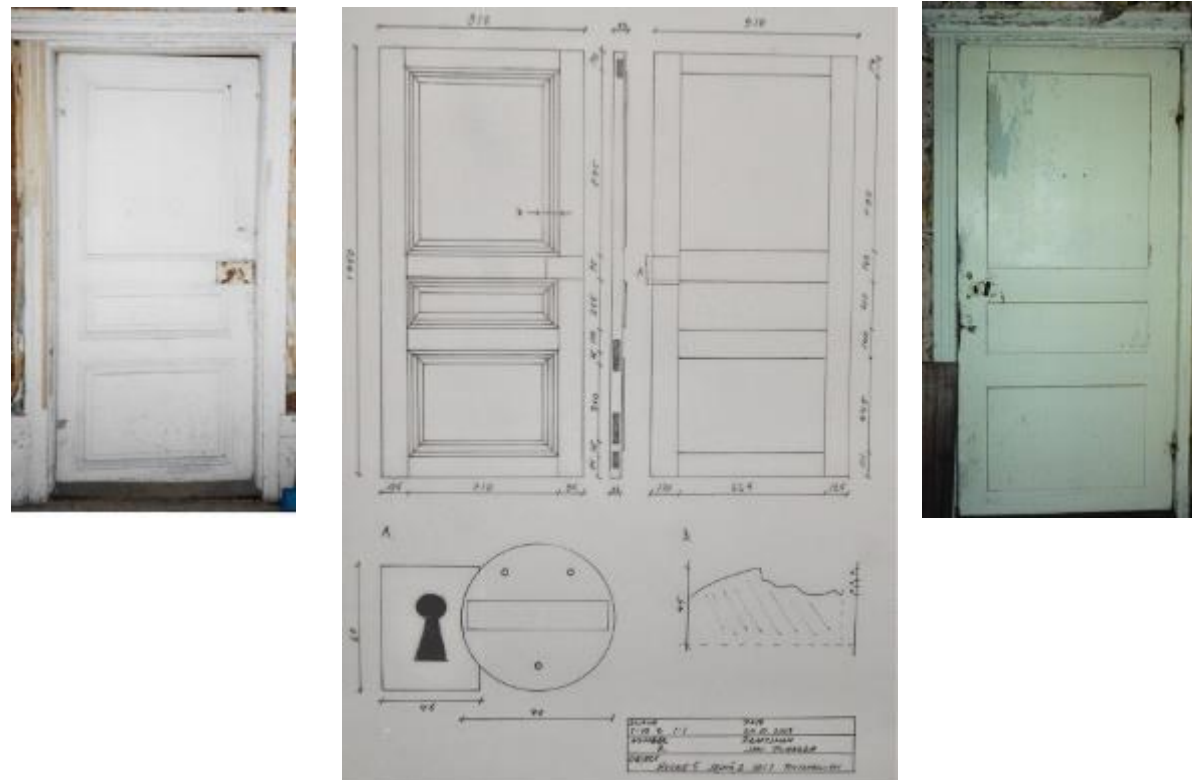

Yleisin väliovityyppi on puoliranskalainen tyyppi. Puoliranskalaisessa sirossa rakenteessa ovi on samanlainen kummaltakin puolelta. Oikealla olevassa kuvassa on kuvattuna ovipeilin istutus.

Pintapeilirakenteisessa ovesa peiliosa nousee toiselta puolelta oven pintaa korkeammalle. Kuva piparkakkusaranaisesta pintapeiliovesta, joka oli paikallaan vielä 1990-luvulla. *Kuva Niklas Wennman.*

Kuvissa alhaalla on Starcken talon vanhin ovi ja se sijaitsee edelleen rakennuksen keskisalissa. Pintapeiliovi on 1800-luvun alusta.

Ylhäällä vasemmalla ulko-ovi 1830-luvulta sekä siihen kuuluva lukko. Vanhassa ulko-ovessa on kustavilaistyylliset rihlaukset peiliosissa. Keskimäinen ovi on 1800-luvun loppupuolelta ja kadunpuoleinen ulko-ovi oikealla on 1900-luvun alusta.

LUKITUS

Lähes kaikki Starcken talon väliovet on uusittu 1820-40 -luvulla ja varustettu järeillä lukkoilla.

Vanhin säilynyt lukko on 1800-luvun alkupuolelta ja sijaitsee keskisälin ja eteisen välisessä ovesta rakennuksen vanhassa osassa.

Väliovent lukkoja 1830-40-luvuilta

Pihan puoleisen ulko-oven kahva 1800-luvun loppupuolelta. Alla uudempi väliovent lukko 1800-luvun lopulta.

Kaappi on portaikon alla 1830- rakennetussa osassa ja 1830-luvulla rakennetun aitan lukko.

IKKUNAT

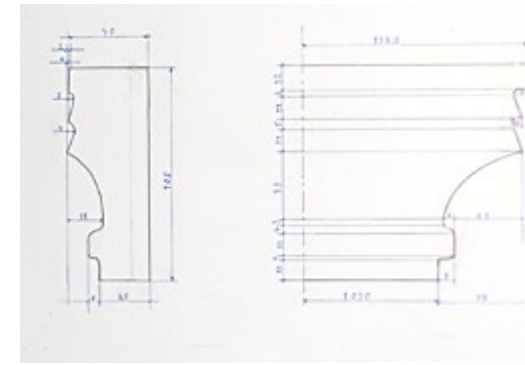
1800-LUVUN ALKUPUOLI

Vanhimmat ikkunalasit ovat puhallettua lasia ja vihreät. Päätysalin kuusiruutuinen ikkuna on 1830-luvulta ja pienempi ruusuhuoneen neliruutuinen ikkuna saattaa olla tätä vanhempi. Kummasakin ikkunassa on lasi upotettuna kapeaan pokaan. Lasituksen jälkeen poka on kiinnitetty kulmistaan puuta-pein. Kulmarauta ja sarana ovat yhtä rakennetta.

Neliruutuinen ikkuna on ympäräysmitoiltaan 1466 x 1426 mm ja yksittäisten ruutujen koko on 582 x 432 mm. Kuusiruutuuisessa ikkunassa on ristikarmi, jossa yläikkunat ovat yksittäisiä ja alapokissa on kaksi ruutua samassa kehyksessä. Ikkunat ovat sisäpökalliset. Ikkunan ympäräysmitta on 1350 x 1840 ja ruudun mitta 495 x 455 mm.

Pihan puolella on neliruutuinen pienempi ikkuna, joka edustaa rakennuksessa aiemmin ollutta ikkunatyyppeä.

Mittapiirros ikkunan otsalaudasta

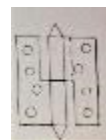
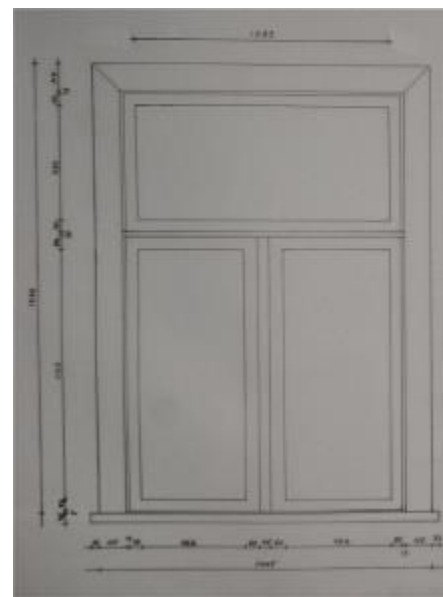
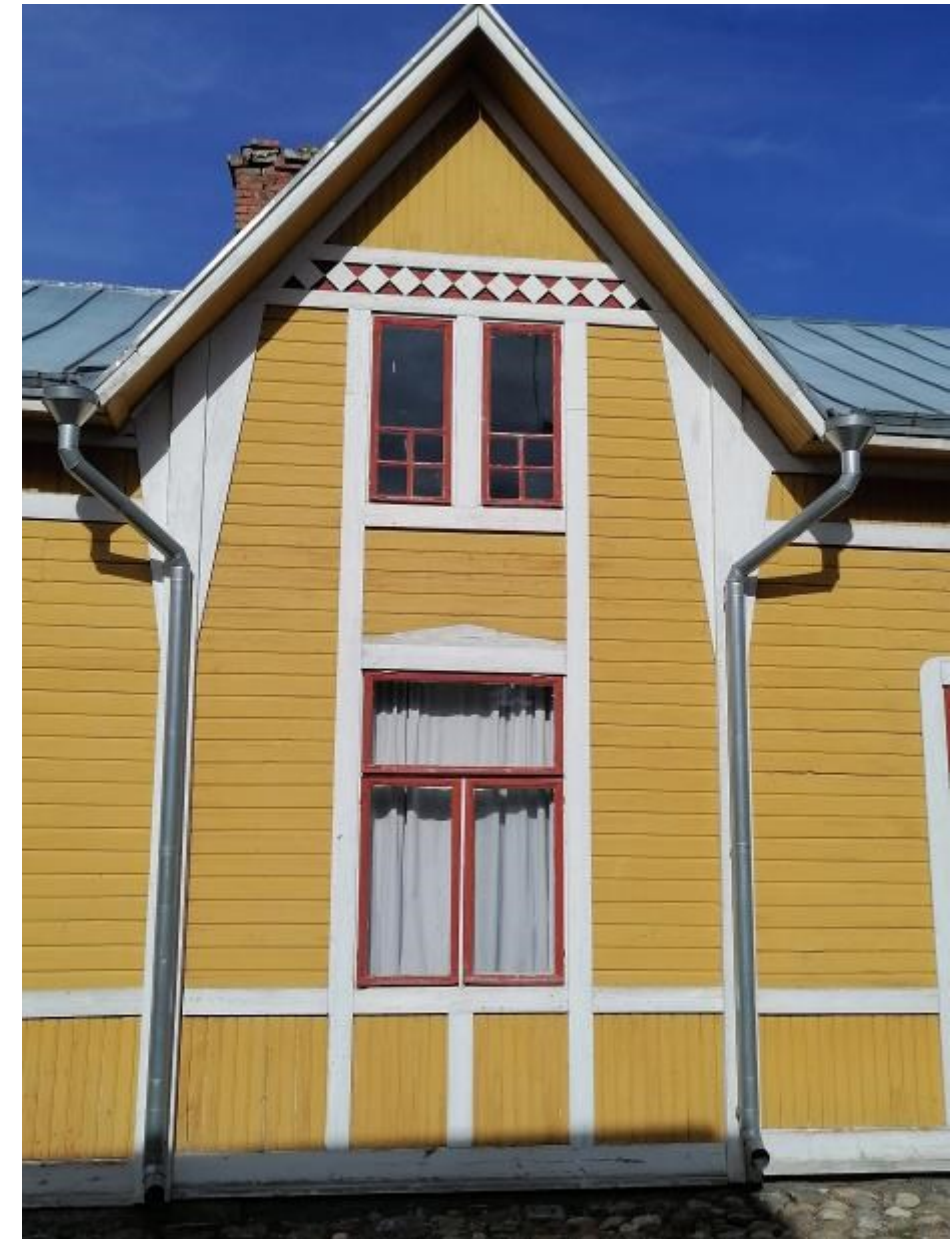
Päätysalin kuusiruutuinen ristikarmillinen ikkuna on asennettu 1830-luvulla. Ikkunan sisälasi saattavat olla peräisin myös 1830-luvulta.

1900-LUVUN ALUN IKKUNAT

1900-luvun alun ikkunalasit ovat hieman aaltoilevaa ja kirkasta ns. vedettyä lasia. Ulkopokien alareunassa on yhtenäinen tippalista ja sisäpuolelta profilointi. Saranat ja kulmaraudat ovat teollista tuotantoa. T-ikkunan ulkomitat 1445 x 1988 mm. Alapokan koko 462 x 1193 mm ja yläpokan koko 1445 x 1990 mm. Lasit on kiinnitetty ikkunakitillä.

T-ikkuna on nykyisen rakennuksen yleisin ikkunatyyppi. Tästä poiketen päätyalissa on yksi tuplaristikarmillinen kuusiruutuinen ikkuna ja räystäään frontoneissa on ikkunat joiden alaosa koristavat pienet lasiruudut.

5. STARCKEN TALON SISÄPINNAT

Starcken talon sisätilojen pintakäsittelyistä ei ole mainintoja palovakuutusasiakirjoissa. Pintojen osalta on kuitenkin kyetty saamaan melko kattavaa tietoa rakennuksen pinnoissa yhä olevista fragmenteista.

Talon sisätiloissa käytetyt maalityypit ovat liimamaali, jolla maalattiin seinät ja katon ja öljymaali, jolla maattiin ovet, listat, ikkunat ja lattiat. Lisäksi rapattuja tulisijoja ja palomuuureja on ehostettu kalkkimaalilla. Vaikka maalityyppiä on vähän, on käytettyjä sävyjä paljon.

YLEISKUVAA MAALAUKSISTA

Starcken talon sisäkatot ovat olleet kaikissa tiloissa yksivärisiä ja vaaleita, huolimatta siitä, onko kysymyksessä alkuperäinen lautakatto, vai sen päälle myöhemmin pingotettu pinkopahvi. Paneeleiden ja listojen osalta voi havaita, niiden olleen alkuvaiheessa vaaleita aina 1800–1900-lukujen vaihteeseen asti, jolloin paneeleihin tulee vihertäviä öljymaali-kerroksia. Starcken aikaiset ovet (1830–40) ovat olleet valtaosaltaan, vaaleanharmahtavia ja vain vanhimman osan eteisen vanhemmissa pintapeilioissa esiintyy mm. punaruskeaa. Sävy maailmaan tekee poikkeuksen se, että ravintolasalin eli päätyosalin ovet ovat olleet ootratut tumman ruskeiksi 1800–1900-lukujen vaihteessa.

Pigmenttitutkimuksissa on selvinnyt, että kauden alkuvaiheessa yleisesti käytetyn liimamaalin sävyttämiseen käytettiin sekä puna- että keltamultaa, kimröökkiä, mineeraalivihreää ja yksityiskohtiin lyijymönjää ja lyijykeltaista.

1830-luvulta lähtien Starcken talossa käytettiin arsenikkia ja kuparia sisältäviä vihreitä ja indigolla sävytettyjä sinisiä sekä laajaa valikoimaa maavärejä.

(Edellisten lisäksi mm. kristiinalaisen maalarimestari Stendalin reseptikirjasta vuodelta 1830 löytyvät seuraavat pigmentit: Cummicutta, auripigmentti, sinooberi, pariisinsininen ja lyijyvalkoinen.)

Starcken talossa on arsenikkivärillä maalattu Vihreä kamarin ja Empirehuoneen tapetista on löytynyt arsenikkipitoista keisarinvihreää. Arsenikkivärien myrkyllisyys tiedettiin jo 1775, kun vihreä arsenikin ja kuparin yhdiste Sheelen vihreä keksittiin ja vielä paremman väriaineen Swenfurtinvihreän kaupallinen valmistus alkoi vuonna 1814. Myrkyllisyydestä myös varoitettiin. Suomessa huomautettiin senaatille vuonna 1841, että seinäpapereiden värit sisälsivät arsenikkia, joka saattaa olla vaaraksi huoneen asukkaille. Huomautus tehtiin lääkintötoimen pääjohtaja Carl Daniel von Haartmanin toimesta. Asetusehdotuksesta annettiin lausunto vuonna 1868. Sen mukaan arsenikkipitoisia värejä sisältävien tuotteiden tuonti ja myynti on kiellettävä. Lopullisesti myrkyllisten aineiden käyttö kiellettiin asetuksella vuonna 1888. Kuva. L.O

Lähteet. Knuutinen U. 2013. M.Heikkinen 2010

MAALAUSSALUSTAT

Kaikki Starcken talon seinien liimavärimaalaukset on toteutettu paperoiduille pinnoille. Papereiden arkkikoot, vahvuudet ja kiinnitystavat vaihtelevat. Tärkeiden tilojen paperit ovat hyvälaatuisia, vaaleita lumppupapereita, jotka on ensin liimattu vuodiksi ja kiinnitetty seinälle reunoistaan. Heikompilaatuiset harmaat lumppuhuopapaperit on liisteröity suoraan hirsipintaan. Kaikissa tapauksissa hirsien varausraot on ensin täytetty, joko sammalella, puulistalla tai savilaastilla. Starcken talon nykyiset puiset rintapaneelit kuuluvat 1830-40-luvuilla tehtyihin muutoksiin ja uudistuksiin. Paneelien korkeus vaihtelee 60-70 cm välillä. Rakennuksen vanhimman osan eteisessä on säilynyt vanhempaa noin 25 cm korkeista jalkalista. Rakennuksen vanhemmassa osassa varhaisimmat seinien paperit ja pintakäsittelyt tulevat alemmas ja ulottuvat noin 20 cm korkeuteen lattiasta ja myöhemmät noin 60 cm korkean rintapaneelin tasoon.

Porrashuoneen seinään liisteröityä lumppuhuopaa, joka on maalattu liima- maalilla vaaleanpunaiseksi. Kuva. L.O

Kuva. Päätysalin paperointia nurjalta puolelta. Vuodiksi liimatut paperiarkit on pingotettu seinille. Myöhemmin paperia on kiristetty alareunasta leikkaamalla ja lisäämällä nupirivi. Seinien varausraoissa on savilaasti. Kuvan alaosassa näkyy rintapaneelin yläreuna. Kuva 2008 T.L

ARKKIPAPERIT

Starcken talon 1700- ja 1800-luvun vaihteeseen sijoittuvat seinälle liimattuina vuotina pingotetut tasalaatuiset, sitkeät ja vaaleat lumppupaperiarkit ovat kooltaan 600 mm x 600 mm, ja vastaavat 1830 ja 1840-luvuille sijoittuvat arkkipaperit ovat kooltaan 520 mm x 600 mm ja 500 mm x 600.

Suoreen seinälle liisteröidyt lumppuhuopapaperin arkkikoot vaihtelevat. Arkit on aseteltu noin 70 mm limisaumoin. Vihreän kamarin paksut lumppuhuopa-arkit ovat kooltaan 590 x 670 mm ja porrashuoneen vastaava paperi on kooltaan 600 x 700 mm. Niiden lisäksi porrashuoneessa on arkkeja, joiden koko on 550 x 670 mm.

VANHIN KORISTELU

Eteisen koristemaalauksessa saattaa olla Carl Gustaf Crazin käsialaa. Crazilla oli tapetti-verstas ja hän teki myös muita maalaustöitä 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa Kristiinankaupungissa. Kuva: L.O

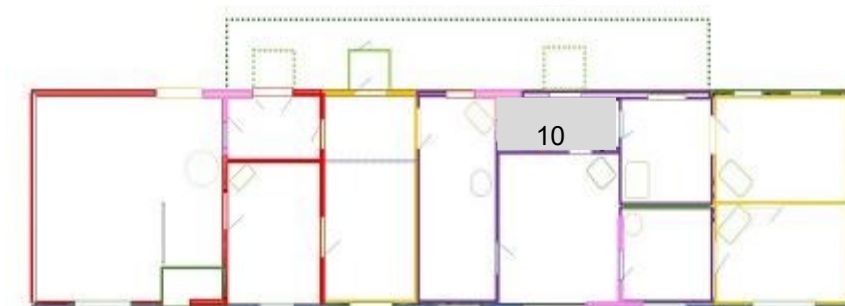
Keskisaliin johtavassa eteisessä on ensimmäisenä pintakäsittelyvaiheena seinään liisteröity harmaa lumppuhuopapaperi, johon on maalattu pystyraitatapettia muistuttava seinämaalauks. Käsitteilykerros saattaa sijoittua ajallisesti 1700-luvun loppuun. Vaalean harmaalle pohjalle tehdyssä maalauksessa on okran värisiä ja valkoisia raitoja sekä leveämpiä, oranssilla lyijymönjällä tehtyjä pystyraitoja ja kukkakimppuja sekä sinisiä köynnöksiä. Maalaus jatkuu samanlaisena katon rajasta lattiaan, alareunassa on 230 mm korkea jalkalista.

Maalauksesta on säilynyt vain katkelmia eteisen eteläpuoleisessa seinässä.

S 0540-y80r	Oranssi raita
S 2030-y90r	Kukka
S 0300-N	Valkoinen raita
S 0520-y30r	Keltainen raita
S 0520-B	Lehti
S 0530-r90b	Lehti
S 3040-r90b	Lehti

Luonnos koristeaiheiden sommittelusta. Piirros ja väriselvitys Riikka Ketola 2006

Ullakolta löytyneitä tapetin paloja

Rakennuksen vanhimpiin maalaus käsittelyihin kuuluu ruusuhuoneen turkoo-sinväriselle ja pingotetulle paperipohjalle maalattu ruusuköynnös. Maalatu paperin ylärajan taso vastaa vanhaa huonekorkeutta.

Pohjaväriässä on käytetty mineraalivihreää ja liitua. Vaaleanpunaiset herkäät ruusut on maalattu punamullasta ja liidusta valmistetulla värillä, ja tupsut sekä pikku kukkien oranssi väri on pigmentoitu lyijymönjällä.

Ruusujen muodoista ja lehdyköistä on päätelty, että maalaus on Carl Gustaf Cranzin käsialaa. Maalari ja tapetintekijä Cranz vaikutti kaupungissa 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Maalauksesta on jäljellä vintiltä löytyneitä fragmentteja ja seinissä on edelleen pieniä kaistaleita. *(Pigmenttejä on analysoitu vuonna 2011 mm. pyyhkäisyelektronimikroskoopilla Seinäjoen ammattikorkeakoulun tekniikan laboratorios-*

Lähteet. Kasto. M 2001

Tapetinpalat yhdistettynä

Fragmenttien avulla on päätelty koristeiden sijainneen seinän yläosassa ruusurusetiköynnöksenä.

TAPETIT

Ensimmäiset arkeista liimatut käsinpainetut tapetit ja boordit liisteröitiin vanhan osan seinille 1800-luvun alussa ja ensimmäinen rullapaperille painettu ns. ranskalainen tapetti, leveine reunanauhoineen tapetoitiin empi-rehuoneeseen 1830-40-lukujen vaihteessa. Tämän jälkeen painettuja tapetteja tapetoidaan, tasaisin välein lähes joka huoneeseen.

VANHIMMAT KÄSINPAINETUT TAPETIT 1814 -15

Talon vanhimmassa osassa, pienessä kamarissa, on edelleen katkelmia käsinpainetusta tapetista, joka on liisteröity almanakan sivuilla maku-loidun hirsipinnan päälle. Tapettiin on kuulunut yksinkertainen 6 cm levyinen sininen reunanauha.

Keskisalin seinissä on ollut 10 cm levyinen reunanauha, jonka pohjaväri on kirkkaan punainen ja painovärinä on käytetty mustaa ja valkoista.

Kuva. Välitilan 3. marmoroitua seinää. Useimpien tilojen lattia on maalattu ensimmäisen kerran 1900-luvun alussa. Seinien paneloinneissa toistuvat harmaat, vaaleat ja vihertävät sävyt. Välitilan lattiassa on kaksi maalikerrosta, joista varhaisempi on vihertävän harmaa. Seinien maalina on liimamaali ja paneeleissa, ovissa ja latioissa on liimamaaleja.

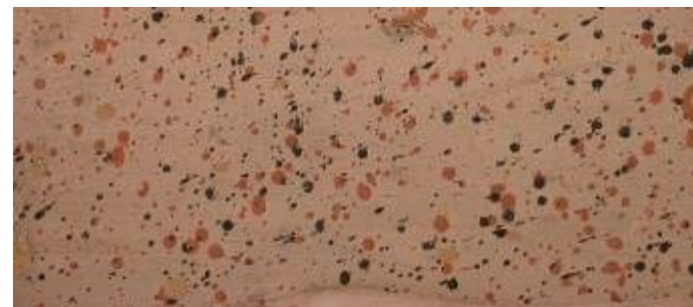
Kuva. Eteisen 10. kaapissa olevia liimamaalipintoja. Seinä on ollut näkyvillä ennen kaappien rakentamista. Keltainen roiskemaalauus on aiemmin kuvatun eteisen pystyraitaisen koristemaalauksen päällä ja seuraavana vaiheena on keltainen liimamaali ja seuraavana, uuden paperoinnin päälle tehty vaaleanpunainen liimamaali.

TAPETTEJA JA PINTOJA 1830-1850

Starcken aikana rakennuksen sisätilat saivat yhtenäisen empire-ilmeen, ovien, listojen ja puisten rintapaneelien myötä. Useiden tilojen seinät oli paperoidut ja maalattu yksivärisiksi liimamaalilla tai roiskemaalattu tai marmoroitu.

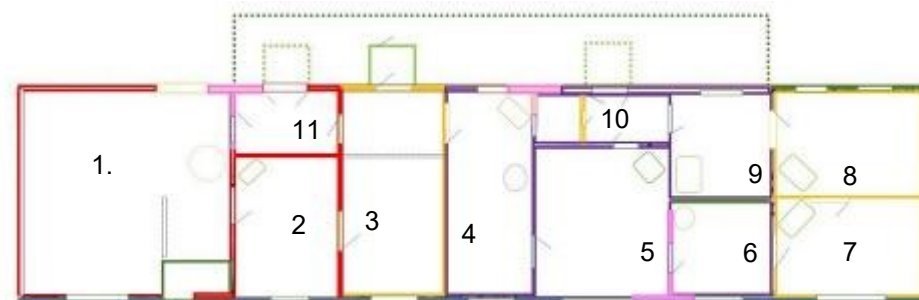
Starcken ajan seinävärit
huonenumeroittain

1. Sali 1830-60	S 2005-r90b	
3. Välitila 1840-60	S 2020-y20r (marmorointi)	
4. Ruusuhuone 1820-40	S 3010-r80b (+käsini painettu boordi).	
5. Keskisali 1820-40	S 1015-y70r	
6. Stenin huone 1820-30	S 4020-b(+ boordi)	
6. Stenin huone 1830-35	S 2040-y20r	
6. Stenin huone 1840-1850	S 0520-y70r	
6. Stenin huone 1840-1850	S 2020-g	
7. Vihreä huone	S 1030-y30r (marmorointi)	

Ylhäällä kuvassa on keltaista marmorointia, jota on käytetty seinäpinnoilla välitilassa 2 ja marmorihuoneessa 8 1830-40-luvulla.

Vaaleanpunaista roiskemaalausta käytettiin keittiössä ja eteisessä 1830-40-luvulla.

Huoneiden 2 ja 4 painetut tapetit ja boordit ovat Starcken ajalla vanhimmat. Vihreä irstapetti ruusuboordilla on 1834-valmistuneen huoneen ensimmäinen. Käsini painettu boordi taas vanhan osan ruusutapetti käännettynä ja maalattuna uudelleen. Huonekorkeutta oli jo tässä vaiheessa nostettu. Ensimmäinen kolmen hirsikerran korkuinen nosto liittyy 1820-1830-luvun muutoksiin.

Huoneet: 5.

4.

7.

3.

Pienet numerot kuvissa ovat huonenumeroita

Osa huoneista tapetoitiin 1840-1850-luvulla ja uusi tapetointikierrös tehtiin edellisen päälle jo 1860-luvulla.

Koko rakennusta ajatellen tapetointi on yhteydessä sokkelin asentamiseen ja rakennuksen nostamiseen, joka tehtiin 1860-luvulla. Tapettien painoväreissä oli aiemmin vihreää, jota ei enää seuraavassa tapettivaiheessa esiinny. Starcken talon vihreistä tapeteista on löytynyt arsenikkia. Huoneen 2. vihreäpohjainen tapetti on arsenikkipitoinen *keisarin vihreä*. Myös muissa vihertävissä tapeteissa on saman kaltaista vihreää painoväriä. (Knuutinen 2013 tutkimus).

TAPETTEJA 1850-70

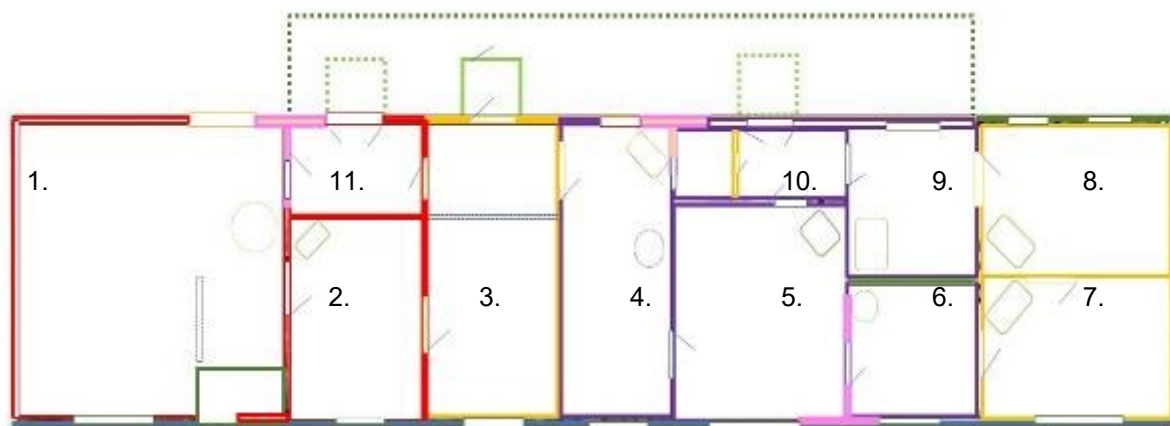

Kuvassa eteisen 10 kaapissa olevaa tapettia 1800-luvun puolivälistä, jossa painoväriä on vielä vihreää. Tapetin alla on roiskemaalauks. Kaapit rakennettiin 1830-luvulla. Makuuhuoneen tapetin päällä on vuodelta 1889.

1850-60-luvulla tapetoitiin useassa huoneessa. Mielenkiintoista on, että tässä vaiheessa vihreää painoväriä ei paljoa ole ja vanhat vihreät tapetit jäivät uuden tapetikerroksen alle.

Frenckell & Son tapettileima päätysalin tapetista huone no 1. Huone on tapetoitu 1859-1861 välisenä aikana.

Huoneet: 1

2

3

Huoneet 4

5

7

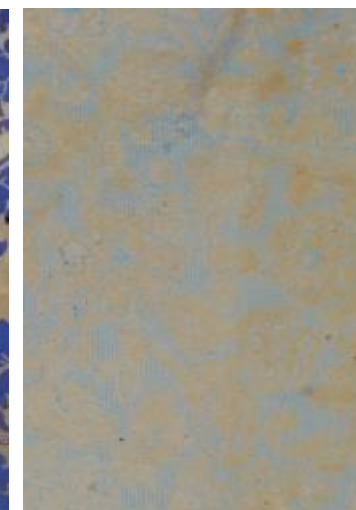
Osa huoneista tapetoitiin uudelleen vielä 1870–80 luvulla.

Huoneet 8

8

7

vinttikamari

1900-LUVUN ALUN PAPEROINTEJA Ravintola-aika

Ravintola-aikaisia tapetteja 1900-luvun alusta. Ravintolasali ehdittiin tapetoida kahdesti ennen 1913 remonttia ns. jugend tapetilla. Näin oli myös laita kahdessa salin viereisessä huoneessa. Huoneessa 2. Huoneen 3. jugendtapettiin oli piirtynyt vaaleampi kohta seinällä olleen puhelinaparaatin paikalle. (Neljäs tapetti alarivissä vasemmalta). Anniskeluravintolan rinnalla toimi myös raittiusravintola 1900-luvulla. Seinät olivat tapetoituja mutta lattioista suurin osa vielä maalaamattomia. Kattoihin oli tässä vaiheessa asennettu pinkopahvit.

Pienet numerot tapeteissa on huonenumeroita. Ylärivissä on ensin tapetoituja ja alarivissä näiden päälle tulleita tapetteja. Alarivin punainen tapetti on ollut ravintola-salissa oletettavasti jo ennen 1913 tehtyä remonttia, sillä osa tapettia on jäänyt remontissa lisätyn tuulikaapin alle.

TAPETTEJA 1920-1950 Ylärivissä 1920-30-luku ja alarivissä 1940-50-luku

Huoneet 1. ja 7.

1.

4.

6.

3.

2.

3.

Huoneet 3.

1.

3.

3. 4. 5.

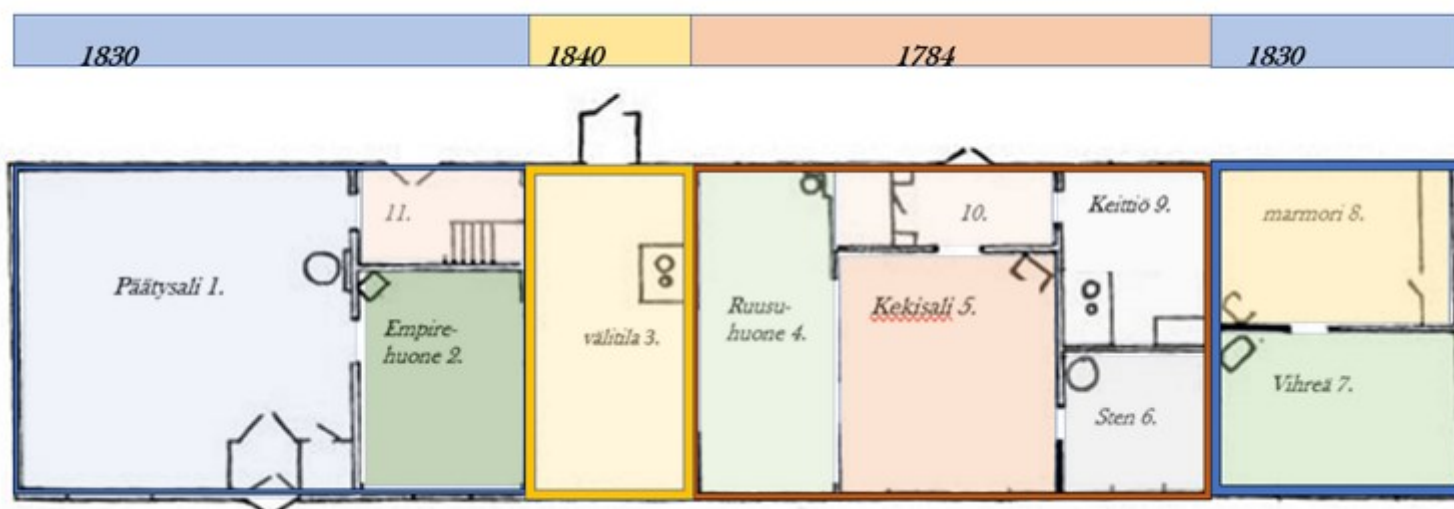
Samaa tapettia oli useammassa huoneessa

6. HUONEKORTIT

Selvityksen loppuosa koostuu sisätilojen kuvaksista ja huonekorteista. Huonekorteissa esitellään tilojen perustietoja kuvin sanoin ja piirroksin:

Kuvaan on havainnollistettu Starcken talon tiloja ja yksityiskohtia. Kuva halkaisee talon keskeltä, joten nähtävillä on pihanpuoleinen pääty sali, porrashuone, välitila, ruusuhuone, eteinen, keittiö ja marmorihuone. Eristekerros on paksumpi talon itäpään kamareissa. Eteisen katto on alempana, kuin huonetilojen katot ja sen lattia on eristeetön.

1784- Rakentaminen 1811 tapetointi	1830-40 Laajennus Sisäremontti, korotus	1860 Leivintupa, Kivijalka	1883 Sisäremontti	1913 Laajennus, korotus julkisivumuutos	1919 sähköt, linoleumit	Sisustus, tapetointeja	1950 Kulkun poisto. tuulikaapit	Tonttijako	2004 Peltikatto - 2020 korjaus, J maalaukset							
1783 Elisabeth Sandberg / Anna Backman	1800 Anna Bön- qvist	1809 Mickel Sten	1823 Gustaf Starcke	1877 Christina Fredrica Starcke	1881 Anders Ekbon	1892 Johan Frösen	1908 Juho Kuusinen	1918 Leonard Saari	1919 Konstantin Aho	1922 Ida Aho Ilmari Aho	1945 Ilmari ja Allie Aho	1952 Onni ja Aira Ostamo	1985 Ala- kärvelä	1991 Ilkka Jylhä	1995 As. Oy. KRS. kk.1	2003 Pro Kirkko- katu

Talon omistajat ja toimenpiteet

Huone 1. Pääty sali

Huone 2. Empirehuone

Huone 3. Välitila

Huone 4. Ruusuhuone

Huone 5. Keskisali

Huone 6. Stenin huone

Huone 7. Vihreä kamari

Huone 8. Marmorihuone

Huone 9 Keittiö

Eteinen 10 Vanha eteinen

Eteinen 11 Porrashuone

Huone 21 Vinttikamari

Ullakko 20

6.1 PÄÄTYSALI

1. Päätysali	1830
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, limamaalattu (indigo+liitu)
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	Pönttöuuni 2010
Ovet	2x puoli ranskalainen 1 uudempi pariovi (1913)
Ikkunat	1 kuusiruutuinen, 1 tuplaristikarmi

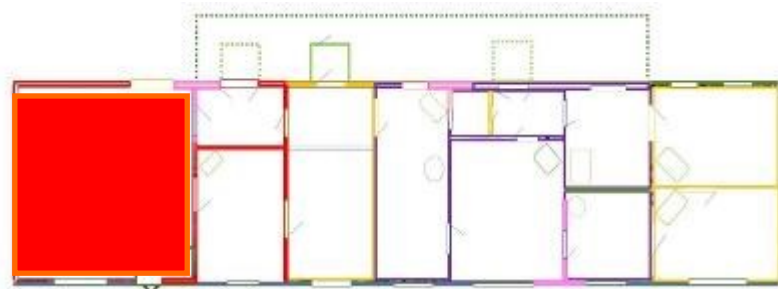
Tapettikerrokset 1860-1920

Kuvassa tapetti 1860-luvun alussa tapetoidun tapetin leima - Frenkel & son 593

Katon vaiheet. Maalattu lautakatto ja 2x pin-

Vaihe 1. väritys
Katto vaaleaksi liimamaalattu lautakatto

Seinä s 2005-r90b

Paneeli s 2502 y

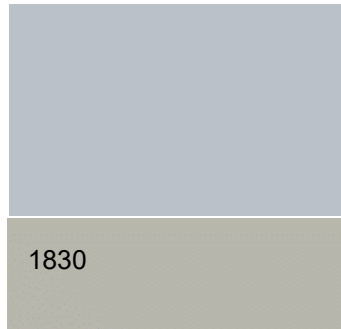
Ovi s 3005-y20r

Vaihe 2 Tapetti vaihtuu

Lattia maalaamaton

Salin alkuperäinen arkkipapereista koottu ja pingotettu paperointi on konservoitu 2008-2010 vuosien aikana.

Vaiheet 2 ja 3. 1900 ja 1913
Katto: Valkoiseksi maalattu pinkopahvi

Tapetti vaihtuu

Paneeli s 3020-g80y

Ovi Ootrattu s 7010-y70r

Lattia s maalattu 5020-y30r

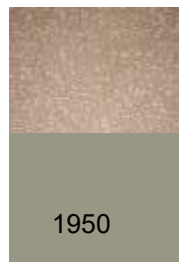

Vaihe 4 ja 5 1920 ja 1930
Tapetti vaihtuu
Katto valkoiseksi maalattu pinkopahvi

Paneeli s 3010-g10y

Ovi s 2502-g

Lattia tumman ruskea linoleum

Pönttöuuni on alun perin muurattu vuonna 1928 palomuriin tehdyn merkinnän mukaan. Uunin sisäosat ja perustus vaihdettu vuonna 2010. Muurarina Kai Ristimäki

Huoneen 1. Päätysalin mittasuhteet ovat alkuperäiset. Hirsirunkoa on korjattu koillisnurkasta ja korjauskohtaan on palautettu alkuperäiset paperoinnit sekä sarja huoneen tapetointivaiheista. Huonetilan alkuperäiset arkeista tehdyt seinäpaperit on paikattu ja kiristetty uudelleen. Restauraoinneissa on käytetty lumppupaperia, japanin paperia, liimamaaleja ja pastelliituja. Katto on kuivapuhdistettu liimamaalattu lautakatto, joka on korjattu puuosiltaan vastaavan laisilla vanhoilla kattolaudoilla. Katon aiemmat pinkopahvit ovat poistettu jo paljon aikaisemmin, mutta niistä on jäljellä nupinaularivistöjen jäljet. Alapohjan kahta eri kannattajaa on korjattu hirsitöiden yhteydessä ja lattian täytteet on vaihdettu (savi, sammal) vaurioalueilta ja osa laudoitusta on vaihdettu. Tilan pohjoisseinän vieressä on edelleen kiinnittämättömiä lattialankkuja. Lattiaa on myös nostettu korjaustöiden yhteydessä. Se on kuitenkin laskeutunut takaisin. Yläpohjan kannattajia on myös korjattu samalta vanhalta vaurioalueelta huoneen pohjoisreunan ja tuettu poskilankuin. Pönttöuuni perustuksineen ja palomuureineen on uusittu, kuitenkin niin, että vanhat peltikuoret ovat myös nykyisessä uunissa. Uuni on toimintakuntoinen.

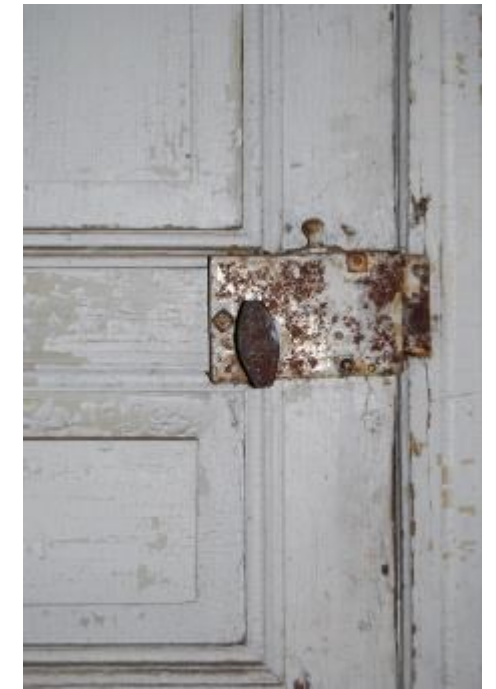
Kuvssa Jarmo Pikku-Jämsän teokset Päätysalissa. Kuva Kaisu Koivisto 2019

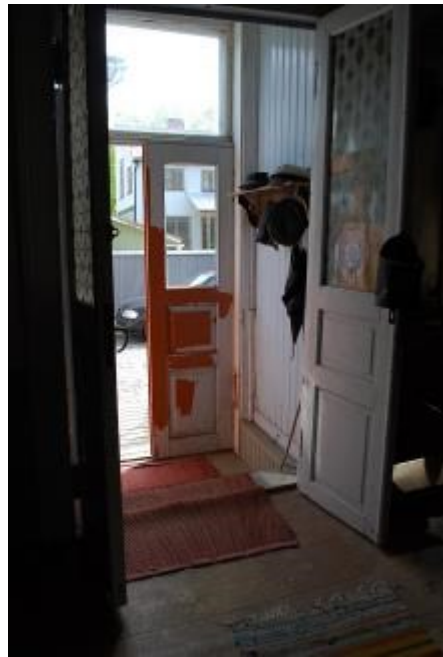
Päätysali huone no. 1.

Vasemmanpuoleinen kuva on vuodelta 2003, jolloin rakennuksessa oli vesivaurioita. Oikeanpuoleinen kuva on uusi. Kuvat. T.L

Päätysalissa on alkuperäisiä ovia ja ikkuna. Myös seinien paperointi on alkuperäinen.

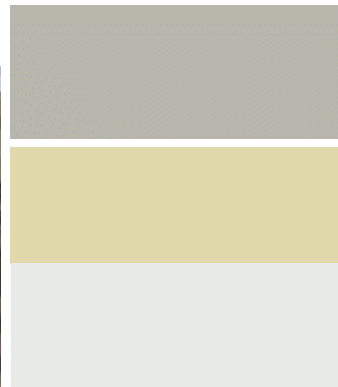
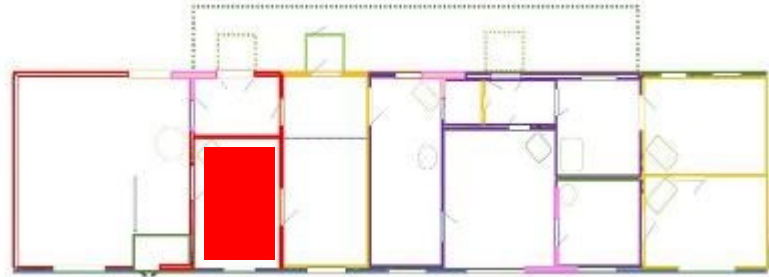
Päätysalin tuulikaappi on 1900-luvun alkupuolelta. Oik. Päätysalin itäseinää, jossa on uudelleen muurattu pönttöuuni ja tapetinäytteitä. Salia on käytetty erilaisten näyttelyiden ja tapahtumien taustana. Kuvassa on kapakkasisustusta. Kuva. L.O

Päätysali 1830-luvulla valmistuneessa osassa. Huonekorkeus on alkuperäinen 2900 mm. Ovet, listat ja paneelit ovat alkuperäisiä. Pohjoispuolen ikkuna on 1830-luvulta ja siinä on edelleen vihreitä puhallettuja lasiruutuja. Tuulikaappi ja kadunpuoleinen ikkuna on 1900-luvun alkupuolelta. Seinien paperointi on alkuperäinen, samoin kuin valtaosa kattolaudoista ja lattialankuista.

Salin koillisnurkassa on tehty hirsikorjauksia vuonna 2006. Samoin lattian ja yläpohjan kannattajia on vahvistettu salin pohjoisreunassa. Seinäpaperit on konservoitu 2008.

6.2 EMPIREHUONE

2. Empirehuone	1830
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu/ maalattu/ hirsi
Lattia	Maalaamaton lankku
Uunit	Rapattu kakluuni
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	T-ikkuna

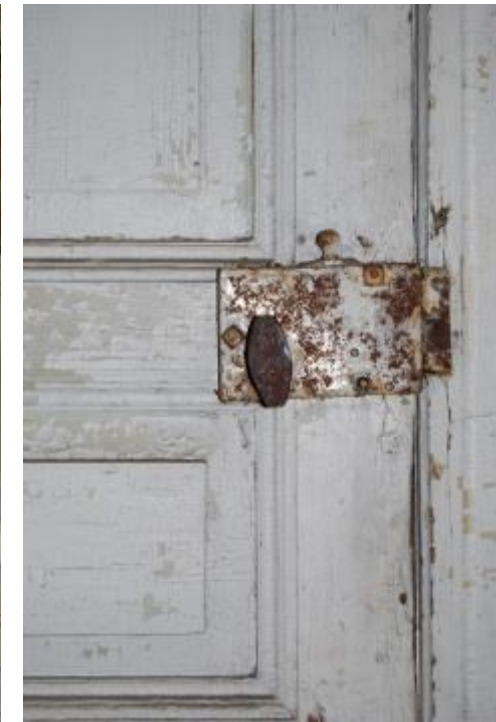
Paneelivärit:

1. Vaalean harmaa

2. Vihertävän harmaa

3. Harmaa

Ensimmäinen tapetti on 1. keisarinvihreä Iristapetti, johon kuuluu leveä reunanauha. Toinen 2. sinertävä pystyraita tapetti on tapetoitu 1840-60 luvulla. Kolmantena vaiheena on 3. 1900-luvun alun lootuskukka-aiheinen tapetti ja neljäntenä 4. selkeä jugendtapetti. Seuraavakin tapettikerros edustaa 5. 1900-luvun alkua. 6. Viimeisimpinä tapetteina on ollut 1950-luvun vaaleita muuraalitapetteja.

1830-luvulla rakennetun empirehuoneen ovet, listat, lattia, katto ja huonekorkeus ovat alkuperäisiä. Huone on mitoiltaan alkuperäinen. Ikkuna ja uuni on vaihdettu 1900-luvun alkupuolen remontissa. Huoneen uuni on rapattu ja kalkittu tiiliuuni. Lattia on maalaamatonta kuusilankkua.

Seinät on tapetoitu pian valmistumisen jälkeen 1830-luvulla, vihreällä irstapetillä. Hirsien varausraot on täytetty savilaastilla, jonka kuituaineksena on hienojakoista sahanpurua. Laastissa on myös hiukan kalkkia.

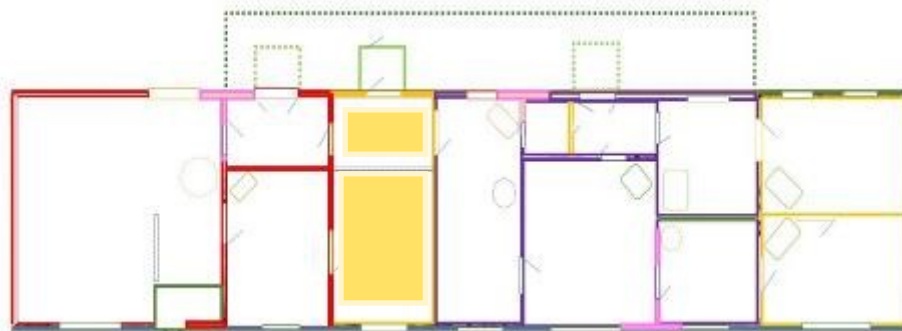
Tapettikerrokset oli poistettiin 1990-2000-lukujen vaihteessa. Senän yläosaan jäi katkelma boordia ja vihreää tapettia. Tapetit olivat huoneen lattialla Pro Kirkkokatu Yhdistyksen saadessa rakennuksen hallintaansa. Nykyinen kahdella seinällä oleva vihreä seinäväri on sävytetty oksidivihreästä. Seinän yläosassa on vanhaa boordia ja tapettia.

Huone 2. Empirehuoneen mittasuhteet ovat alkuperäiset, kuin myös alapohja ja yläpohja. Seiniltä oli poistettu tapetteja jo paljon aiemmin. Niistä on kuitenkin edelleen fragmentit seinien yläosissa ja uunin reunoilla. Huoneen länsiseinään on asennettu pinkopahvi, joka on maalattu liimamaalilla varhaisimman tapetin sävyyn vihreäksi. Muut seinät ovat hirrellä ja varausraoissa on savilaasti. Huoneen nurkassa oleva rapattu lämmitysuuni ei ole toimintakykyinen, eikä yhteyttä savuhormiin ole. Uunin hirsiarinaperustus on pettänyt ja sen rappaus on halkeillut.

6.3 VÄLITILA

	1840
Katto	Pinkopahvi /Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, marmoroitu/tapetoitu
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	2x puoli ranskalainen 1 uudempi ovi
Ikkunat	T ikkuna

Kuva Kaisu Koivisto 2019 Tuonelan valtameri

Seinällä on 11. tapettikerrosta. Alinna marmorointi

Pohjaväri 1. 2020-y20r

Lattia

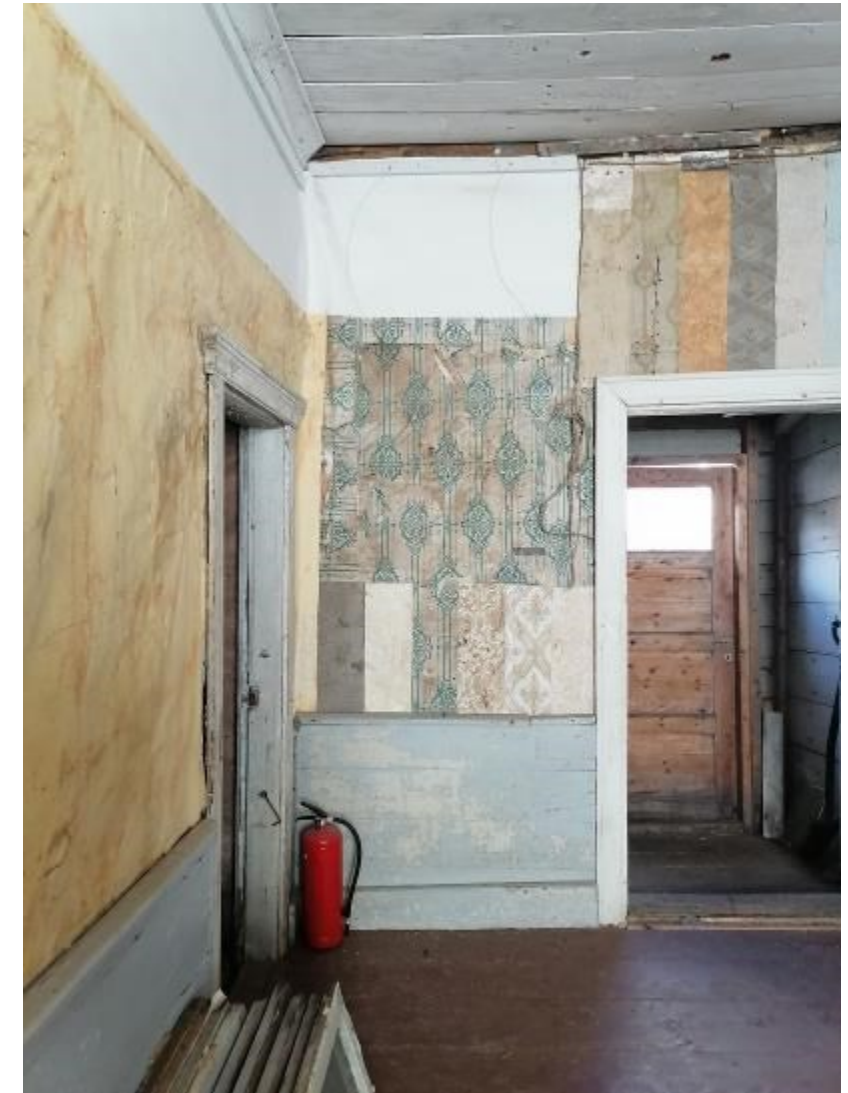
1. s 5010-g90y

2. s 6010-y50r

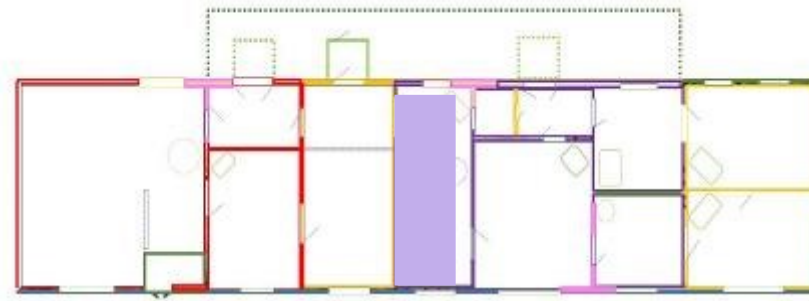
Huone 3. on kahden talon väliin rakennettu tila 1840-luvulta. Huonekorkeutta on nostettu vuosina 1912-13. Tuona aikana huoneessa oli kevyt väliseinä, joka rajasi erillisen eteistilan. Välitila oli kärsinyt pahoja vaurioita ylä- ja alapohjan osalta. Nämä kunnostettiin vuosien 2003-2014 välisenä aikana. Lattian rakenteet on uusittu ja täytteenä on selluvilla. Lankut ovat vanhat huoneen eteläpuolella, samoin katto. 2/3 lattia- ja kattolaudoista on alkuperäisiä. Tilassa ollut liesi ja savuhormi on poistettu sortumavaaran vuoksi vuonna 2005. Liesi kuului 1913 vuoden uudistuksiin. Kolme ovea on alkuperäisiä puoliranskalaisia peiliovia. Ovi ulos/kuistille on avattu 1900-luvun alussa.

Huone 3. Välitilan aiemmin, osittain romahtaneen yläpohjan kannattaja on tuettu pohjoispäästä poskilankuin ja koko pohjoisen puoleinen osa on uusittu vanhoihin kattolaudoihin. Täytteitä ei tällä alueella ole. Katon eteläpuoli on vanhaa laudoitettua kattoa, jossa on edelleen pinkopahvi. Alapohjan rakenne on uusittu ja täyteenä on käytetty selluvillaa. Huoneen eteläpuoleisen osan seinäpinnat ja puupaneeli ovat alkuperäiset. Seinillä on edelleen lähes kaikki tapettikerrostumat. Huoneen pohjoispäädyssä on esillä tapettiportaikko ja länsiseinän osalla marmorointikerros, joka on konservoitu. Huoneessa ei ole uunia. Tilan keittiöliesi poistettiin sortumavaaran vuoksi vuonna 2003.

6.4 RUUSUHUONE

4. Ruusuhuone	1784
Katto	Liimamaalattu lauta/ pinkopahvi
Seinät	Paperoitu, maalattu hirsi
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	3x puoli ranskalainen
Ikkunat	1 neliruutuinen, 1 T ikkuna

Ruusuhuone kuuluu rakennuksen toiseen vaiheeseen 1800-luvun alussa. Huoneessa on alkuperäiset kattolaudat ja lattia. Kadunpuoleinen ikkuna on vuonna 1913-vaihdettu T-ikkuna ja pihan puolella on pienempi ja vanhempi 4-ruutuinen ikkuna 1800-luvun alkupuolelta. Huoneessa on tällä hetkellä kolme ovea, joista kaksi on 1830-40 luvun puoliranskalaista kolmipeelistä ovea listoineen. Huonetilaa on korotettu useammassa vaiheessa. Kuvassa oikealla näkyvä uuni on purettu 1990-luvulla. Huoneen koillisnurkassa on tehty hirsikorjauksia ja samalta alueelta on sekä kattoa että lattiaa kannattajineen korjattu. Osassa seinäpintoja on päällimmäisenä 1950-luvun vähäeleinen muraalitapetti.

Huoneen vanhin pintakäsittely on mineraalivihreälle pohjalle tehty ruusumaalaus. Seuraavassa vaiheessa huoneen korotuksen jälkeen on pingotettuna ollut paperi käännetty ja maalattu yksivärisen sinisellä ja yläreunaan on asetettu käsin painettu, noin 20 cm leveä reunanauha 1830-luvulta. Tämän jälkeen seiniä on tapetoitu ahkerasti teollisesti valmistetuin tapetein.

1811

1820

1840

1860

1912

1920

1950

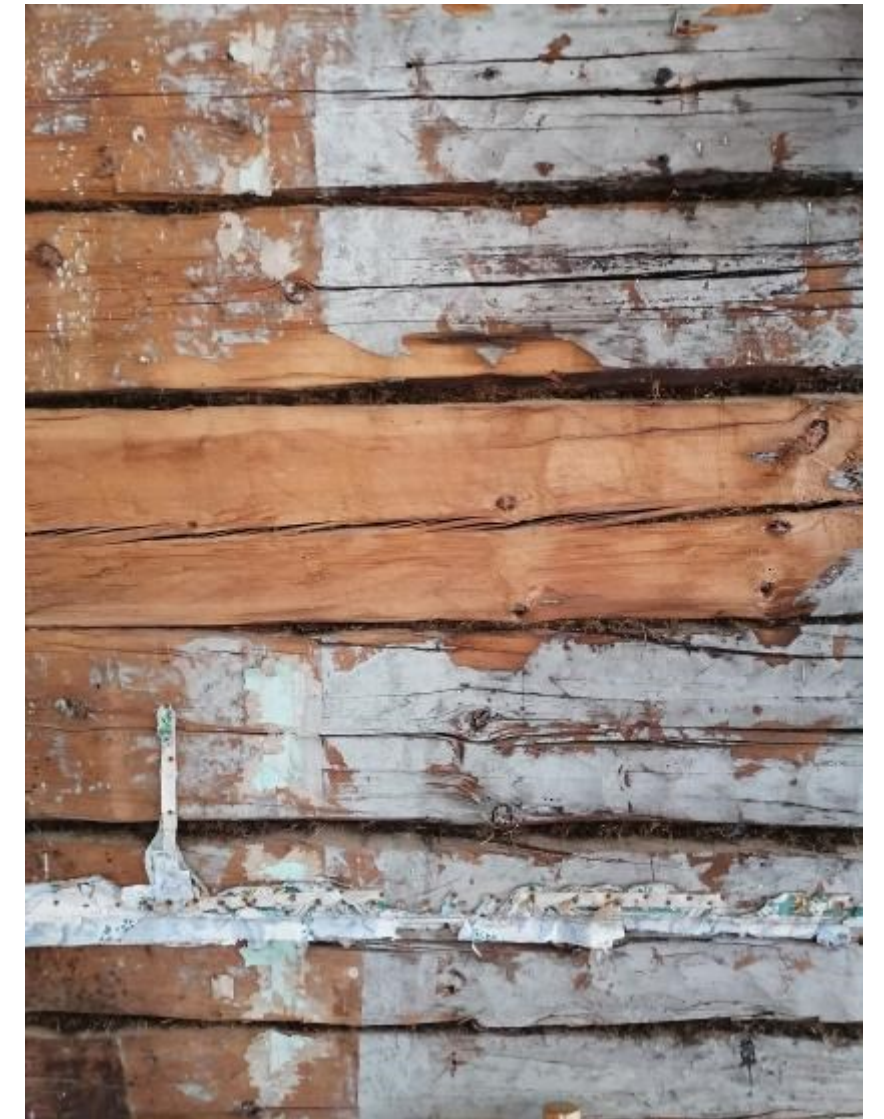
Koillisnurkan hirsikorjausta pihan puolelta kuvattuna. Oikealla samassa nurkassa olevaa alapohjan rakennetta. Starcken talon täytepohjat ovat pääsääntöisesti hyvin matalia, tosia alin pohjan rakenne on tehty paksuista hirsistä.

Huone 4. Ruusuhuoneen on valtaosaltaan 1900-luvun alun tilassa. Huoneen koillisnurkkaan: Yläpohjaan, alapohjaan ja seinään on tehty hirsikorjauksia. Länsiseinän paneelit ovat alkuperäiset pintakerrokset pinkopahveineen ovat edelleen paikoillaan. Valtaosassa kattoa on edelleen pinkopahvi. Itäseinän pintakerrokset ja paneelit on poistettu jo paljon aiemmin. Lattialankut ovat pääosin alkuperäiset. Huoneessa ei ole tulisijaa, josta on kuitenkin viitteitä huoneen koillisnurkassa ja itäseinällä. Huonetilan korotuksia on nähtävissä pohjoisseinällä.

Holkkalistan boordia 1900-luvun alkupuolelta.

6.5 KESKISALI

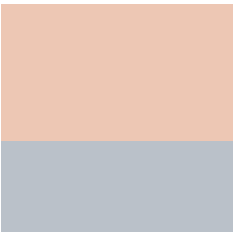
5. keskisali	1784
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Pinkopahvi/ paperoitu/ maalattu/ hirsi
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	Peltikuorinen uuni
Ovet	2x puoli ranskalainen, 1 pintapeiliovi
Ikkunat	2x T ikkuna

1. Seinät ovat olleet aluksi hirrellä

2. Reunanauha ja keltainen 1800
S 0505 -y40r

3. Vaaleanpunainen ja harmaa paneeli maalaus 1830. S 1015y-70r

Tapettikerrokset alla.

4. Harkkotapetti 1850-
5. pystyraitatapetti 1860
6. pystyraitatapetti 1870
7. Jugendtapetti 1900
8. jugendtapetti 1913
9. Tumma kukka-aihei1920
10. Vaalea muraalitapetti1950

Vanhaa osaa on korotettu kolmessa eri vaiheessa. Nykyinen huonekorkeus on liki 2900 mm. Varhaisempi huonekorkeus on ollut noin 2300mm ja keskimmäinen tältä väliltä 2600 mm.

Seinää ja lattiaa on korotettu. Lattia muutettiin rossipohjaksi oletettavasti 1800-luvun alkupuoliskolla jolloin lattia nousi ja kattoa jouduttiin puolestaan korottamaan.

Kuvat L.O ja T.L

Keskisali on rakennuksen vanhinta osaa rv. 1784. Tilaa on korotettu kolmessa eri vaiheessa, josta on nähtävillä korotusosat ja maalirajat pohjoisseinällä. Viimeisin korotusvaihe näkyy myös ullakon väliseinärakenteissa. Ensimmäinen korotus on tehty 1800-luvun alkuvaiheessa, seuraava 1830-40 ja tästä seuraava 1912-13. Nykyinen huonekorkeus on noin 2900 mm. Korkeus vaihtelee eri seinillä. Lattiassa on kuurausluukku, joka kertoo aiemmasta multapenkki-rakenteesta. Aivan alkuvaiheessa seinät ovat olleet hirrellä. Ensimmäiset pintakäsittelyt saliin tulee 1700-1800-vuoden vaihteessa. Lattia on maalattu ensimmäisen kerran 1900-luvun alussa. Kattolautoja on jatkettu sahatavaran pituuden mukaan. (Vastaavia jatkoksia on yleisesti 1700-luvun jälkipuoliskolla rakennetuissa puutaloissa.) Lattialankut on halkaistu ja alapuoli veistetty kirveellä. Lankkujen leveydet vaihtelevat 400 mm molemmin puolin.

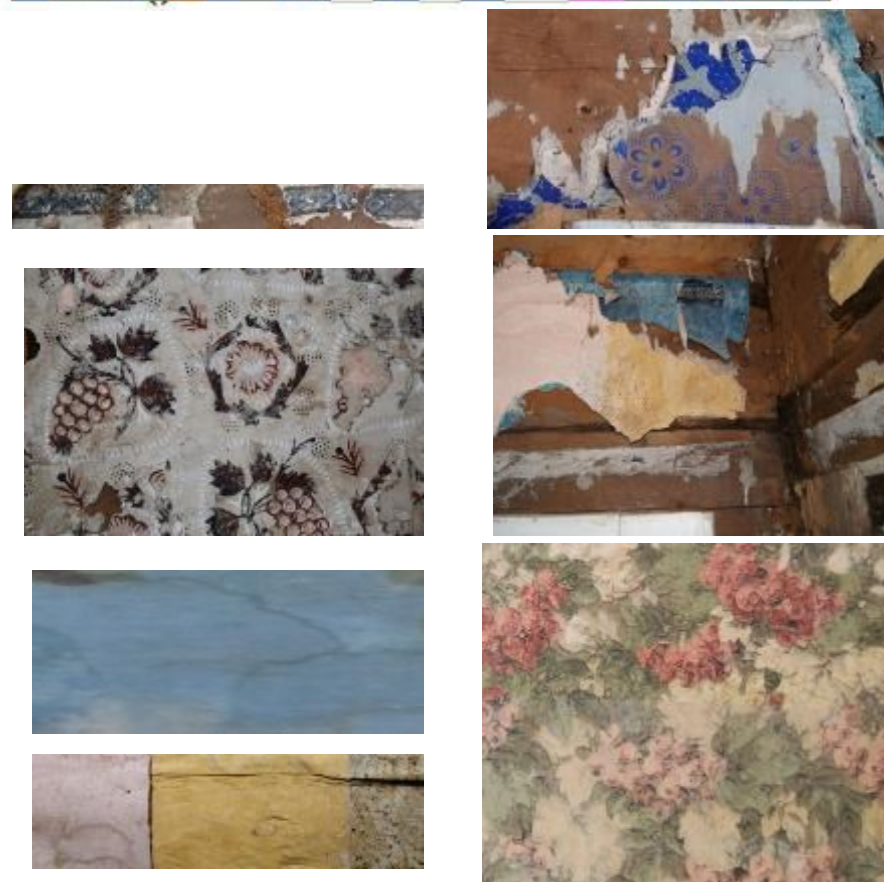
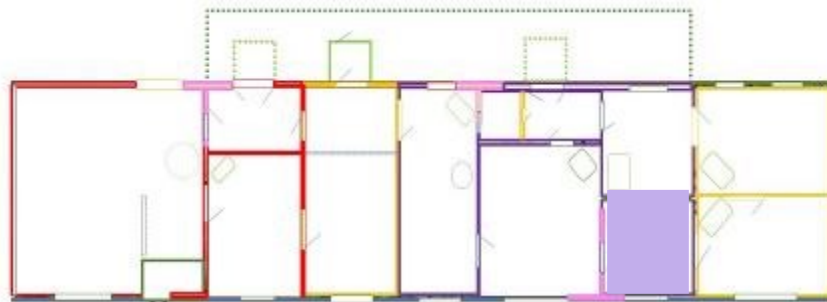

Huone 5. Keskisali on korkeudeltaan 1900-luvun alun tilassa. Lattia lienee alkuperäinen ja varustettu pesuluukulla. Kaakkoisnurkassa on tehty hirsikorjauksia ja eteläseinän idänpuoleisen ikkunan karmit on uusittu. Lattiaan on tehty pienimuotoisia korjauksia ja yläpohjan täytteitä on poistettu kaakkoisnurkasta. Seinien tapettikerrokset on poistettu jo aikaisemmin. Niitä on kuitenkin säilynyt pohjoisseinän oven ympärillä ja uunin nurkassa. Pohjoisseinä on muuten hirsipinnalla ja hirsien varausraoissa on puunauloin kiinnitetyt kolmiolistat. Huone on myöhemmin vuorattu pinkopahvilla, joka on maalattu vaaleanpunaiseksi liimamaalilla. Huoneen alareunaa kiertää matala paneeli. Huoneeseen 6 johtava väliovi on uusittu vastaavan laisella vanhalla ovella, kuin rakennuksessa on. Peltikuorinen uuni on edelleen paikoillaan ja se on oletettavasti muurattu ennen vuoden 1912 korotusta. Uuni ei ole käytössä, eikä savuhormeja tarkistettu.

6.6 STENIN HUONE

6. Stenin huone	1784
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Pinkopahvi/ paperoitu, maalattu hirsi/lauta
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	1 T ikkuna

Vanhin pintakäsittelyvaihe on käsin painettu tapetti, jonka tapetointiraja kuvassa 2. vaalealla liimamalilla. Vasta huoneen korottamisen jälkeen tulevat seuraavat tapetti- ja maalikerrokset. Kaikkia pinkopahville tapetoituja kerroksia ei ole tallella. Seuraava vaihe, joka on olemassa 1900-luvun alusta ja 1920-luvulta. Huonetila on pienentynyt 1912-korjauksessa, jolloin kevyt väliseinä siirtyi 20 cm sisälle päin. Samalla keittiö hieman laajeni.

Kuvat L.O ja T.L

Stenin huone kuuluu rakennuksen 1784 valmistuneeseen osaan. Huone on läpikulkutila, jossa on kaksi oviaukkoa, joista toisessa on 1830-40 luvun puoliranskalainen kolmipeilinen ovi. Huonetilaa on korotettu kolmessa eri vaiheessa. Nykyinen huone

korkeus on liki 2900 mm. Varhaisempi huonekorkeus on ollut noin 2300mm ja keskimäinen tältä väliltä 2600 mm. Huoneen alla kulkee oja, joka on sittemmin täytetty sepelillä. Huoneessa oli 2000-luvun alussa harmaa linoleumi matto, jonka kuosi viittaa 1900-luvun alkuun ja kapea korkea pönttöuuni samalta ajalta. Kumpikin jouduttiin poistamaan alapohjan kannattajien lahovaurioiden vuoksi. Nykyinen lankkulattia on alkuperäinen ja se korjattiin 2013. Huoneen ainoa ikkuna kadulle päin on 1913-luvun T-ikkuna. Hirsirunkoa on korjattu kadun puolelta keskisalun ja Stenin huoneen väliseinän alueelta vuonna 2005.

Huone 6. Stenin huoneen alapohjan rakenteet on uusittu. Lattialankut ovat vanhat ja vain pienimuotoisesti täydennetty. Alapojassa ei ole täytteitä. Pönttöuuni on purettu hirsitöiden ja sortumavaaran vuoksi. Uunin kuoret ovat vintillä. Yläpohjan täyte on poistettu keskisaliin johtavan väliseinän alueelta ja yläpohjassa on edelleen vaurioita. Seinillä on edelleen useita tapettikerrostumia.

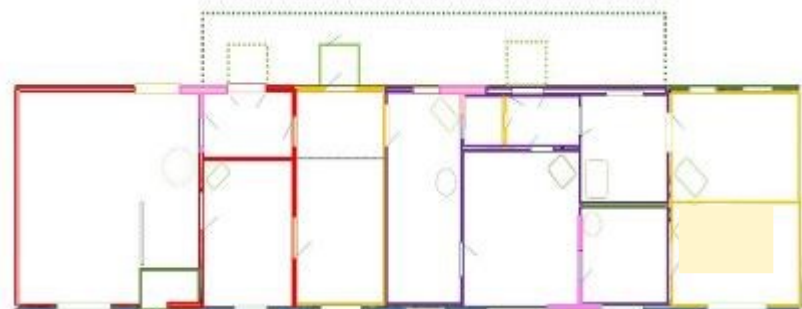

Kuva otettu kesällä 2019. Tuonelan valtamerinäyttelyssä. Kuvassa Staffan Martinkaisen virsitaulu Kuva Kaisu Koivisto

6.7 VIHREÄ KAMARI

7. vihreä kamari	1840
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, maalattu hirsi
Lattia	Linoleum/Maalattu lankku
Uunit	Kaakeliuuni
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	2x T ikkuna

1835-40-luvulla valmistuneen vihreän kamarin varhaisin pintakäsittely on seinälle liimatun lumppuhuovan liimaväripinta. Vihreä maali on sävytetty keisarin vihreällä arsenikkipigmentillä. Väriaineelle on monta nimeä kuten Swainfurtin vihreä ja emerald green. Vihreän yksivärisen maalipinnan päällä on niin ikään kirkkaan vihreällä pohjaväriellä maalattu leimasin koristelu. Koristelun pohjapaperi on ohut arkeista liimattu lumppupaperi. Seuraavassa vaiheessa 1850-60-luvulla seinät on tapetoitu siniharmaalla ruusuaiheisella tapetilla. Tämän tapetin paperi on vaaleaa ohutta rullapaperia. Vielä tapetoitiin kerran 1800-luvun puolella hennolla sinertävällä kukkatapetilla. Kuvat L.O ja T.L. Piirroksat KHKOS03

1910-luvulla tapetoitiin punaisella pienikuvioisella tapetilla ja 1920-luvulla ruskealla gobeliini-imitaatiotapetilla. Tämän jälkeen tuli vielä vähäeleinen 1950-luvun muraalitapetti. Ruskea linoleum matto asennettiin 1920-luvulla lankkulattian päälle.

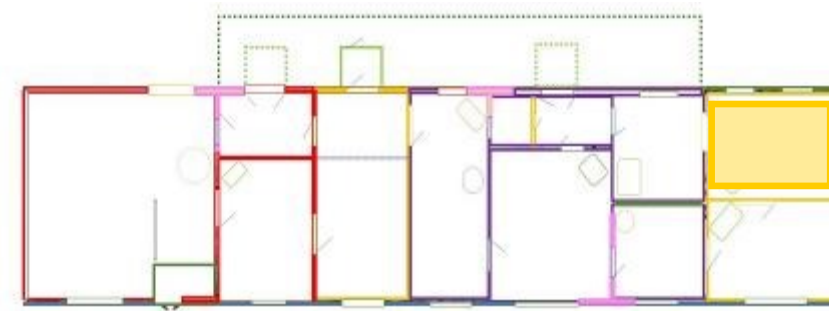
Huonetilaan on kaksi alkuperäistä puoliranskalaista kolmipeilistä ovea listoineen ja seiiniä kiittää 60 cm korkeat rintapaneelit. Huoneen uusrenessanssityylinen kaakeliuuni on 1900-luvunalusta, se yltää lähes lautakattoon asti. Huonekorkeus on 2600 mm. on alkuperäinen kor-

Huone 7. Huonekorkeus on alkuperäinen sekä seinien paneloinnit ja väliovet. Notkolleen olevat kattolaudat on tuettu väliaikaisesti altapäin. Yläpohjan täytteenä on hiekkää ja turvekerroksia. Seinillä on useita tapettikerrostumia ja alimmaisena arsenikkipitoinen vihreä liimamaali. Lankkulattialla on 1900-luvun alkupuolen tummanruskea linoleummatto. Ikkunaseinällä on aiempien ikkunoiden paikat näkyvissä ja näistä lännenpuoleisessa on lahovaurio. Huoneen nurkassa on kaakeliuuni, jonka savuhormistoa ei ole tarkistettu.

6.8 MARMORIHUONE

8. Marmorihuone	1840
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, marmoroitu hirsi
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	Rapattu kakluuni
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	2x T ikkuna

Huoneen alin pintakäsittely on seinään liistöröidylle lumppuhuopapaperille tehty keltainen marmorointi.

Seuraavassa vaiheessa seinät on tapetoitu ruskealla uusrenessanssitapetilla 1800-luvun loppupuoliskolla ja pian tämän jälkeen ne on tapetoitu sinikukkaisella tehdastapetilla.

1900-luvun alussa seinät tapetoitiin punaisella vähäeleisellä tapetilla.

Seinissä on pieniä jäämiä 1950-luvun vaaleista muraalitapeteista.

Kuvat yläpuolella Niklas Wennman 1990

Keltainen marmorihuone kuuluu rakennuksen 1830-40-luvulla valmistuneeseen osaan. Tilan huonekorkeus on 2600mm ja on pysynyt muuttumattomana. Huoneessa on kaksi oviaukkoa, joissa toisessa on edelleen alkuperäinen puoliranskalainen, kolmipeilinen ovi listoineen. Huoneen takaosassa on kaappitila, jossa huoneen takaseinä on eroteltu lautaseinällä. Huoneen seinäpinnat on alkuvaiheessa maalattu keltaisella marmoroinnilla liimavärein. Lautaisen kaapin seinissä marmorointi on toteutettu öljyvärein. Rintapaneeli on noin 60 cm korkea ja maalattu useammassa vaiheessa. Kaapin sisällä paneeli on maalaamaton. Lankkulattia on alkuperäinen.

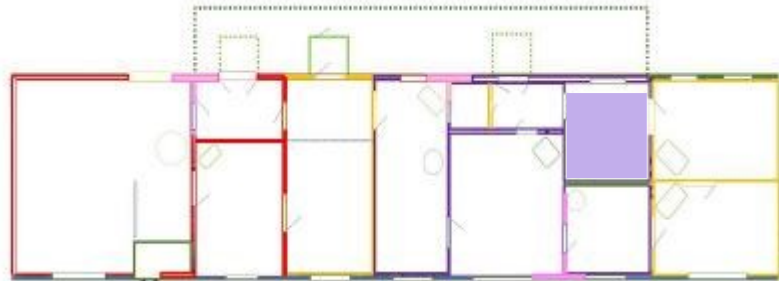
Huoneesta on kaksi T-ikkunaa pihalle päin. Huoneessa on tiilestä tehty rapattu ja kalkittu uuni, jonka suuluukut on 1900-luvun alusta. Huoneessa on tapahtunut ilkeävaltaa yllä olevien kuvien ottamisen jälkeen 1990-luvulla. Silloin kuvassa näkyvä marmoroitu seinä on töhritty valkoisella öljymaalilla.

Huone 8. Marmorihuoneen mittasuhteet ovat alkuperäiset. Lankkulattia ja kattolaudat sekä paneloinnit ovat alkuperäiset ja täytteet ovat ennallaan. Seiniällä on säilyneenä fragmentteja aiemmista tapetoinneista sekä paperipohjalle tehtyä keltaista marmorointia. Itäseinän kaapin lautapinnassa on öljymaalilla tehtyä marmorointia. Huoneessa on rapattu lämmitysuuni, jonka savuhormistoa ei ole tarkistettu.

6.9 KEITTIÖ

9. Keittiö	1784
Katto	paneeli
Seinät	Paperoitu, maalattu/ paneloitu/ hirsi
Lattia	Maalattu lauta
Uunit	Peltikuorinen liesi
Ovet	-
Ikkunat	1 T ikkuna

Keittiö kuuluu talon vanhimpaan, vuonna 1784 rakennettuun osaan. Keittiössä on tapahtunut muutoksia vuonna 1913, jolloin seinät ja katto paneloitiin ja lattia rakennettiin uudelleen. Myös tulisija vaihdettiin ja kaapiston taakse jäävää seinää siirrettiin huoneen 6. puolelle noin 25-30 cm. Kaapin sisällä on nähtävissä seinälle liimattu harmaa lumppuhuopa ja keltainen maalipinta jonka päälle maalattu vaaleanpunainen roiskemaalauus. Väritys noudattelee eteisen 10. väritystä. Keittiön eteiseen menevässä ovesa on ollut piparkakkusaranat. Keittiön peltikuorinen liesi on 1900-luvun alkupuolelta.

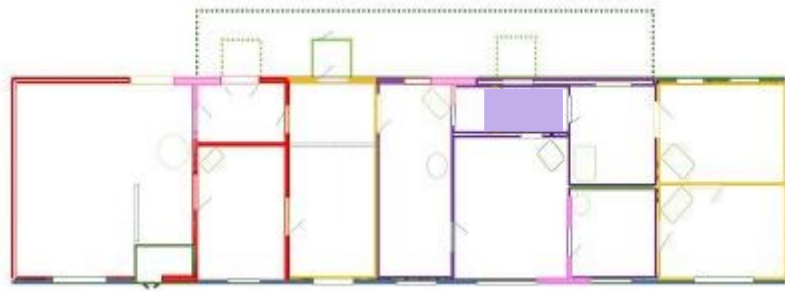
Huone 9 Keittiössä on panelointeja seinillä ja katossa. Paneloinnit on tehty 1900-luvun alkupuolella. Samoilta ajoilta on ruostunut peltikuorinen hellauuni sekä kiinteä kaappi. Lattialaudat ovat nekin oletettavasti 1900-luvulta sekä niiden alla oleva tiilimurskatäyte. Huoneen kummatkin ovi-
lehdet puuttuvat.

Eteinen 10 on mittasuhteiltaan alkuperäinen ja seinäpinnoissa on nähtävillä vanhoja paperille tehtyjä maalauskerroksia (raitatapettiaihe ja roiskemaaluksia). Osalla seiniä on kiinteä roiskemaalattu kaapisto. Kookkaimman kaapin sisällä on kompostikäymälä. Kaapin seinäpinnat on vuorattu sanomalehdin.

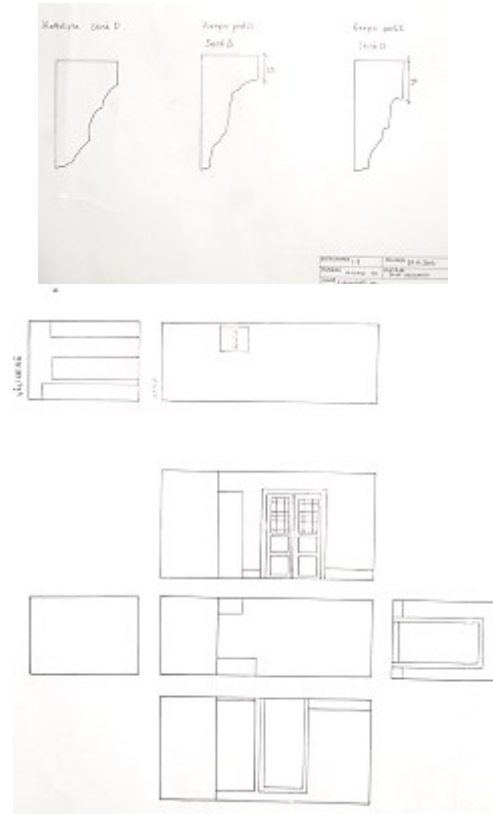
6.10 ETEINEN

10. Eteinen	1784
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, maalattu hirsi
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	1 pintapeilioivi, 1 lasitettu pariovi, 1 lautaovi
Ikkunat	-

Vanhan karmin väritystä

1.	s 6010-B10g	1790
2.	S4010-g90y	1810
3.	S 0907-y10r	1830
4.	S 3010-b10g	1860
5.	S 0300-n	1870
6.	S 0502-y50r	1890
7.	S 0510-y70r	1900
8.	S0502-y50r	1950

Seinissä alimpana on pintaan liimatussa lumppuhuopapaperille käsin maalattu tapetti. Seuraavina kerroksina on keltainen roiskemaalauk, keltainen yksivärinen pinta harmaalla paneeliosalla ja vaaleanpunainen liimamaali. Viimeisenä on vaaleanpunainen roiskemaalauk.

Eteinen kuuluu vanhimpaan, vuonna 1784 valmistuneeseen rakennuksen osaan. Kaapistoja lukuun ottamatta huonetta on mitoiltaan alkuperäinen. Huonekorkeus on 2400mm ja alapohja eristämätön. Eteisestä on lasitettu pariovi ulos, ovi on 1800-luvun lopulta. Vanhempi pintapeilioivi saliin on 1800-luvun alusta.

Kaapisto peittää vanhan kulkureitin ruusuhuoneeseen, ja keittiöön menevästä oviaukosta on kadonnut piparkakkusaranainen alkuperäinen ovi 1990-luvulla.

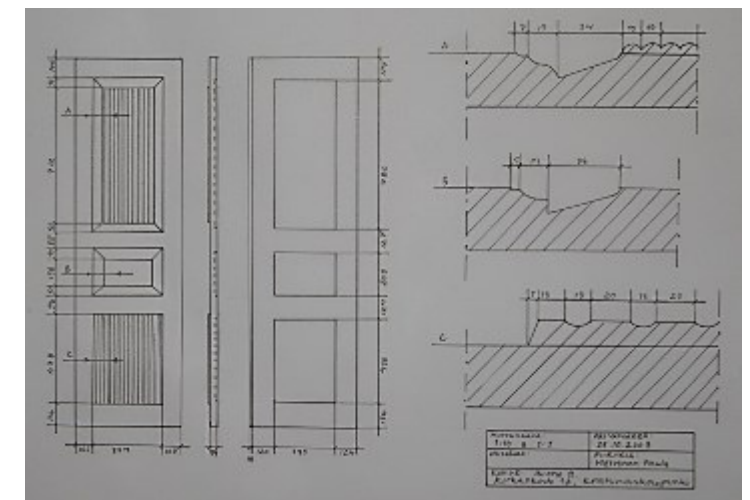
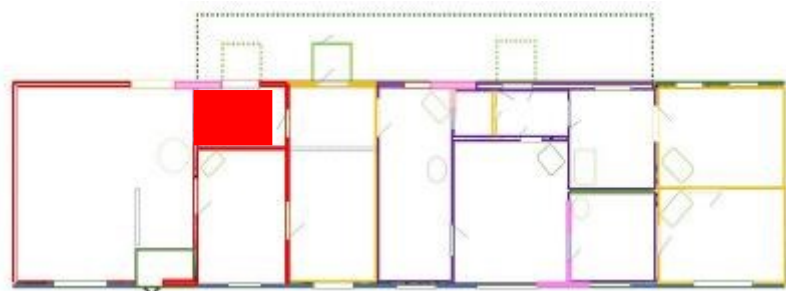
Eteisen vanha ovi oli paikoillaan vielä 1990-luvulla Kuva Niklas Wennman. Kaapistoja ja roiskemaalattua seinää.

Eteinen 10. on vanhimman, aiemmin itsenäisen rakennuksen eteinen. Sen mittasuhteet sekä kato ja lattia ovat edelleen alkuperäiset ja seinillä on tapettifragmentteja rakennuksen varhaisemmalta kaudelta. Kiinteät roiskemaalatut kaapistot on rakennettu 1830-luvun tienoilla. Kaappien sisustoissa on makulatuureja ja tapetteja. Itäosassa on kookas kappi, jossa on tällä hetkellä kompostikäymälä.

6.11 PORRASHUONE

11. porrashuone	1830
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, maalattu hirsi
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	-

Porrashuone on säilynyt lähes muuttumattomana 1830-luvulta tähän päivään asti. Alkuperäiset pariovet johtavat pihalle. Huoneesta on kulku saliin ja välitilaan. Portaikosta johtaa jyrkät portaat länsipäädyn ulla-kolle ja vinttikamariin. Porrashuoneen tasanteelta on luukku itäpuolen vintille. Porraskannelman alla on lukittava kaappi.

Seiniin on liimattu lumppuhuopa-arkit, jotka on maalattu vaaleanpunaisella liimamaalilla. Ennen yksiväristä pintaa on ollut marmoroitu vaaleanpunainen pintakäsittely, jonka voi havaita kaiteen kohdalla. Kaidetta on jossakin vaiheessa siirretty alemmaksi.

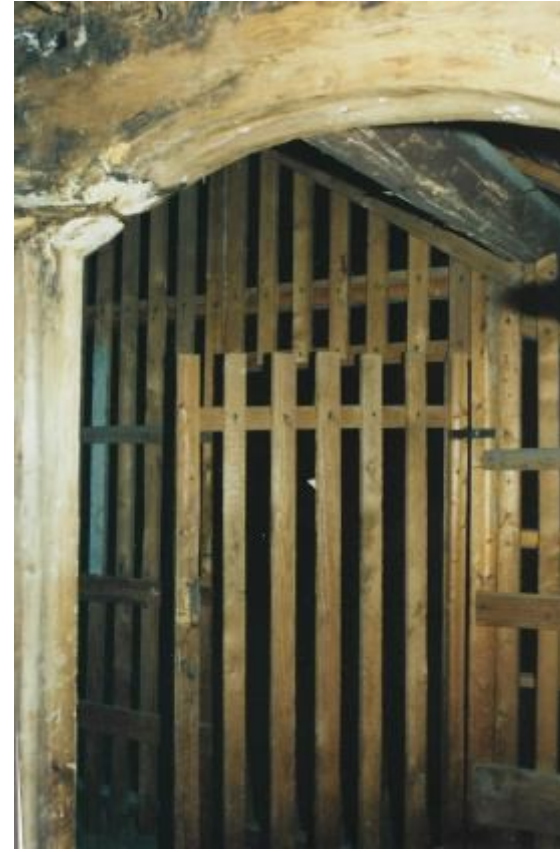
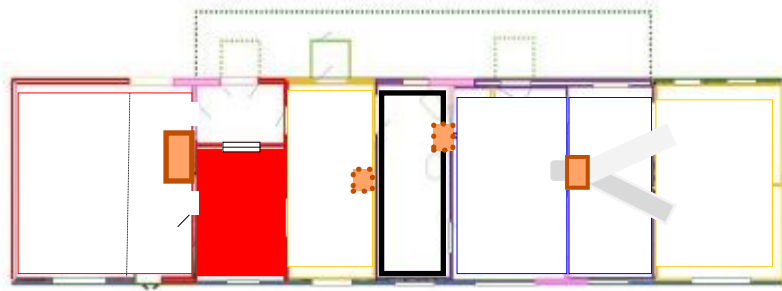
Eteinen 11 käsittää myös porrashuoneen ja kulkureitin rakennuksen vinttikerrokseen. Huoneen mittasuhteet ja sisustukset, seinän maalattu lumppuhuopapaperointi ja ovet ja portaat ovat alkuperäisiä. Seinäpaperit ja ovi- ja ikkunalistat puuttuvat pieneltä länsiseinän osuudelta, jossa on tehty hirsikorjauksia. Portaiden yläpäässä on ikkuna alkuperäinen vinttikamariin. Vinttikerroksen kaarioven karmit on poistettu hirsikorjauksen yhteydessä ja ovi nostettu vinttikamariin.

Porrashuoneen ylätasanteella on ikkuna vinttikamariin.

6.12 VINTTIKAMARI JA ULLAKKO

12. Vinttikamari	1830
Katto	pinkopahvi
Seinät	Paperoitu
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	Peltikuorinen liesikakluuni
Ovet	1x puoli ranskalainen kolmi peilinen ovi
Ikkunat	1 neliosainen alaosalta pikkuruutuinen

Portaikon yläpäässä on ollut kaariovi, jonka karmin yläosa on veistetty yhdestä puusta. Kaariovesta pääsee ullakkotiloihin ja matalaan vinttikamariin.

Starcken talossa on vain yksi pieni vinttikamari, joka on 1830-luvulla rakennetun länsiosan ullakolla. Huone on erillinen osa ullakkoa, joka on salvottu lohenvyrstöliitoksia. Erikoisuutena kamarissa on porrashuoneeseen avautuva neliruutuinen ikkuna. Matalassa huoneessa on aina ollut tulisija. Nykyinen liedellä varustettu peltikuorinen uuni on 1900-luvun alusta. Huoneen ovi on kolmiruutuinen ja puoliranskalainen peiliovi kuten muissakin tiloissa, myös ovat alkuperäiset.

Nykyinen kamari on alkuperäistä kookkaampi, johtuen katolla olevasta ikkunallisesta frontonista.

Kuvat. T.L. ja L.O

ULLAKKOKERROS

Ullakko 20 on lännenpuoleisen rakennuksen yhtenäinen ja korkea ullakkotila, jossa näkyy vesikaton alkuperäinen vuoliaisrakenne. Permantolautoja on harvaksen ja pääosin lattialla näkyy turve eriste. Tila on eristetty kamariin johtavasta käytävästä kevyellä harvalla rimoista tehdyllä väliseinällä.

Ullakko 22 on rakennuksen idän puoleinen noin 19 m pitkä ullakkotila, jossa on nähtävillä rakennuksen väliseinien paikat ja korotukset sekä katon vuoliaisrakenteet. Ullakkotiloissa on useampi kolmionmallinen hirsirakenne, johon vuoliaiset tukeutuvat ja jotka on nostettu pystyhirsien varaan rakennuksen kattoa nostettaessa. Itäpäässä huoneiden 7 ja 8 yläpuolella katon vanha aumaus on edelleen nähtävillä, sekä aumakohdassa edelleen olevat halkaistut päreet. Lattialla on harvaksen lankkuja. Yläpohjan täytteenä on osin hiekkaa ja pääosin turvetta. Täytekerros on poistettu huoneen 3, Välitilan kohdalta sekä huoneiden 5 ja 6 väliseinän alueelta.

Vinttikamari 21 on pieni peltikuorisella uunilla varustettu huone, joka sijaitsee ns. Empirehuoneen 2 yläpuolella. Huoneen kaakkoisnurkan vinolla seinäosuudella ja katossa on kuivunut vesivaurio. Huoneen seinäpinoilla on edelleen osittain irtonaisia tapettikerrostumia. Ovi on alkuperäinen.

7. KRUUNUNVOUTI STARCKEN TALON ARVOJA

Tuntemattoman tekijän maalaus Kirkkokadulta. Omist. Pro Kirkkokatu 1 b ry.

Kruununvouti Starcken talo sijaitsee keskeisellä paikalla lähellä Ulrika Eleonoran kirkkoa ja pitkänä rakennuksena se on myös leimaa antava osa Kirkkokatua. Päärakennus on merkitty kaavaan sr-merkinnällä. Iäkkäässä rakennuksessa on paljon alkuperäisiä ja autenttisia rakennusosia ja pintakerroksia sekä historian saatossa tullutta kerroksellisuutta, jotka antavat rakennukselle omaleimaisen ilmeen. Rakennuksen vesikatto on uusittu ja rakennusrungon lahovauriot on pääosin korjattu. Päärakennuksen eri vaiheet ovat luettavissa edelleen rakennuksen pinnoissa ja siellä voi tehdä aikamatkan hyvin erilaisiin vaiheisiin. Rakennus on kookas ja siinä on mahdollisuuksia monenlaiselle toiminnalle ja soveltuu sellaisenaan monipuoliseen kesäkäyttöön. Viimeaikoina rakennus on toiminut erilaisten tapahtumien, kurssien ja näyttelyinen paikkana ja toimii näin myös lähitulevaisuudessa.

Kruununvouti Starcken talon kehityskohteiksi voidaan mainita se, että nykytilassaan rakennus on puutteellisesti eristetty ympärivuotista käyttöä ajatellen. Sinne ei tule juoksevaa vettä eikä viemäreitä ei ole vedetty rakennukseen asti. Sähkö tulee ulkopuolella sijaitsevaan sähkökaappiin, jossa on kuitenkin varaukset myös lämmitykselle. Talon ympärivuotista käyttöä ajatellen tulisi alapohjien ja yläpohjien täytteitä lisätä ja ovien ja ikkunoiden tiiveyttä tarkistaa. Aivan kaikkiin ikkunoihin ei ole olemassa sisäpokia.

Rakennusta käytetään nykyisin lähinnä lämpiminä vuodenaikoina. Päätysalin uunia on mahdollista kuitenkin lämmittää. Pihan puolen julkisivua lukuun ottamatta rakennuksien ulkopinnat kaipaavat huoltomaalausta. Tontille ei ole omaa kulkureittiä, vaan pihalle käydään kadulta rakennuksen läpi. Ainoa portti pihalle on viereisen asutun talon portista naapurin pihan läpi. Tontilla on edelleen kunnostamattomia talousrakennuksia, joiden suhteen täytyy tehdä ratkaisuja turvallisuuden ja suojaisten pihan käyttömahdollisuuksien lisäämiseksi.

Pro Kirkkokatu I B yhdistys perustettiin Starcken taloa varten ja yhdistyksen aikana rakennuksella on ollut niin vaiherikkaita kuin verkkaisiakin jaksoja. Talo on ollut lukemattomien tapahtumien näyttämönä ja uinunut hiljaisena.

Yhdistystoiminnassa ja talon kunnostamisessa on aina haasteita. Aika ajoin innostus on korkealla tai lopahtaa syystä tai toisesta. Ihmiset ja intressit vaihtuvat, tilanteet muuttavat muotoaan. Tämän vuoksi on ollut tärkeää tehdä rakennuksesta selvitys ja jakaa tietoa kiinteistöstä, sen arvoista ja mahdollisuuksista.

Meidän mielestämme Starcken talon kiistattomia arvoja ovat *sijainti, autenttisuus, kerroksellisuus sekä tarina*. Käyttöarvoa on kuitenkin edelleen kehitettävä.

Starcken talosta oli mielenkiintoista tehdä selvitystä, koska moni asia oli tavallaan tiedossa ja tavallaan ei. Itsestään selvien asioiden avaaminen ja toisaalta niiden yhdistäminen kirjoitusprosessin aikana syntyneisiin kysymyksiin loi siinä määrin uusia näkökulmia ja uusia kysymyksiä, että tehtävä oli vaikea lopettaa.

Rakennushistoriallinen selvitys rajattiin käsittelemään Kruununvouti Starcken taloa kokonaisuutena ja vielä enemmän sen päärakennusta. Rakennuksen vaiheet ja rakennustavat kirjattiin toivon mukaan helposti luettavaan muotoon, jossa Starcken taloa esitellään kuvin sanoin, numeroin ja piirroksin.

Toivottavasti Starcken talon yli 200-vuotinen historia ja rakennuksessa säilyneet fragmentit antavat jatkossakin iloa ja ihmeteltävää.

Kuvassa on maskottimme Jore. Muumioitunut rotta, joka tipahti vintin täytteistä.

LÄHTEET

- Flink S. (1999), Paperi perinteisessä rakentamisessa. Opinnäytetyö, Helsinki, Teknillinen korkeakoulu. Helsinki: Teknillinen korkeakoulu.
- Hidemark,O.Stavenow-Hidemark,E.,Söderström,G.&Unnerbäck,A.2006. Så renoveras torp & gårdar. Västerås: ICA
- Pietarila, P. 2004. Koristetyylit ja värit. Vantaa: Tikkurila Paints
- Heikkinen, M. (2009). Suomalainen tapettikirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Museovirasto
- Jarle, P. 2006. Kristinestads byggnadshistoria: Byggnadshistoriskt examensarbete framlagt vid Tekniska högskolan i Helsingfors 1948. Vasa: Scriptum.
- Kasto, M. 2001. Mestareita ja oppipoikia: Pohjanmaalla toimineet käsityöläismaalarit. Vaasa: Pohjanmaan museo.
- Keinänen, Timo; Kärki, Pekka 1967 Tutkimustyyppi: Inventointi Kristiinankaupunki, taiteellinen ja historiallinen inventointi MV.
- Ketola Riikka 2006. Opinnäytetyö. Starcken talon eteinen. Konservointisuunnitelma työ
- Koivula, J, Wenman, N., Kaivo-Oja, M., & Kuusisto, K. (1999). Rakennustapaohjeisto. Kristiinankaupunki:
- Knuutinen Ulla (2013) Spetrohymica Acta: Part A Molecular and Biomolecular Spectroscopy 2013. s 106.
- Lilius, H. & Kärki, P. (2014). Suomen kaupunkirakentamisen historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lilius, H. Riska, T. & Hawkins, E.1985. Suomalainen puukaupunki = Trästad i Finland =
- Lång-Kivilinna, G. (2005). Sisätilat: rakennusperinne ja sen vaaliminen Pohjanmaalla. Vaasa: Pohjanmaan taidetoimikunta.
- Mökkönen, T. 2001.Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunki arkeologinen inventointiprojekti. Kristiinankaupunki. MV.
- Mäkelä-Alitalo, A. (1984). Kristiinankaupungin historia: 1. Kristiinankaupunki: Kristiinankaupungin kaupunki.
- Norrvik, C. & Virrankoski, H. (1999). Purjeiden kaupunki: Kristiinankaupungin merenkulku vuoden 1809 jälkeen. Kristiinankaupunki: Kristiinankaupungin kaupunki.
- Oksa.L . 2016. Pro Gradu tutkielma. Puukaupunki rakennussuojelun näkökulmasta. JYO.
- Oksa.L. 2011. Opinnäyttyö. Sisäseinien väritykset 1800-luvun alun Kristiinankaupungissa. Seamk.
- Sillanpää-Storsjö, P. 1980. Pro gradu tutkielma. Kristiinankaupungin asemakaavallisesta ja rakennustaiteellisesta kehityksestä 1800-luvulla, JYO.
- Teirilä.S.2010 Pieni Pläjäys Historiaa. Näyttelyjulkaisu Starcken talo. Kristiinankaupunki.
- Teirilän henkilökohtainen arkisto, jonne hän on kerännyt digitoituja kopioita mm. palovakuutuskirjoista, käräjäpöytäkirjoista, rippikirjoista sekä kuva-aineistoa ja karttoja sekä näistä tehtyjä yhteenvetoja.

Suulliset lähteet: Erkki Hiipakka 2003; Antti Ostamo 2005; Kalevi Haavisto 2019.

Lehdet: Turun lehti 1877. Syd Österbotten no. 2 7.1. 1905, Suupohjan kaiku 1904 , Suupohjan kaiku 1914. no.17.

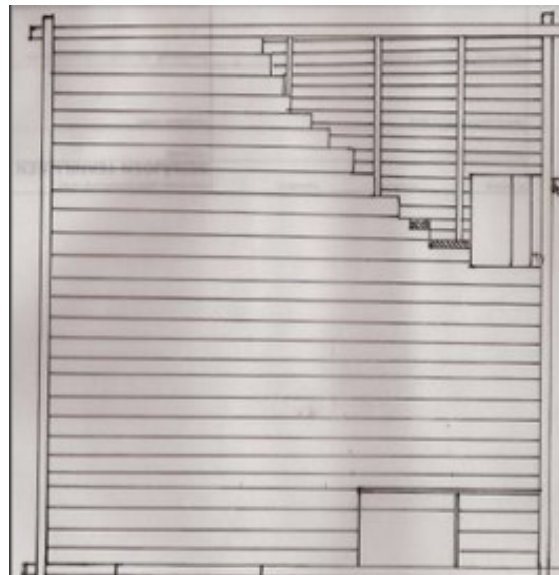
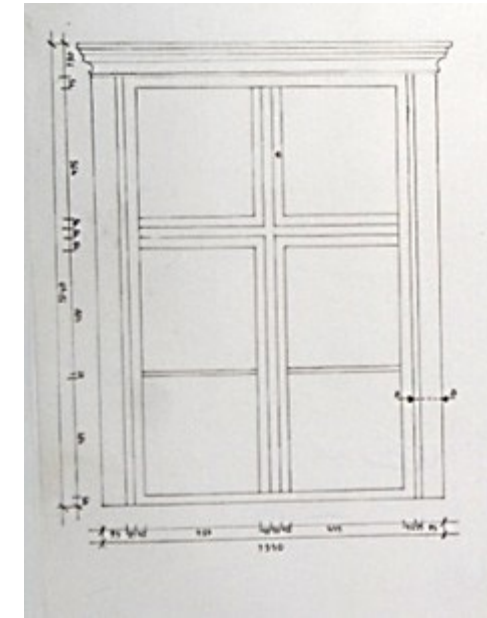
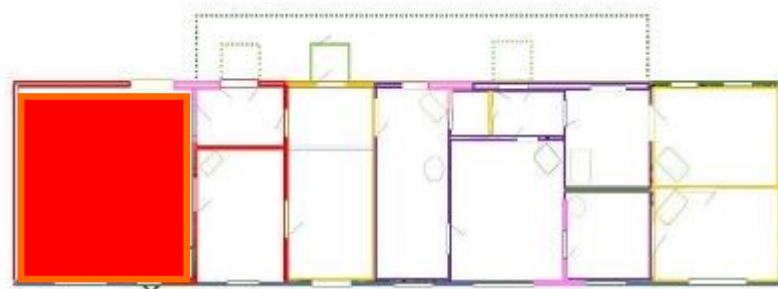
Kuvat. Kansanperinteen arkisto arkisto A.K. Museovirasto JOKA lehtiarkisto *Lauri Huhtala*. Suomen Kuvalehti; Postikortti Ina Roos; Aalto yliopiston opetusdiat.

Niklas Wenman 1990; Kaisu Koivisto 2019; Teijo Laaksonen; Liisukka Oksa, Simo Teirilä

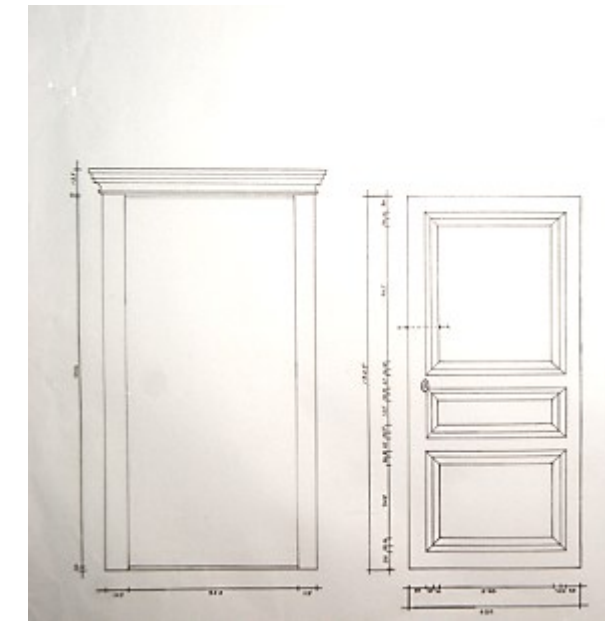
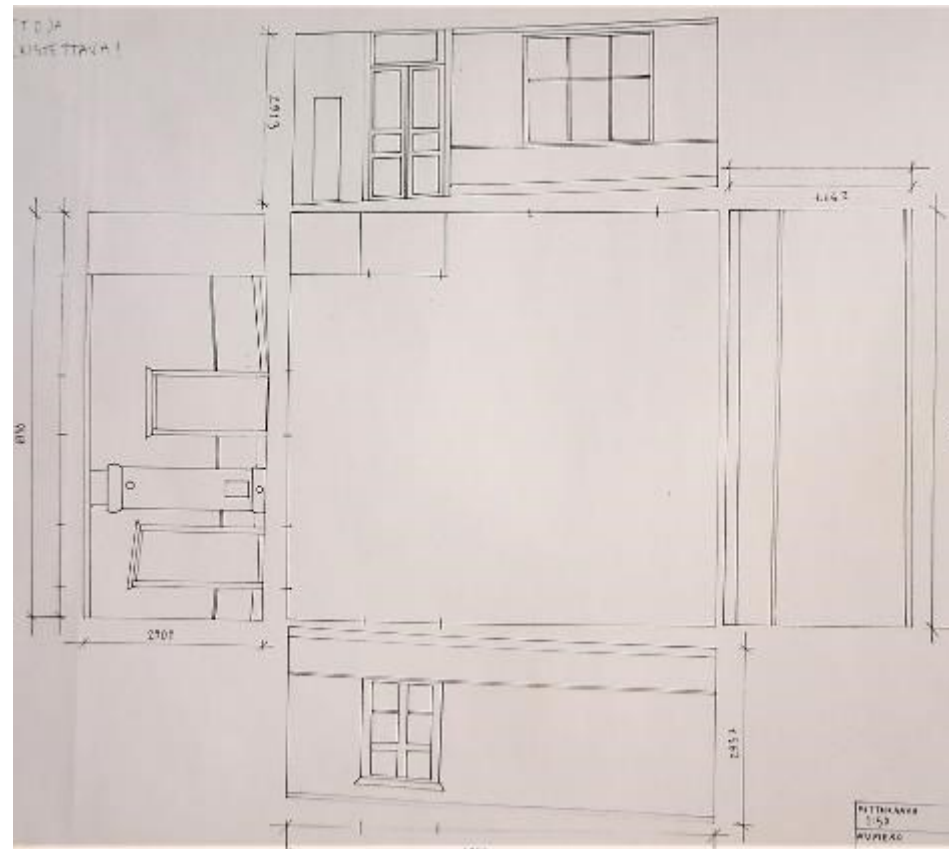
Kartat: Jarle 2006; JYO Kartta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-200908243785>; *Kungl Bibliotek Sverige*; Kristiinankaupungin Kotisivut. Palovakuutusasiakirjat

LIITE 1 Päätysali huone no. 1. piirrokset

1. Päätysali	1830
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, limamaalattu (indigo+liitu)
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	Pönttöuuni 2010
Ovet	2x puoli ranskalainen 1 uudempi pariovi (1913)
Ikkunat	1 kuusiruutuinen, 1 tuplaristikarmi

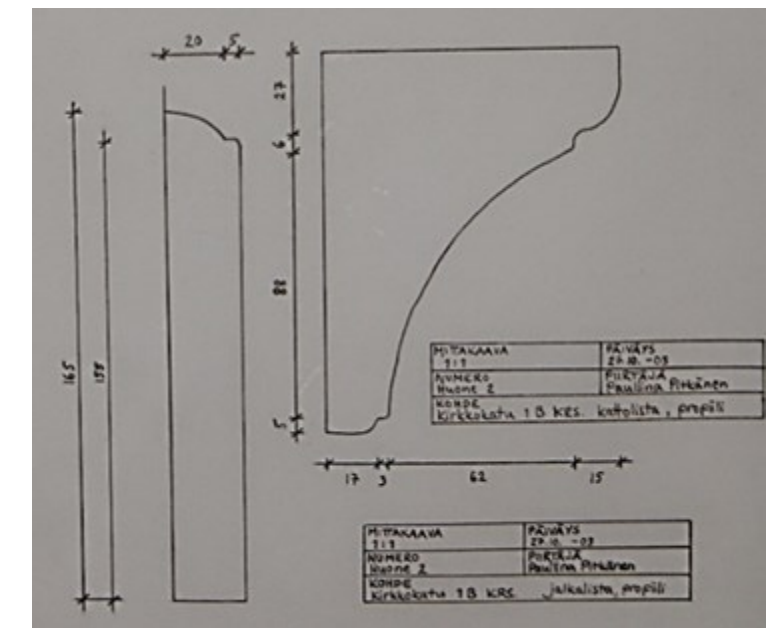
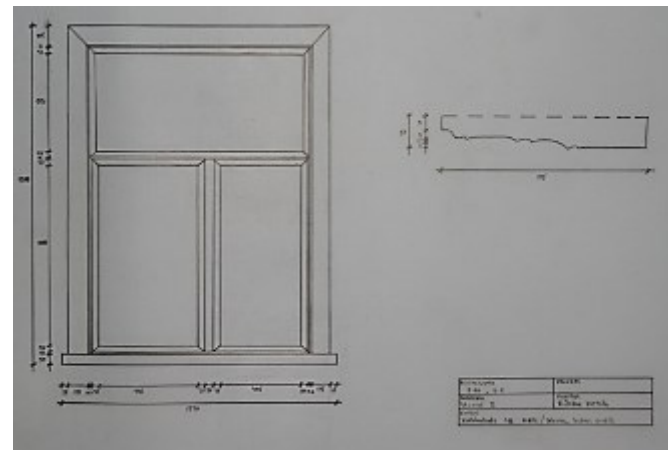
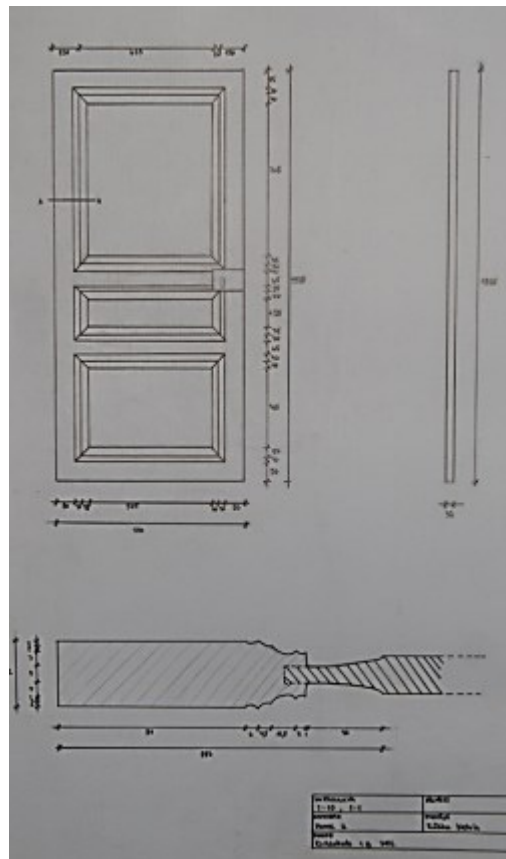
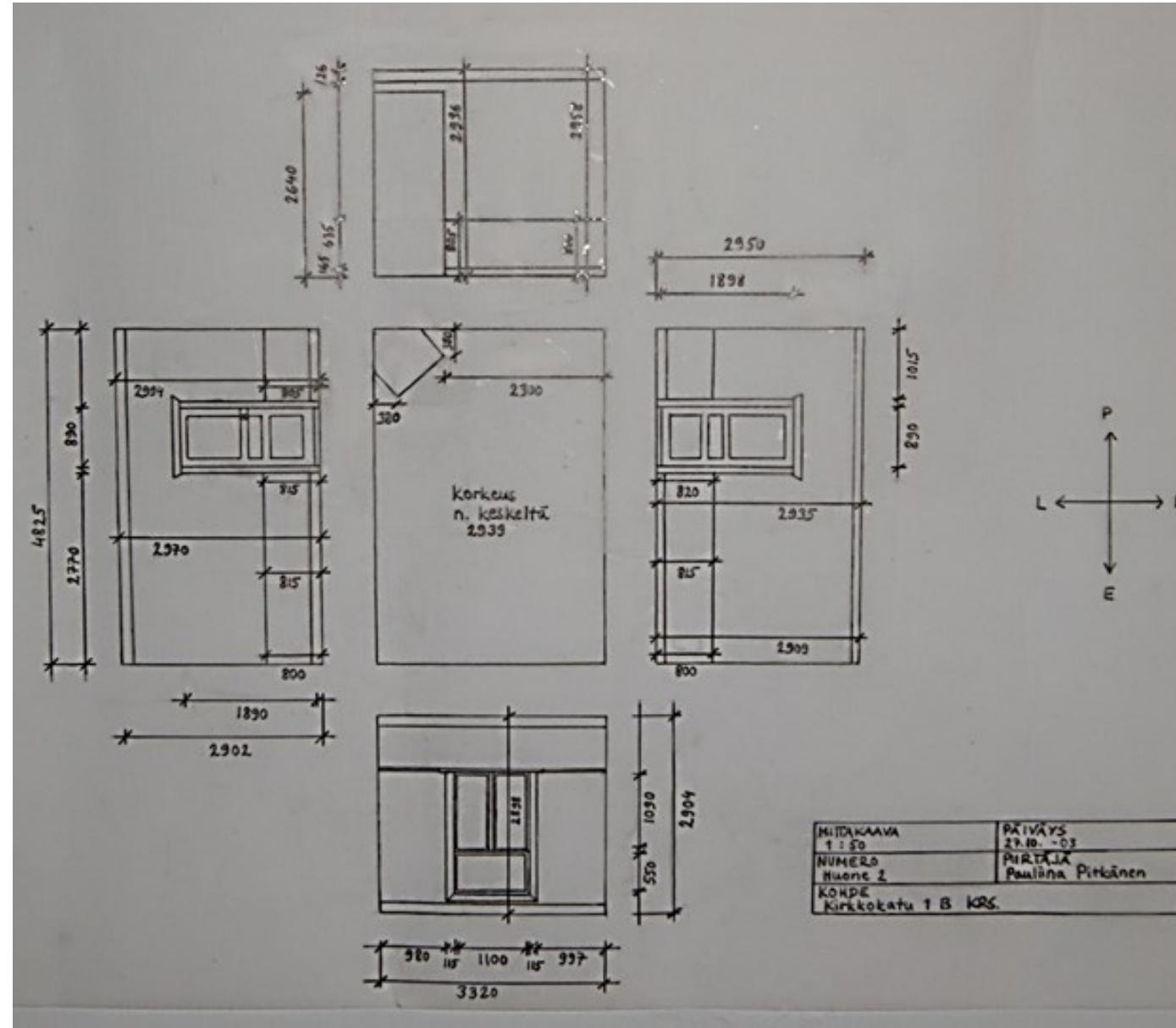
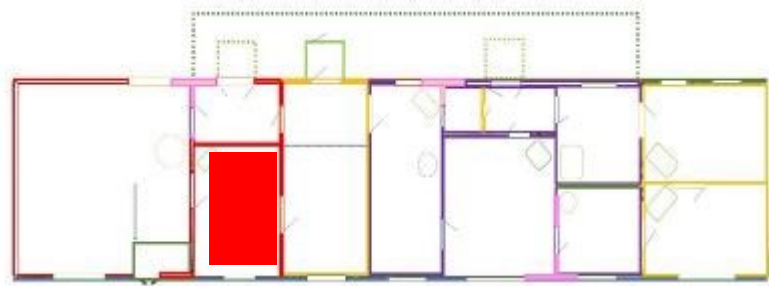
Lattia ylhäältä. Vaakaviivat ovat lattia-lankkuja ja täytepohjan alahirsiä. Pystyviivat lankkujen alla olevia kannattajia. Lattiassa on tilkkeenä sammal ja savi ja täytteenä hiekka.

Mittapiirrosdokumentointi KHKON03
2003
Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konser-
vaattoriopiskelijoiden harjoitustyö

LIITE 2 EMPIREHUONE

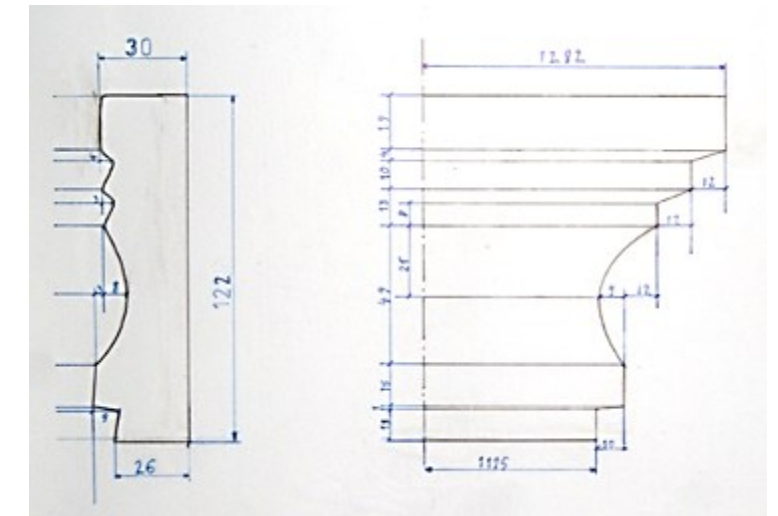
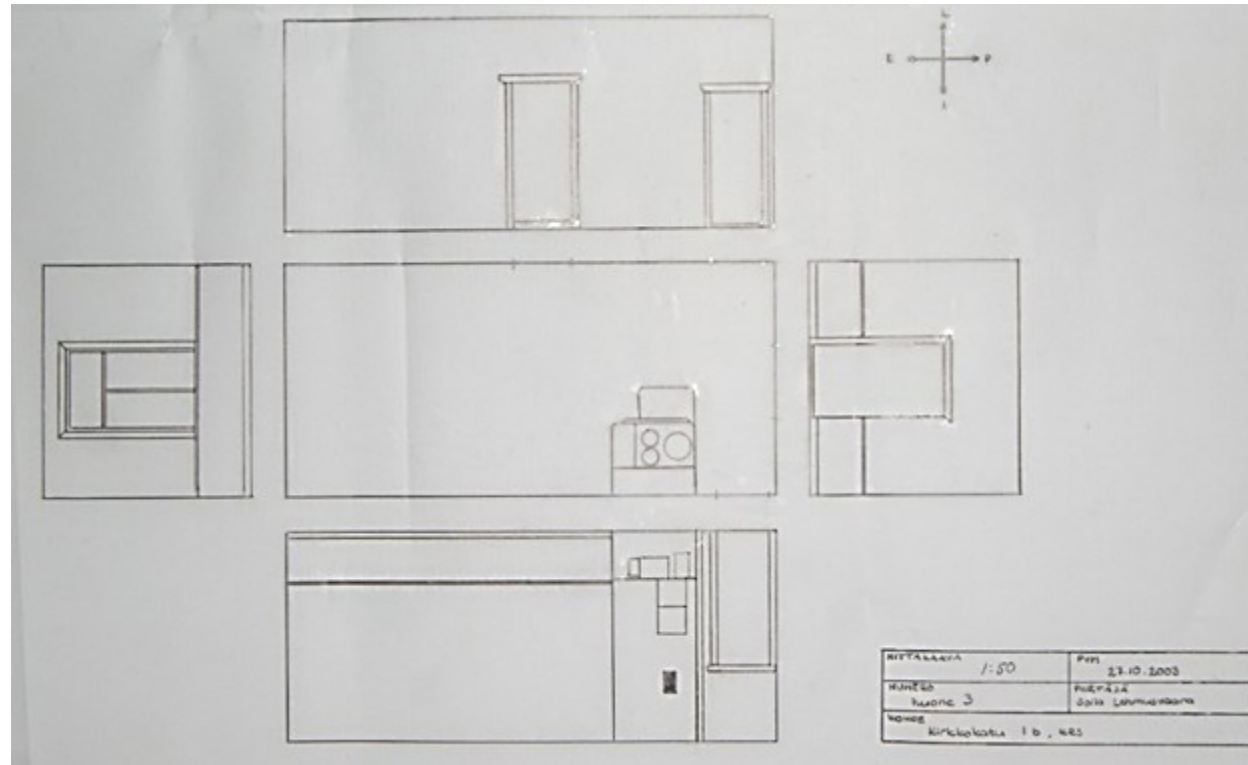
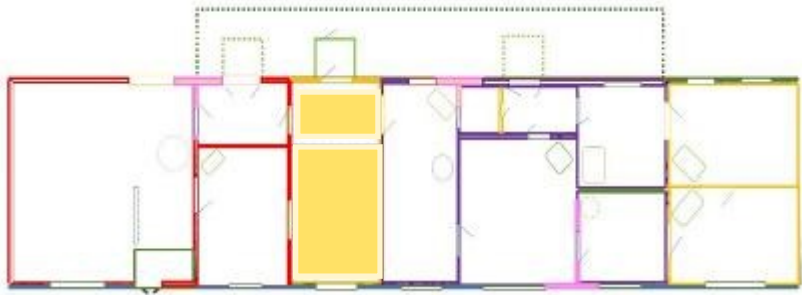
2. Empirehuone	1830
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu/ maalattu/ hirsi
Lattia	Maalaamaton lankku
Uunit	Rapattu kakluuni
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	T-ikkuna

Mittapiirrosdokumentointi KHKON03
2003
Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konser-
vaattoriopiskelijoiden harjoitustyö

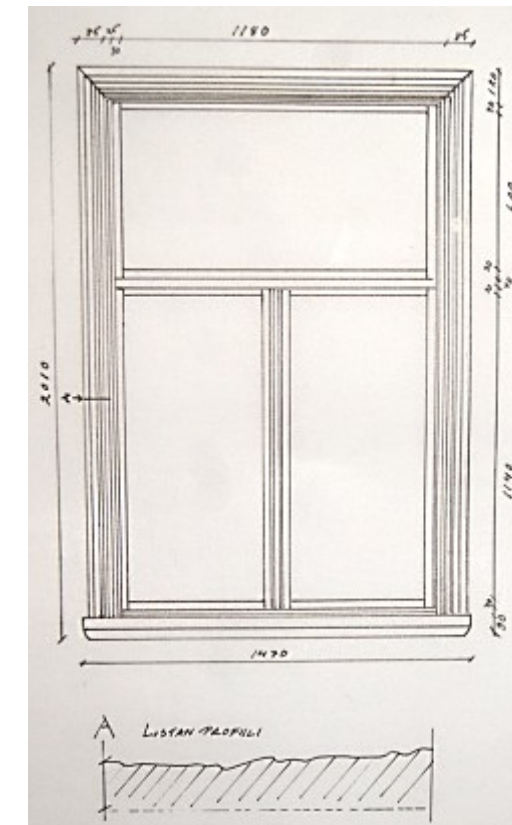
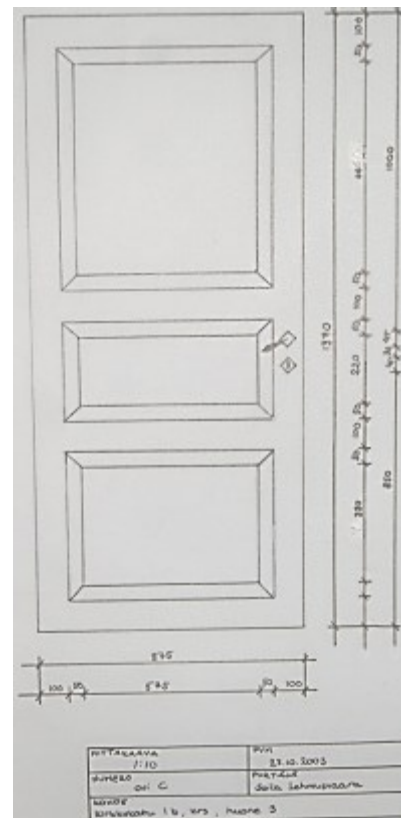
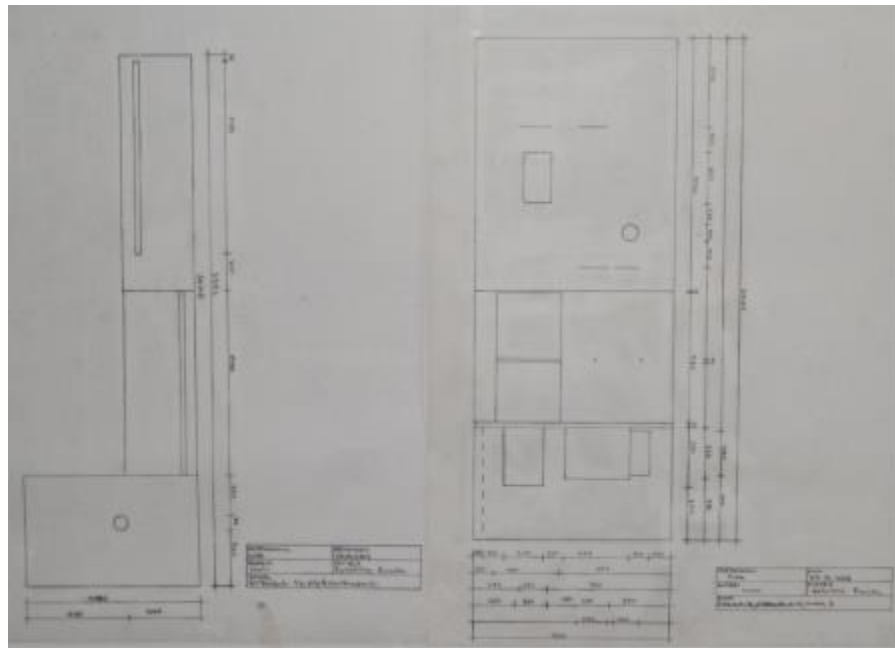
LIITE 3 VÄLTIÄ

3. Välitila	1840
Katto	Pinkopahvi /Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, marmoroitu/tapetoitu
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	2x puoli ranskalainen 1 uudempi ovi
Ikkunat	T ikkuna

Oven otsalauta

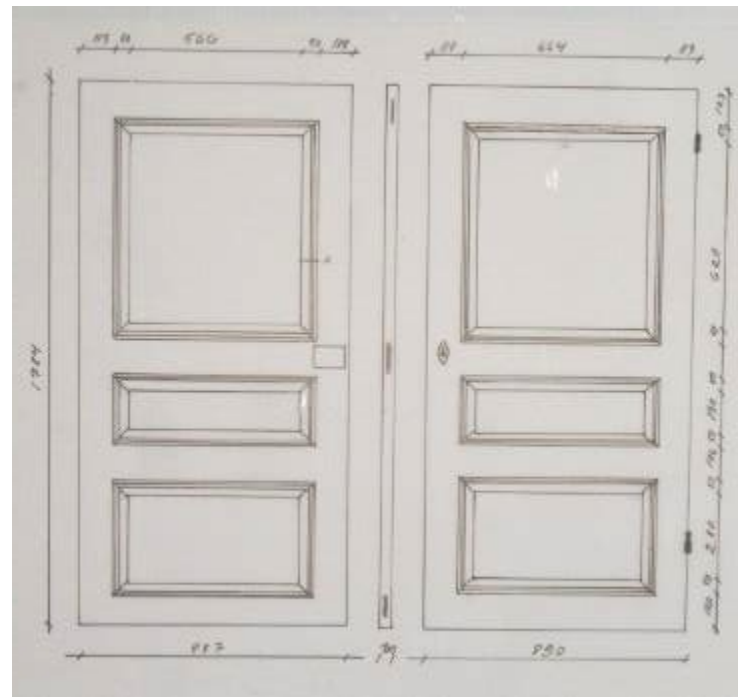
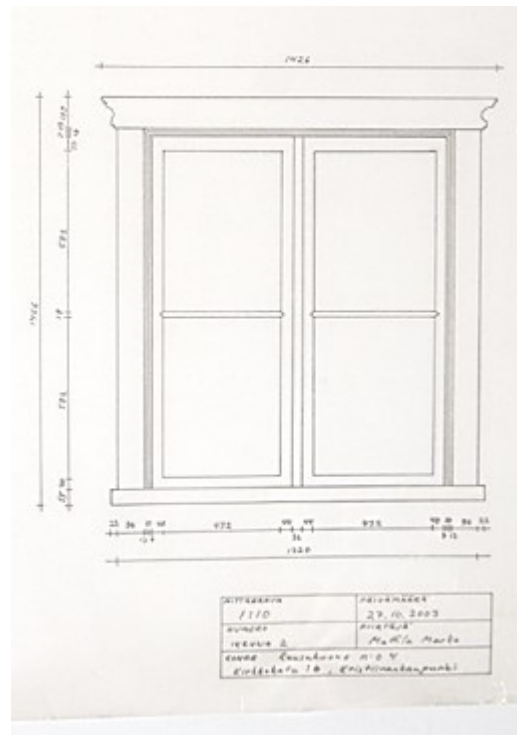
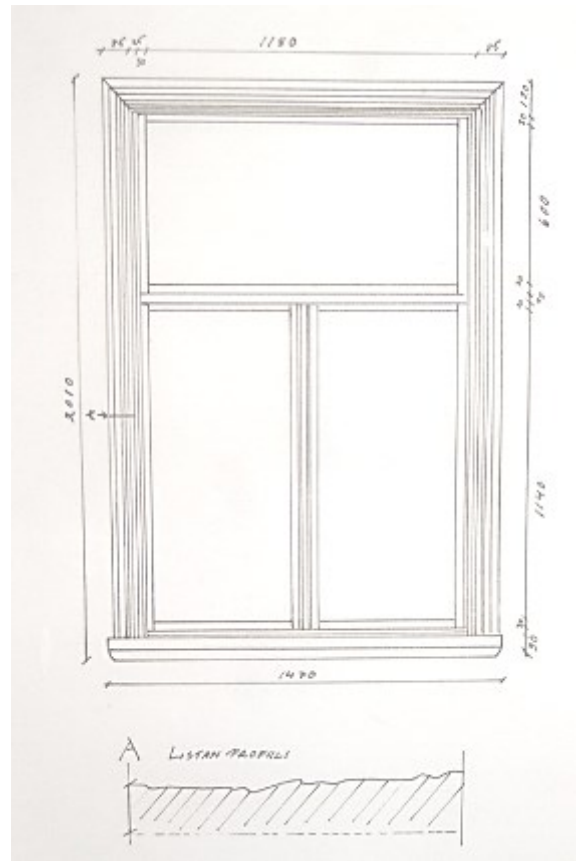
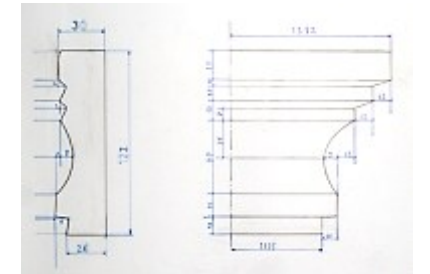
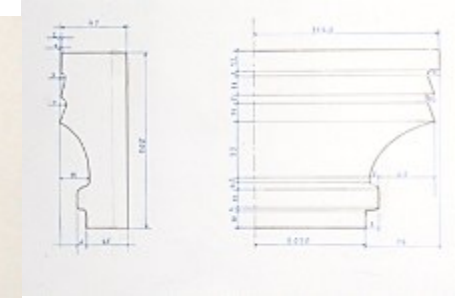
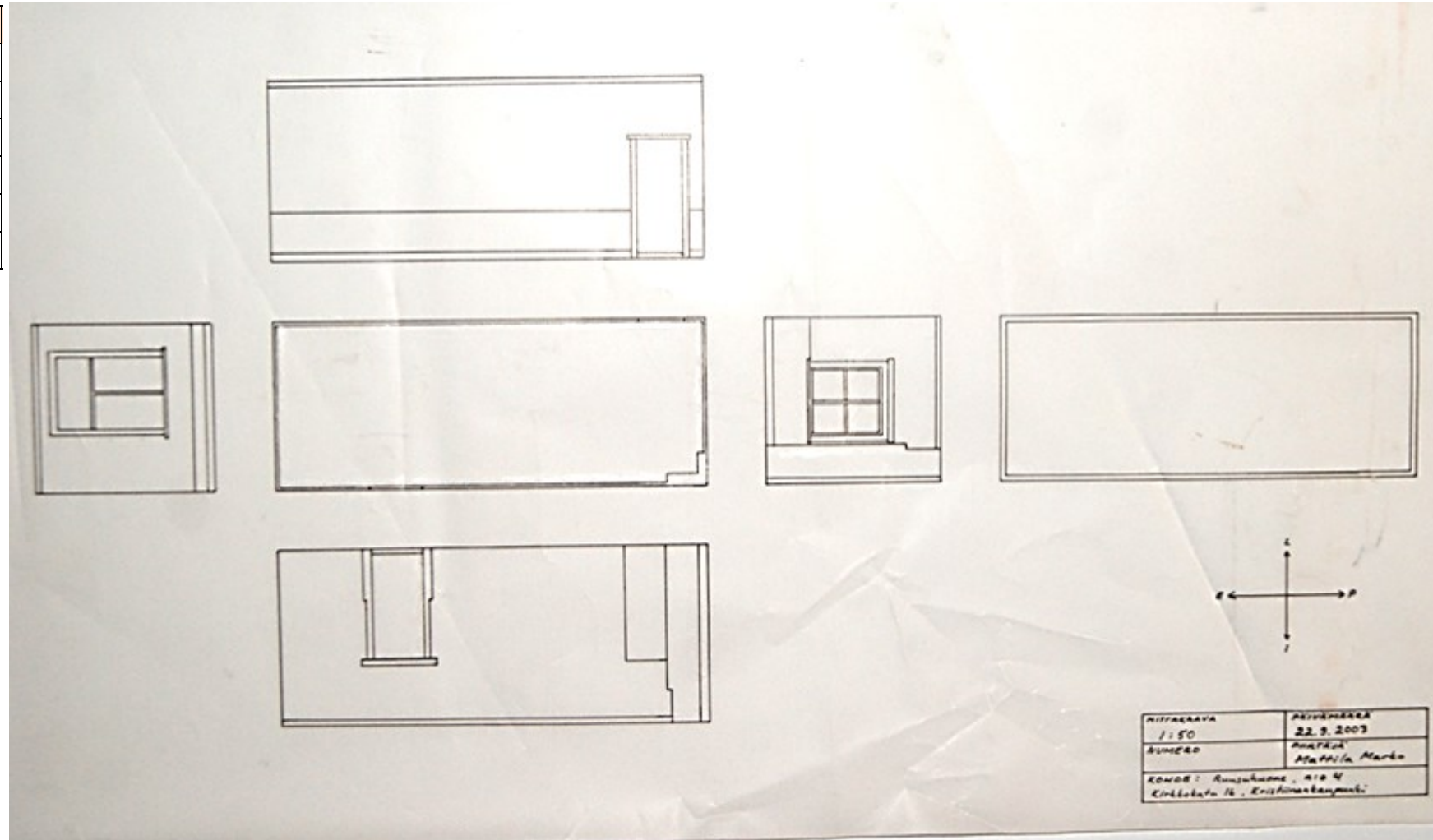
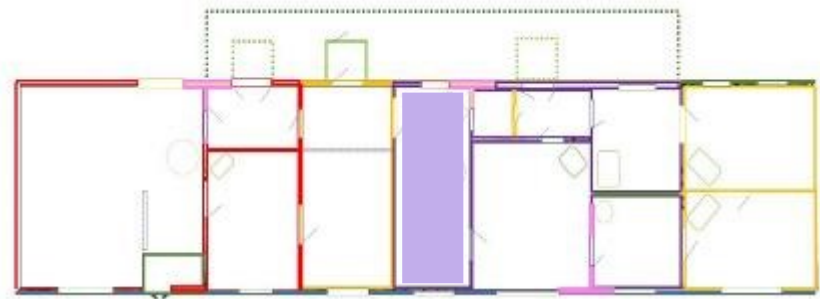
Mittapiirrosdokumentointi KHKON03 2003
 Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konservattoriopiskelijöiden harjoitustyö

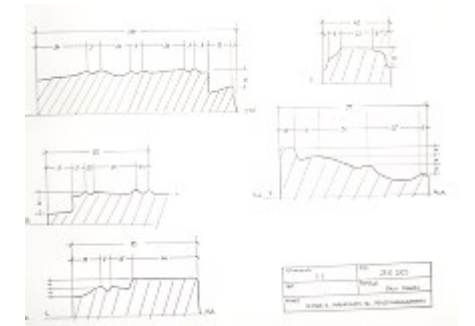
Ikkuna 1912-13-
muutoksesta

LIITE 4 RUUSUHUONE

4. Ruusuhuone	1784
Katto	Liimamaalattu lauta/ pinkopahvi
Seinät	Paperoitu, maalattu hirsi
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	3x puoli ranskalainen
Ikkunat	1 neliruutuinen, 1 T ikkuna

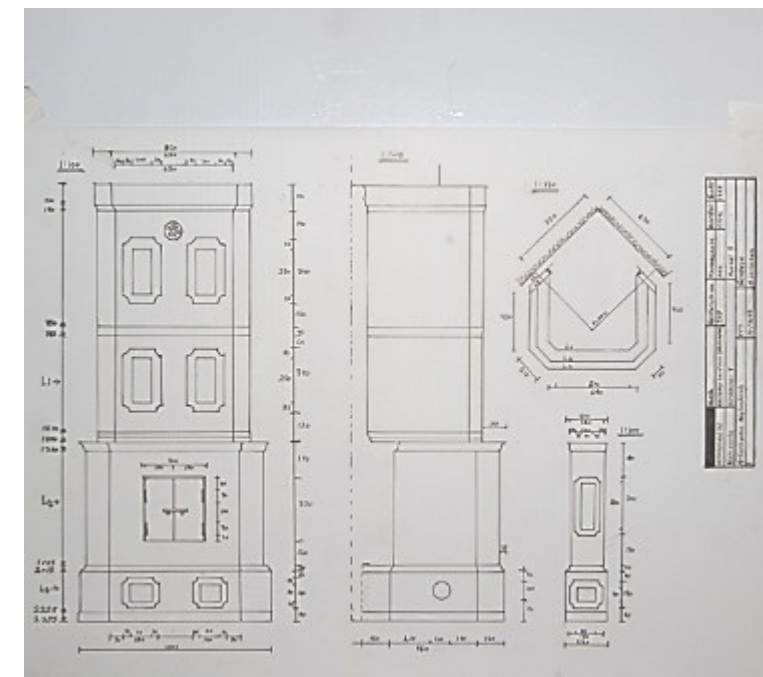
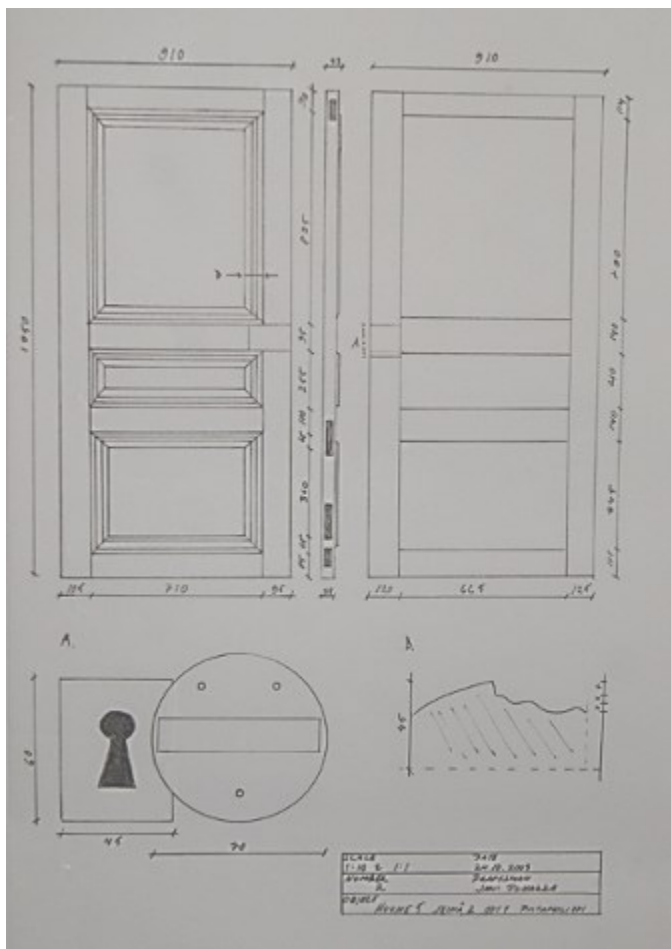
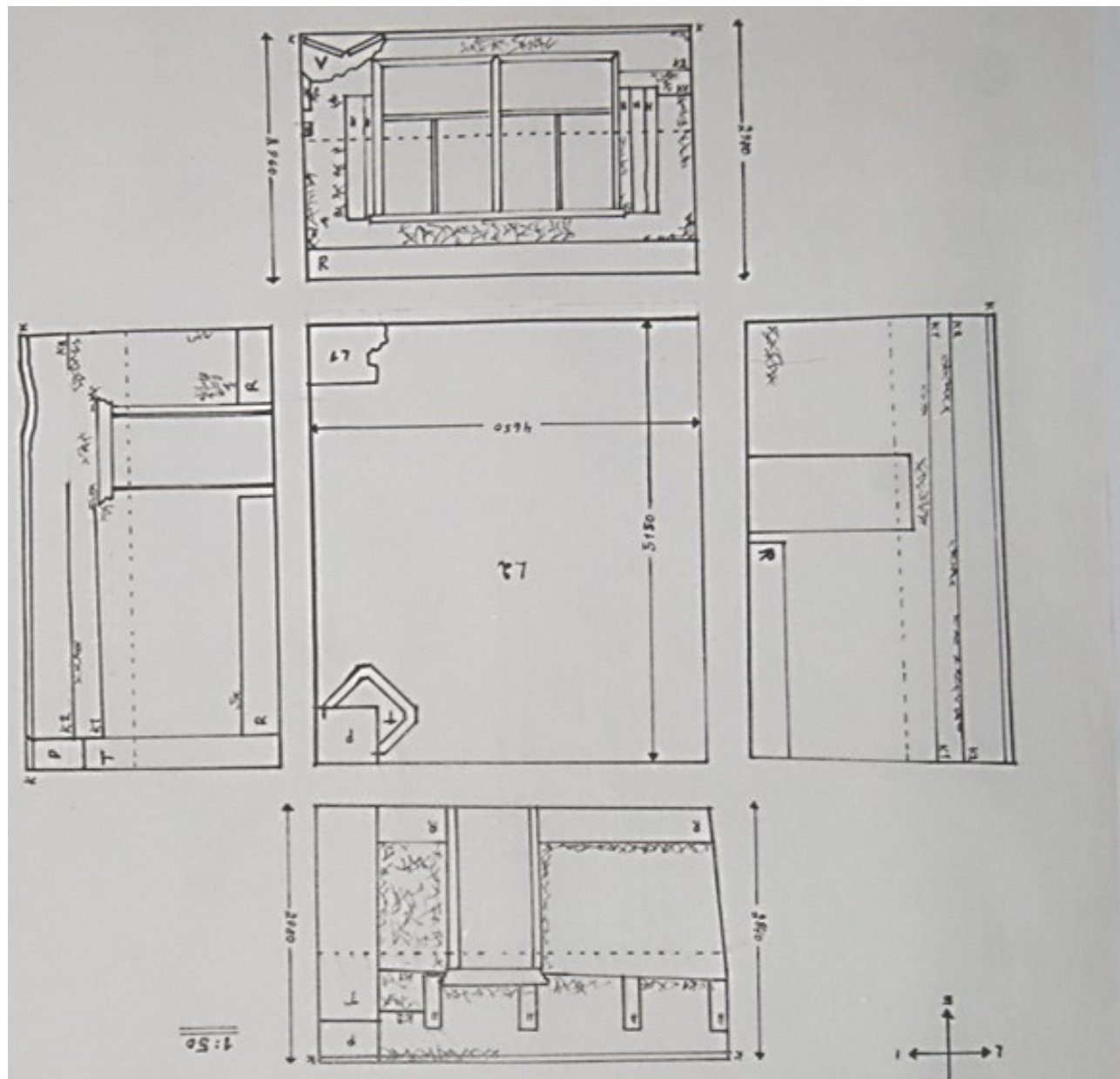
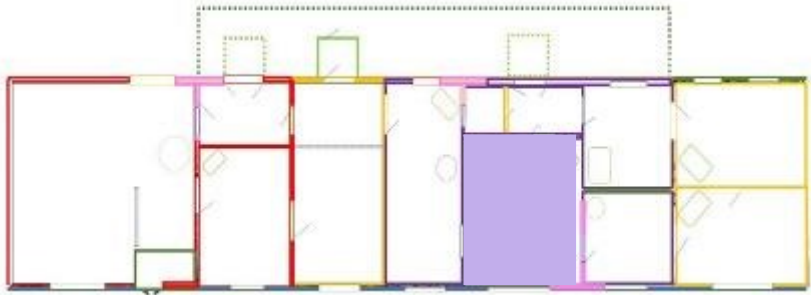

Mittapiirrosdokumentointi KHKON03
2003
Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konser-
vaattoriopiskelijoiden harjoitustyö

LIITE 5 KEKISALI

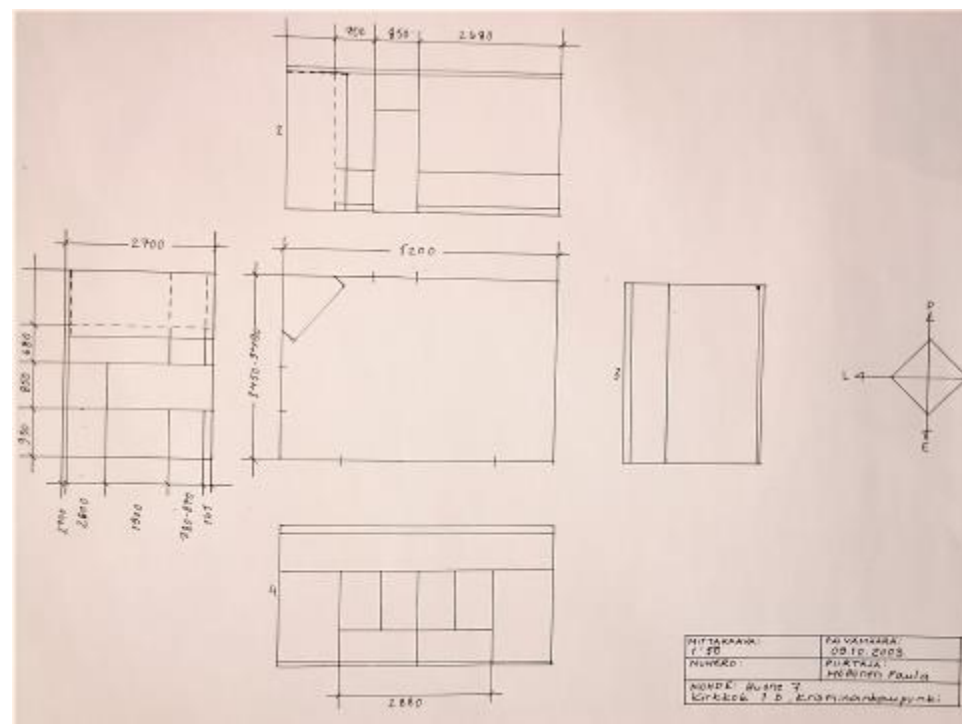
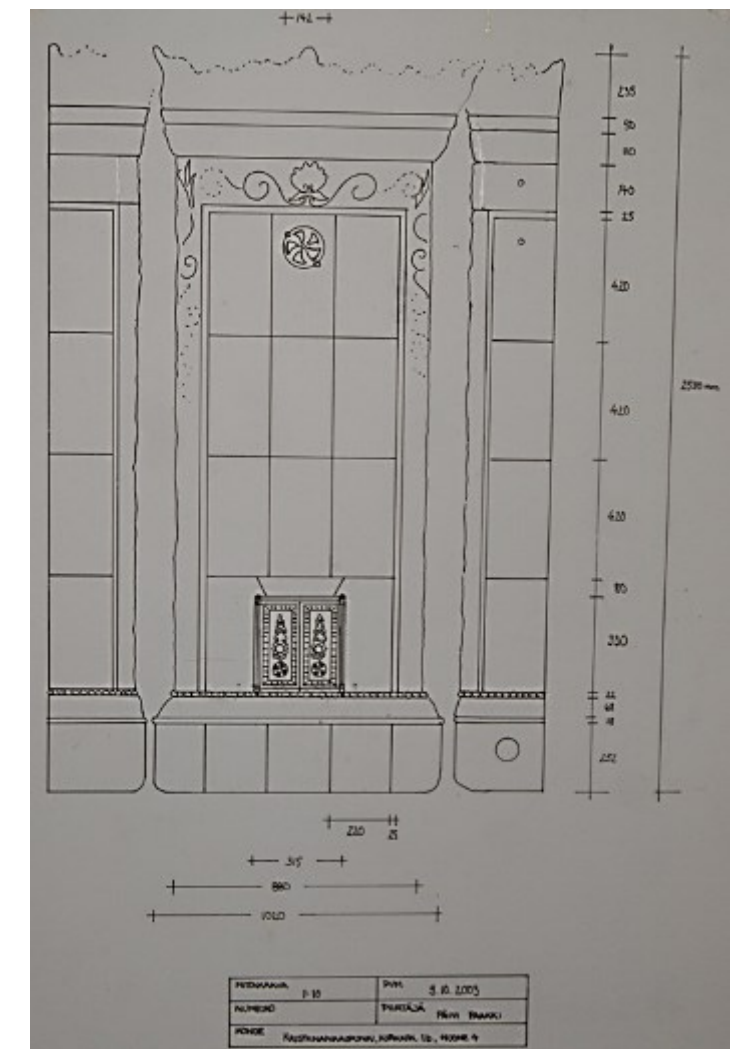
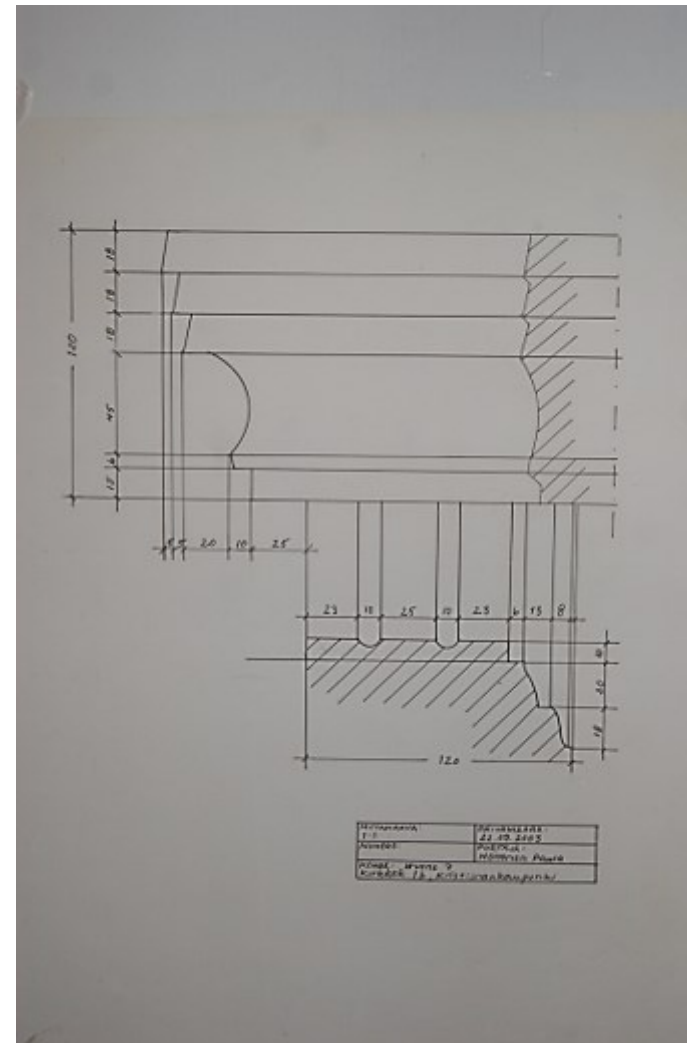
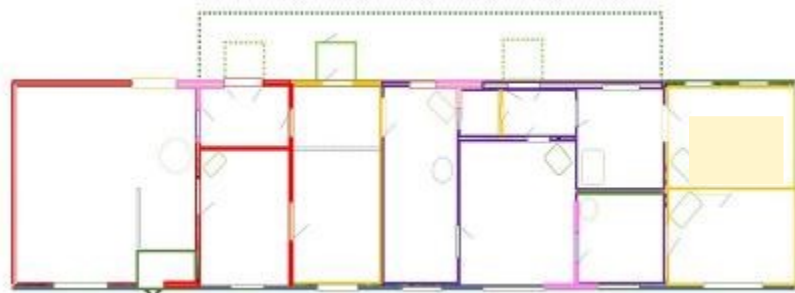
5. keskisali	1784
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Pinkopahvi/ paperoitu/ maalattu/ hirsi
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	Peltikuorinen uuni
Ovet	2x puoli ranskalainen, 1 pintapeiliovi
Ikkunat	2x T ikkuna

Mittapiirrosdokumentointi KHKON03
2003
Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konser-
vaattoriopiskelijoiden harjoitustyö

LIITE 7 VIHREÄ KAMA-

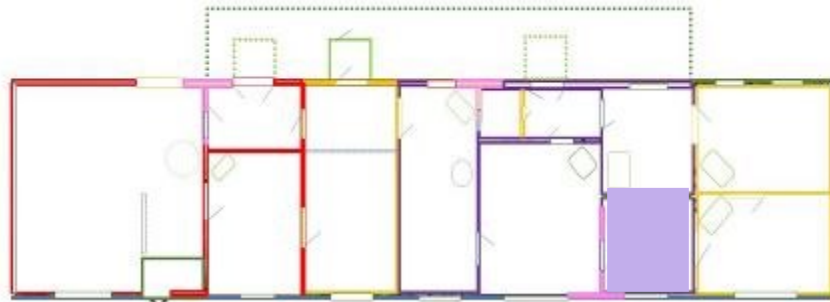
7. vihreä kamari	1840
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Paperoitu, maalattu hirsi
Lattia	Linoleumi/Maalattu lankku
Uunit	Kaakeliuuni
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	2x T ikkuna

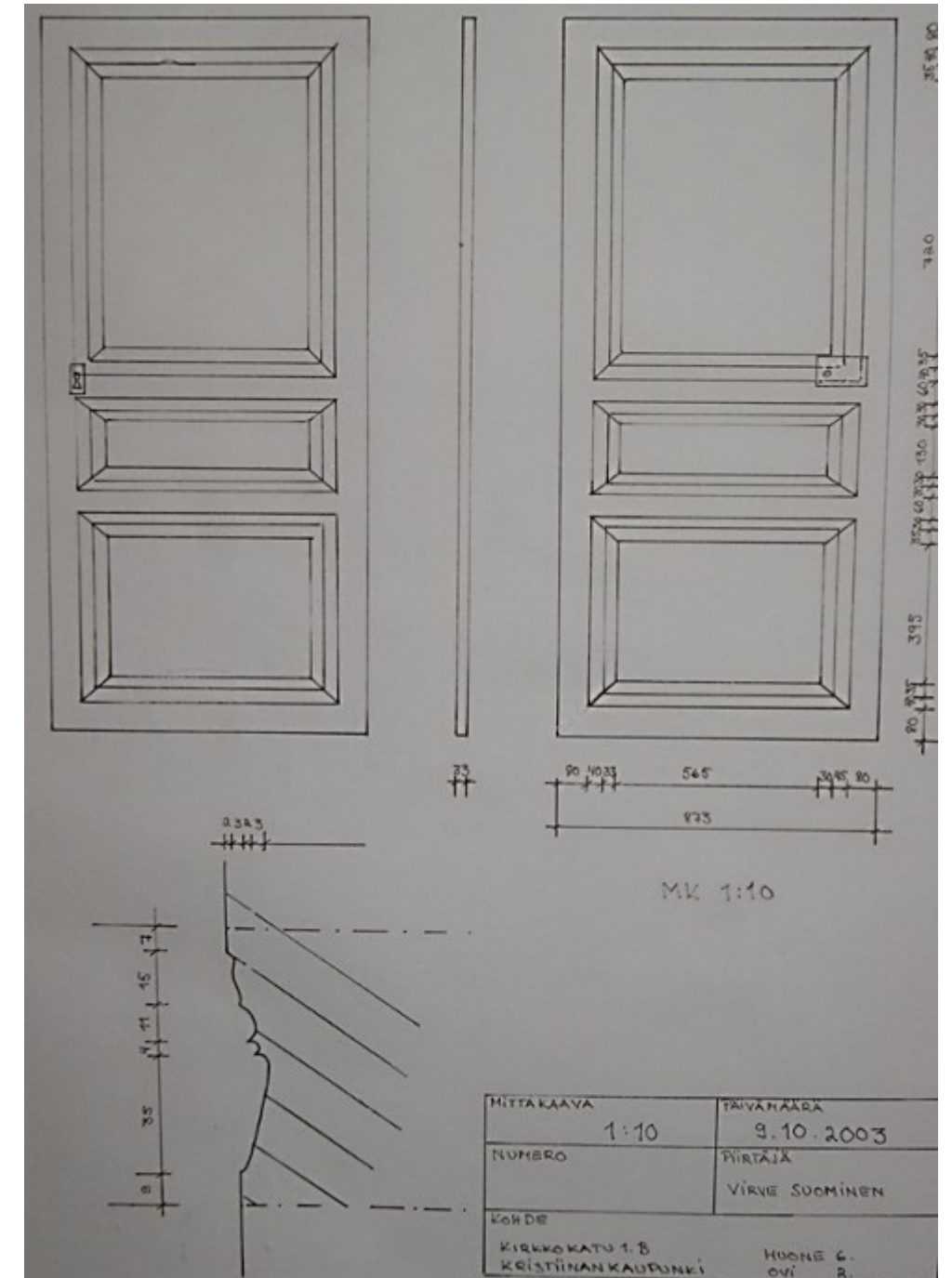
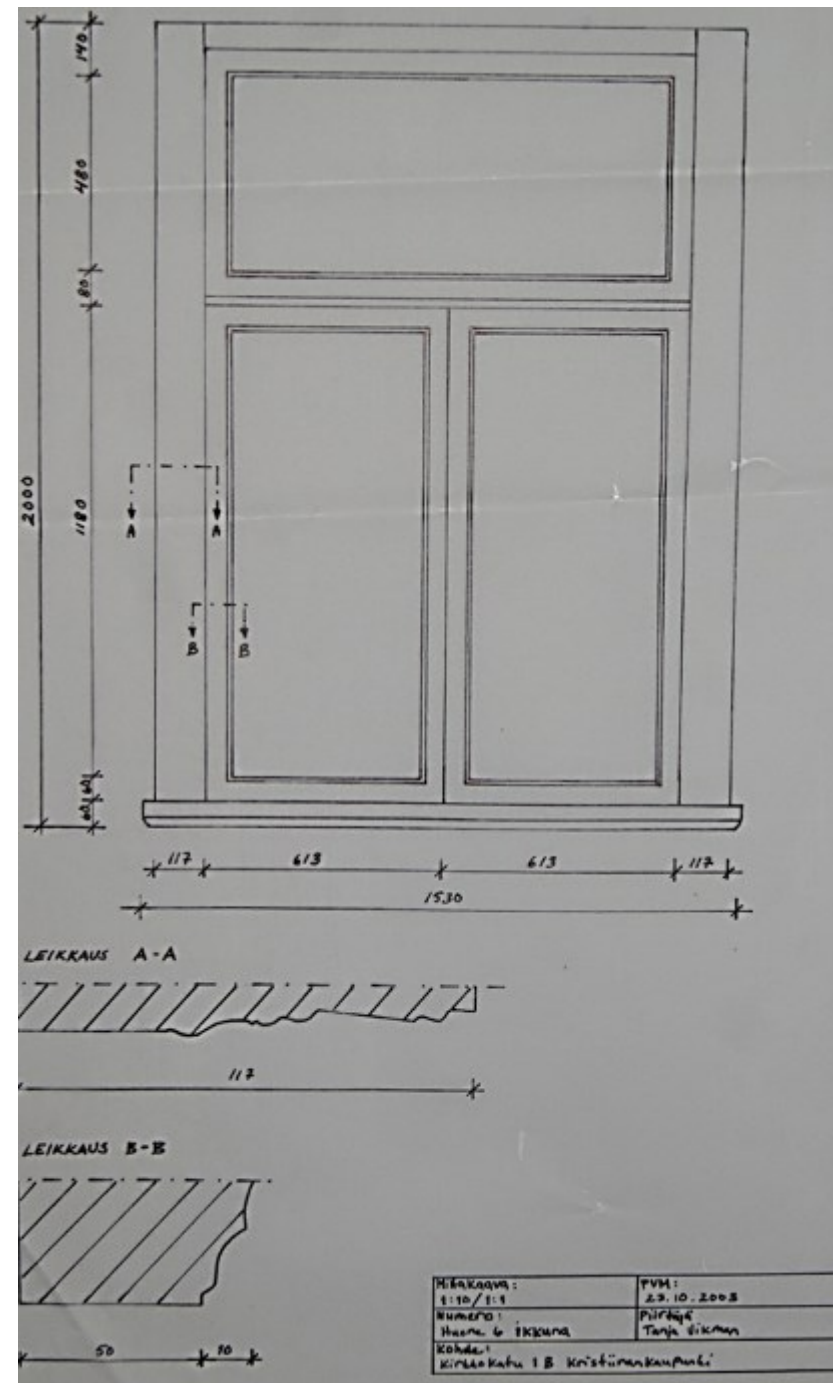
Mittapiirrosdokumentointi KHKON03
2003
Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konser-
vaattoriopiskelijoiden harjoitustyö

LIITE 6 STENIN HUONE

6. Stenin huone	1784
Katto	Liimamaalattu lauta
Seinät	Pinkopahvi/ paperoitu, maalattu hirsi/lauta
Lattia	Maalattu lankku
Uunit	-
Ovet	2x puoli ranskalainen
Ikkunat	1 T ikkuna

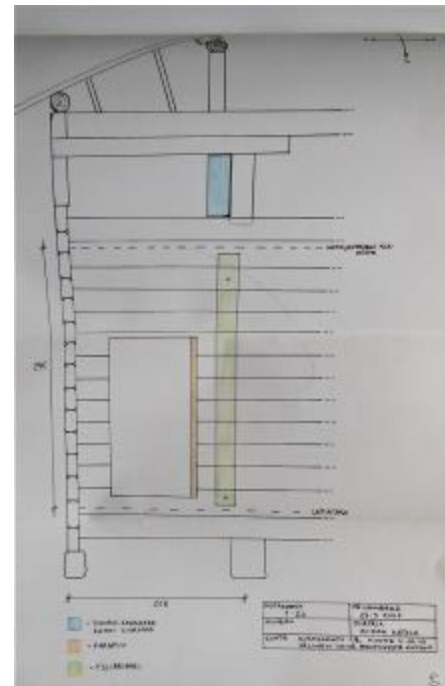
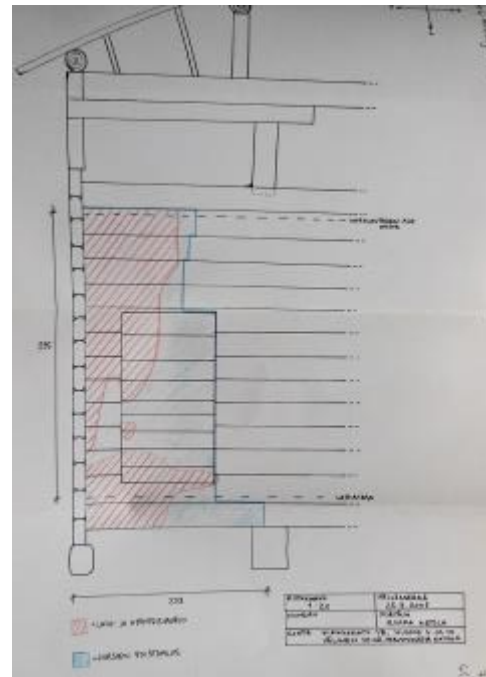
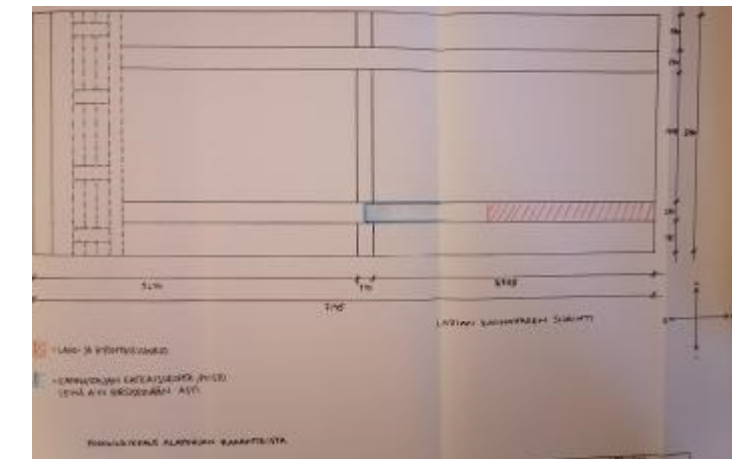
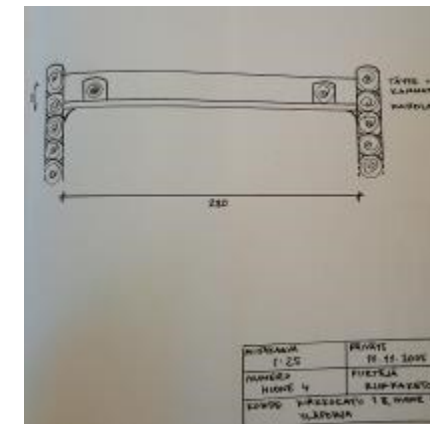
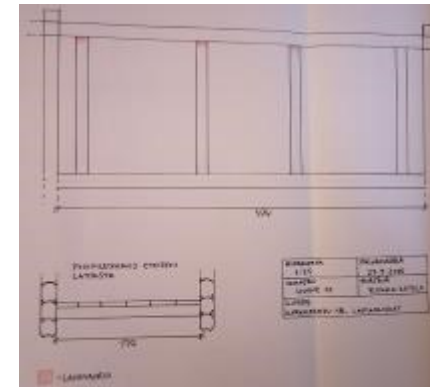
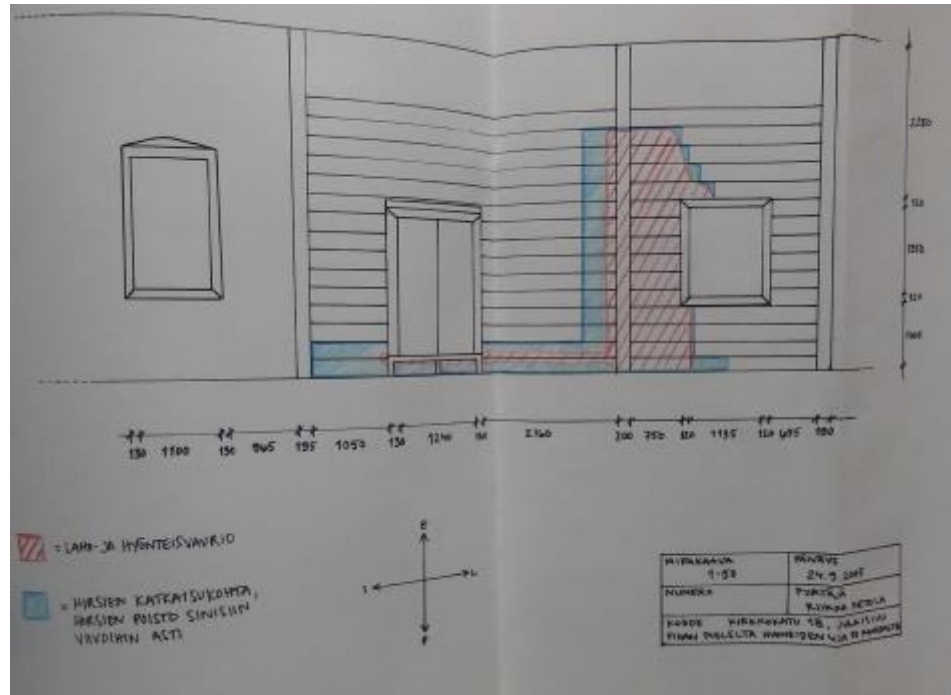

Mittapiirrosdokumentointi KHKON03
2003
Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konser-
vaattoriopiskelijoiden harjoitustyö

Piirrokset 2003. Seamk. Kon-
servaattorit dokumentointikurssi

LIITE 8 RAKENNEKUVAT

Mittapiirrosdokumentointi 2005 Riikka Ketola

Seinäjoen Ammattikorkeakoulun konservoinnin suuntautumisasi. Opinnäytetyö